

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ СВ. „КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ СКОПЈЕ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ИНСТИТУТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ, ОДБРАНА И МИР
ПОСЛЕДИПЛОМСКИ СТУДИИ ОД ОБЛАСТА НА БЕЗБЕДНОСТА

МАГИСТЕРСКИ ТРУД НА ТЕМА
УЛОГАТА НА ПОЛИЦИЈАТА НА РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА ВО ПРЕВЕНИРАЊЕТО И
СУЗБИВАЊЕТО НА ЕКОЛОШКИОТ КРИМИНАЛ

Ментор:
Проф.д-р Тони Милески

Кандидат:
Љупчо Кацарски

Скопје, Март 2013 година

СОДРЖИНА

ВОВЕД.....	5
ГЛАВА 1.....	7
1. ПОИМ И КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЕКОЛОШКИОТ КРИМИНАЛИТЕТ.....	8
1.1. Поим за еколошки криминалитет.....	8
1.2. Карактеристики и специфичности на еколошкиот криминалитет.....	10
1.3. Причини за постоење и егзистирање на еколошкиот криминалитет.....	13
ГЛАВА 2.....	18
2. ФЕНОМЕНОЛОШКИ ОБЕЛЕЖЈА НА ЕКОЛОШКИОТ КРИМИНАЛИТЕТ.....	19
2.1. Еколошки деликти.....	19
2.1.1. Еколошки кривични дела.....	20
2.1.2. Еколошки прекршоци.....	22
ГЛАВА 3.....	25
3. МЕЃУНАРОДНА НОРМАТИВНО-ПРАВНА РЕГУЛАТИВА ВО ЗАШТИТАТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА.....	26
3.1. Еволуција на меѓународната правна мисла за заштитата на животната средина.....	26
3.2. Еволуција и развој на меѓународното право на животната средина.....	27
3.3. Меѓународна нормативна заштита на животната средина.....	28
3.3.1. Стокхолмска конференција.....	30
3.3.2. Конференцијата во Рио де Жанеиро.....	31
3.4. Европска регулатива за спречување и сузбивање на еколошкиот криминалитет и заштитата на животна средина.....	32
3.5. Меѓународни полициски организации за борба против криминалот и еколошкиот криминал.....	38
3.5.1. Интерпол.....	38
3.5.2. Европол.....	39
ГЛАВА 4.....	41
4. ПОСТОЕЧКА ПРАВНА РЕГУЛАТИВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	42
4.1. Правно регулирање на еколошката проблематика во Република Македонија.....	43
4.2. Уставно регулирање на заштитата на животната средина.....	44
4.3. Кривично правна легислатива за заштита на животната средина.....	45
ГЛАВА 5.....	47
5. КАЗНЕНО - ПРАВНА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	48
5.1. Кривични дела против животната средина со кои непосредно се штити животната средина.....	48
5.1.1. Загадување на животната средина - член 218.....	48
5.1.2. Загадување вода за пиење - член 219.....	50
5.1.3. Производство на штетни средства за лекување добиток или живина - член 220.....	51
5.1.4. Несовесно укажување на ветеринарна помош - член 221.....	51
5.1.5. Пренесување заразни болести кај животинскиот и растителниот свет - член 222.....	51
5.1.6. Загадување на добиточна храна или вода - член 223.....	52
5.1.7. Уништување насади со употреба на штетна материја - член 224.....	53

5.1.8.	Узурпација на недвижности - член 225.....	53
5.1.9.	Незаконита експлоатација на минерални сировини - член 225-а.....	54
5.1.10.	Пустошење на шума - член 226.....	54
5.1.11.	Предизвикување шумски пожар - член 227.....	57
5.1.12.	Незаконит лов - член 228.....	57
5.1.13.	Незаконит риболов - член 229.....	58
5.1.14.	Загрозување на животната средина и природата со отпадни материи - член 230.....	59
5.1.15.	Неовластено прибавување и располагање со нуклеарни материи - член 231.....	60
5.1.16.	Внесување опасни материи во земјата - член 232.....	61
5.1.17.	Мачење животни - член 233.....	61
5.1.18.	Тешки дела против животната средина и природата - член 234.....	62
5.2.	Состојба и структура на еколошкиот криминалитет во Република Македонија.....	63
ГЛАВА 6.....		66
6.	КАЗНЕНО-ПРАВНА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО НЕКОИ ЕВРОПСКИ ДРЖАВИ.....	67
6.1.	КАЗНЕНО - ПРАВНА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО РЕПУБЛИКА ХРВАТСКА.....	67
6.1.1.	Кривични дела против животната средина.....	67
6.1.1.1.	Загадување на животната средина - член 250.....	67
6.1.1.2.	Загрозување на животната средина со бучава - член 251.....	67
6.1.1.3.	Загрозување на животната средина со отпад - член 252.....	68
6.1.1.4.	Внесување на радиоактивен или друг опасен отпад во Р. Хрватска - член 253.....	68
6.1.1.5.	Загрозување на животната средина со уреди -член 254.....	69
6.1.1.6.	Пренесување на заразни болести на животни и растенија - член 255.....	69
6.1.1.7.	Производство на штетни лекови за животни -член 256.....	69
6.1.1.8.	Несовесно укажување на ветеринарна помош-член 257.....	70
6.1.1.9.	Незаконит лов - член 258.....	70
6.1.1.10.	Незаконит риболов - член 259.....	71
6.1.1.11.	Мачење животни - член 260.....	71
6.1.1.12.	Пустошење на шума -член 261.....	72
6.1.1.13.	Тешки дела против животната средина - член 262.....	72
6.2.	КАЗНЕНО - ПРАВНА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО РЕПУБЛИКА СРБИЈА.....	73
6.2.1.	Кривични дела против животната средина.....	73
6.2.1.1.	Загадување на животната средина - член 260.....	73
6.2.1.2.	Непреземање мерки за заштита на животната средина -член 261.....	74
6.2.1.3.	Противправна изградба и ставање во погон објекти и постројки кои ја загадуваат животната средина - член 262.....	74
6.2.1.4.	Оштетување на објекти и уреди за заштита на животната средина - член 263.....	75
6.2.1.5.	Оштетување на животната средина - член 264.....	75
6.2.1.6.	Уништување, оштетување, изнесување во странство и внесување во Србија заштитени природни добра - член 265.....	76

6.2.1.7. Внесување на опасни материи во Србија и недозволена преработка, одлагање и складирање на опасни материи - член 266.....	76
6.2.1.8. Недозволена изградба на нуклеарни постројки - член 267.....	77
6.2.1.9. Повреда на правото на информирање за состојбата на животната средина - член 268.....	77
6.2.1.10. Убивање и злоупотреба на животни - член 269.....	78
6.2.1.11. Пренесување на заразни болести кај животни и растенија - член 270.....	78
6.2.1.12. Несовесно укажување ветеринарна помош - член 271.....	79
6.2.1.13. Производство на штетни средства за лечење животни - член 272.....	79
6.2.1.14. Загадување на храна и вода за исхрана, односно напојување на животни - член 273.....	79
6.2.1.15. Пустошење шума - член 274.....	80
6.2.1.16. Шумска кражба - член 275.....	80
6.2.1.17. Незаконит лов - член 276.....	81
6.2.1.18. Незаконит риболов - член 277.....	81
6.3. КАЗНЕНО - ПРАВНА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО СОЈУЗНА РЕПУБЛИКА ГЕРМАНИЈА.....	82
6.3.1. Кривични дела против животната средина.....	82
6.3.1.1. Загадување на водата - член 324.....	82
6.3.1.2. Загадување на почвата - член 324-а.....	82
6.3.1.3. Загадување на воздухот - член 325.....	83
6.3.1.4. Предизвикување бучава, вибрации и нејонизирачко зрачење - член 325 а.....	83
6.3.1.5. Неовластено-нелегално постапување со отпадот - член 326.....	83
6.3.1.6. Недозволено работење на погоните - член 327.....	84
6.3.1.7. Недозволено ракување со радиоактивни материи и други опасни материи и добра - член 328.....	85
6.3.1.8. Загрозување на заштитени области - член 329.....	85
6.3.1.9. Особено тежки случаи на загрозување на животната средина - член 330.....	85
ГЛАВА 7.....	91
7. СУБЈЕКТИ ВО СПРЕЧУВАЊЕТО И СУЗБИВАЊЕТО НА ЕКОЛОШКИОТ КРИМИНАЛИТЕТ.....	92
7.1. Инспекциски органи.....	94
7.2. Полицијата како субјект во спротивставувањето на еколошкиот криминалитет.....	96
7.2.1. Превентивна дејност на полицијата во спречувањето на еколошките кривични дела.....	100
7.2.2. Репресивна дејност на полицијата во сузбивањето на еколошките кривични дела.....	102
7.2.3. Соработка на полицијата со инспекциските органи.....	104
7.2.4. Соработка на полицијата со правосудните органи.....	105
7.2.5. Полицијата во локалната заедница - Community policing.....	107
7.3. Останати субјекти во спречувањето и сузбивањето на еколошкиот криминалитет.....	108
ГЛАВА 8.....	109
8. УЛОГАТА НА ПОЛИЦИЈАТА ВО СУЗБИВАЊЕТО И ОТКРИВАЊЕТО НА ЕКОЛОШКИТЕ ДЕЛИКТИ.....	110

8.1.	Откривање на кривичните дела	110
8.2.	Собирање на информации.....	111
8.3.	Сопирање, легитимирање, преглед или претрес на лица, превозни средства и багаж	112
8.4.	Утврдување на идентитет на лица и предмети	114
8.5.	Ограничување на движење на определен простор.....	115
8.5.1.	<i>Заседа</i>	116
8.6.	Преглед или претрес на определени објекти, простории на државни органи, институции што вршат јавни овластувања и други правни лица и увид во нивна документација	116
8.7.	Прибирање на почетни сознанија.....	116
8.7.1.	<i>Прибирање на почетни сознанија од граѓани</i>	117
8.7.2.	<i>Прибирањето на почетни сознанија од инспекциските служби</i>	118
8.7.3.	<i>Прибирањето на почетни сознанија од средствата за јавно информирање</i>	118
8.7.4.	<i>Јавно поговарање</i>	119
8.7.5.	<i>Меѓународна полициска соработка</i>	119
8.7.6.	<i>Прибирањето на почетни сознанија со помош на индицијален метод</i>	120
8.8.	Одредување и обезбедување на местото на еколошкиот деликт	121
8.9.	Обработка на лице местото на еколошкиот деликт.....	124
8.9.1.	<i>Специфичности на обработката на лице местото при загадување на почвата</i>	126
8.9.2.	<i>Специфичности на обработката на лице местото при загадување на водата</i>	126
8.9.3.	<i>Специфичности на обработката на лице местото при загадување на воздухот</i>	127
8.9.4.	<i>Специфичности на обработка на лице место при уништување на флората и фауната</i>	127
8.10.	Регистрирање на лице местото.....	128
8.10.1.	<i>Фотографско регистрирање на лице местото</i>	128
8.10.2.	<i>Скицирање на лице место</i>	129
8.11.	Спроведување на систематска претрага- пребарување по доказен материјал.....	130
8.12.	Собирање и пакување на физичкиот доказен материјал.....	130
8.13.	Земање на примероци	131
ГЛАВА 9.....		132
9.	РАСВЕТЛУВАЊЕ НА ЕКОЛОШКИТЕ ДЕЛИКТИ	133
9.1.	Општа полициско-оперативна програма за расветлување на еколошките деликти.....	133
ГЛАВА 10.....		139
10.	ДОКАЖУВАЊЕ НА ЕКОЛОШКИТЕ ДЕЛИКТИ	140
10.1.	Увид	140
10.2.	Вештачење.....	143
10.2.1.	<i>Ситуационо вештачење</i>	144
ЗАКЛУЧОК		147
БИБЛИОГРАФИЈА		154
ЗАКОНИ И ПОДЗАКОНСКИ АКТИ		157

ВОВЕД

Правото на човекот на здрава животна средина е дел од основните човекови права кое припаѓа на т.н. „трета генерација“ човекови права. Правото на здрава животна средина претставува основен предуслов за остварување на останатите човекови права од првата и втората генерација, и поради тоа, заштитата на животната средина станува врвен приоритет не само за понатамошниот развој на цивилизацијата, туку и за нејзиниот натамошен опстанок.

Загадувањето и деградацијата на животната средина се глобален проблем на денешницата. Техничко-технолошкиот развој, неправилното и несоодветно користење и употребата на новите извори на енергија, неконтролираното искористување на природните ресурси, се само мал дел од причините кои предизвикуваат огромни штетни последици не само врз животната средина и човекот, туку и последици со кои се загрозува развојот и опстанокот на целокупниот растителен и животински свет на планетата Земја. Загрозувањето и загадувањето на животната средина и нарушувањето на нејзиниот квалитет, неминовно ја актуелизираат потребата, човекот, заради заштита на сопствениот живот и здравје, како и заради заштита на самата животна средина, да презема мерки за нејзина заштита, зачувување и одржување во состојба која ќе овозможи понатамошен непречен општествен развој, негов, а и опстанок и развој на останатиот жив свет. Последиците, односно степените на загадување можат да бидат манифестирани преку разни појавни облици, да се движат и да бидат во рамките на законски дозволени граници, односно во граници на толеранција, но и во обем и облик кога претставуват и се подведуваат под терминот еколошки деликти.

Заштитата на животната средина и намалувањето на еколошките деликти, како облици на противправно дејствување на човекот насочено пред сè кон самата животна средина, неопходно бара преземање на системски мерки од страна на државните органи во правниот систем и третирање на еколошките деликти во казненото право и нивно соодветно законско санкционирање.

Во Уставот на Република Македонија, како највисок правен акт, како темелна вредност е утврдено уредувањето и хуманизацијата на просторот и заштитата и унапредувањето на животната средина и на природата. Покрај правото на секој човек на здрава животна средина, во него е предвидена и обврската на секој поединец да ја унапредува и штити животната средина и природата.

Република Македонија, како земја аспират за членство за Европската унија, со веќе донесената и постоечка законска регулатива, во најголем дел ги регулира прашањата на заштитата на животната средина. Постоечката законска и подзаконска регулатива во Република Македонија е усогласена со правото на Европската унија и меѓународните стандарди во областа на заштитата на животната средина.

Но, и покрај темелното и обемно законско регулирање на оваа повеќе од значајна материја, и покрај фактот дека Македонија има ратификувано голем број меѓународни акти и документи кои се однесуваат на заштитата и унапредувањето на животната средина, нејзината заштита зависи и ќе зависи пред сè од целосното имплементирање на донесените закони и подзаконските акти кои ја третираат оваа проблематика, од нивното доследно почитување и примена и нивното спроведување во пракса.

Еколошкиот криминалитет, како облик на современ криминалитет, со сите негови карактеристики и специфичности, претставува дел од вкупниот криминалитет на една земја. Во борбата против него, во негово превенирање, спречување и сузбивање мораат да бидат вклучени сите релеванти општествени субјекти. На полето на спречувањето и сузбивањето на еколошкиот криминалитет, како особено значаен субјект се смета полицијата, која со оглед на своите законски надлежности е должна да се бори со сите форми на криминалитет, не исклучувајќи го и еколошкиот. Со своето пред сè превентивно, но и со репресивното дејствување, со континуирана соработка со останатите субјекти кои имаат законски надлежности и овластувања за борба со еколошкиот криминалитет, полицијата во голема мера придонесува за намалување на бројот на еколошки деликти, а со самото тоа и за поголем степен на заштита на животната средина.

ГЛАВА 1

ПОИМ И КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЕКОЛОШКИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

1. ПОИМ И КАРАКТЕРИСТИКИ НА ЕКОЛОШКИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

1.1. Поим за еколошки криминалитет

Брзиот развој на науката и практичната примена на научните достигнувања и софистицирани технолошки пронајдоци во процесите на производство, имаат свој придонес во подобрувањето на условите за живот на човекот и за поцелосно и поквалитетно задоволување на неговите потреби. Благодарение на резултатите од забрзаниот техничко-технолошки развој, човековата „власт над природата“ постојано расте и се зголемува. Сепак, не треба и не смее да се занемари и испушти од вид, негативното влијание на овие процеси врз животната средина, кое се манифестира преку нејзина деградација, уништување и загадување, без оглед на тоа дали станува збор за појави на локално или регионално ниво, од помал или поголем обем, од помал или поголем интензитет.

Еколошкиот криминалитет претставува посебен вид криминалитет кој за последица го има загадувањето на животната средина, без оглед на тоа дали се работи за загадување во помал или поголем обем, на потесно или пошироко подрачје, загадување кое го доведува во опасност здравјето на луѓето или предизвикува негативни последици врз растителниот и животинскиот свет.

При обидите за дефинирањето на поимот еколошки криминалитет, многу често се тргнува од самиот аспект на негово објаснување, било да се работи за социолошки, правен, економски или некој друг аспект и како резултат на различните ставови и гледања, се јавуваат и егзистираат и различни дефинирања на самиот поим.

Според проф. д-р Зоран Сулејманов, еколошкиот криминалитет претставува секое постапување кое директно или индиректно е насочено кон загадување и предизвикување друг вид штета врз еколошките вредности какви што се атмосферата, почвата, воздухот и водата, или со други дејствија кои се насочени кон натрупување на цврсти отпадоци, натрупување отровни материи во храната, појавата на бучава, опасноста од радиоактивни материи и сл.¹

Под еколошки криминалитет во најтесна смисла на зборот можат да се сметаат оние кривични дела на кои примарна црта им е загрозување или повредување на основните еколошки вредности, кои се во директна врска со општиот заштитен објект на кривичното право, а тоа е правото на човекот на здрава животна средина, како негов конститутивен елемент, и во поширока смисла и оние кривични дела кои иако

¹ Сулејманов, З., „Криминологија“, второ дополнето издание, Институт за социолошки и политичко правни истражувања, Скопје 2003, стр.637.

првенствено се наменети за заштита на другите добра, во конкретна ситуација се покажале како дела со двојна природа, бидејќи или загрозиле или повредице некое еколошко добро: вода, воздух, почва, растителен или животински свет на пошироко подрачје или во поголем обем.²

Еколошкиот криминалитет ги опфаќа оние кривични дела кои се регулирани, односно инкриминирани во глава XXII од Кривичниот Законик на Република Македонија, и претставуваат кривични дела против животната средина, но и прекршоци од областа на заштитата на животната средина предвидени во други законски прописи.³

Еколошкиот криминалитет е дел од криминалитетот воопшто и како таков може да се набљудува како општествена и правно третирана појава. Еколошки деликти се оние инкриминирани и санкционирани однесувања кои ги погодуваат, загрозуваат или повредуваат:

- живите елементи на екосот, значи, покрај флората и фауната, и човекот;
- неговите неживи елементи, а особено обновливите и необновливите ресурси и
- со работата создадените вредности.⁴

Во зависност од обемот и интензитетот на предизвиканите последици врз животната средина, преземените активности, својствата на извршителите и пропишаноста, односно дефинираното забрането однесување, како и од видовите на пропишаните санкции, како еколошки деликти се регулирани одредени кривични дела и прекршоци.

Еколошките кривични дела во Кривичниот законик⁵ на Република Македонија се кодифицирани во главата XXII под наслов „Кривични дела против животната средина“. Покрај основното кривично дело „Загадување на животната средина“ опфатено во членот 218, таму се поместени и други кривични дела со кои посредно се штити човековата природна средина од загадување или нарушување. Такви се кривичните дела од членот 219 до членот 233, како и тешките дела против животната средина-член 234 од Казнениот Закон.⁶

² Joldžić, V., „Ekološki kriminalitet u pravu i stvarnosti“, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 1995, str.17.

³ Саздовска, Малиш, М., „Еколошка Криминалистика“, График мак принт, Скопје, 2007, стр.26.

⁴ Bošković, M., Bošković, D., „Ekološki Kriminalitet“, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2010, str.50.

⁵ Кривичен законик на Р. Македонија, Сл. Весник на Р. Македонија бр. 7/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009 и 51/2011 и 85/2011.

⁶ Пошироко во: Сулејманов, З., „Криминологија“ второ дополнето издание, Институт за социолошки и политичко правни истражувања, Скопје, 2003, стр.637-640.

1.2. Карактеристики и специфичности на еколошкиот криминалитет

Гигантскиот напредок и развој на науката и техниката, големата примена на нови извори на енергија, изградбата на големите градски конгломерати и развојот на урбаните средини, искористувањето на природните ресурси и трката за профит, се само дел од причините кои се сметаат за погодна основа за развојот на еколошкиот криминалитет.

Според една од најчесто сретнуваните поделби, во криминалистиката, постојат следниве видови на криминалитет:

- општ или класичен криминалитет,
- стопански криминалитет,
- политички криминалитет и
- еколошки криминалитет.

Иако се смета како дел од вкупниот современ криминалитет, еколошкиот криминалитет претставува посебен вид кој има свои специфичности според кои се разликува од останатите облици на криминалитет.

Еколошкиот криминалитет се однесува на сите активности со кои се кршат еколошките прописи и со кои се прави значителна штета или загрозување на животната средина или човековото здравје.⁷

Како негови посебни карактеристики можат да се наведат:

- експанзијата,
- масовноста,
- меѓународениот карактер,
- способноста на прилагодување на извршителите,
- разновидноста на еколошкиот криминалитет,
- организираноста,
- темната бројка на еколошкиот криминалитет.

Експанзијата, односно ширењето на еколошкиот криминалитет се должи на фактот дека сегашниот степен на развој на општеството пред сè е резултат на масовната примена на техничко–технолошките достигнувања во процесите на производство, модернизацијата на сообраќајот, транспортот, врските, итн. Како резултат од овие процеси, а најчесто како нуспроизвод од индустриското производство, се јавуваат разни

⁷ Пошироко во: Kostić, M. „Ekološki kriminal i njegovo suzbijanje“, u Pravni život, tematski broj Pravo i vreme, br. 10, Udruženje pravika Srbije, Beograd, 2009, str.175-182.

видови отпад, кој претставува еден од главните причинители за појава на нови видови и облици на загадување на животната средина.

Честопати се истакнува флоскулата дека бројот на еколошките кривични дела е мал. Вистината секако е во спротивен, обратен однос, бидејќи се работи за растечки број на деликти од овој вид, само што истите не се откриваат, не се пријавуваат, а често и се прикриваат. Во прашање се фактички „темните бројки“ на еколошкиот криминалитет. Дури и во случаи на масовно и на сè поочигледно загадување на животната средина кое значително ја надминува границата на толеранцијата, кривичната одговорност се избегнува под закрилата на економски или политички интереси. Долго време еколошкиот криминалитет бил во латентна состојба, бидејќи последиците биле олигосимтоматски, не биле евидентно изразени, а од друга страна, иако надворешните манифестации на загаденост биле значително изразени, свесно не биле преземани мерки за откривање и кривично гонење на сторителите.⁸

Со оглед на фактот дека тешко се откриваат и уште потешко докажуваат, слободно можеме да кажеме дека бројот на извршени еколошки кривични дела и прекршоци, е многу поголем од бројот кој го покажува официјалната статистика која се води во полицијата, обвинителството и судовите.

Масовноста на еколошкиот криминалитет е резултат на сè поголемиот број на сторители на еколошки деликти, кои привлечени од можност за брза и лесна заработка и големиот профит кој го носи овој вид на криминалитет, стануваат извршители на разни еколошки деликти.

Современиот еколошки криминалитет задира сè повеќе и сè подлабоко во сите сфери на човековата активност. Еколошкиот криминал им носи многу голем профит на неговите извршители, тешко се открива и предизвикува исклучително сериозни негативни последици по животната средина.⁹

Меѓународниот карактер како карактеристика на еколошкиот криминалитет, произлегува од фактот што загадувањето на поедините медиуми на животната средина, особено на воздухот и водите, поради нивната природа и подвижност, не може да се ограничи на територијата или областа каде загадувањето настанало, или пак во рамките на административните граници на државата каде истото се случило. Поголемиот број од големите реки, поминуваат преку териториите на повеќе држави, и доколку настане нивно загадување на територијата на одредена држава, загадувањето ќе се прошири во

⁸ Bošković, M., Bošković, D., „Ekološki Kriminalitet“, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2010, str. 52.

⁹ Kostić, M. „Ekološki kriminal i njegovo suzbijanje“, u Pravni život, tematski broj Pravo i vreme, br. 10, Udruženje pravnika Srbije, Beograd, 2009, str.175.

одреден степен и на државите низ кои реките понатаму течат. Денес, меѓународниот карактер на еколошкиот криминалитет највеќе е изразен преку илегалната трговија со нуклеарен и радиоактивен отпад, кој развиените земји, заради заштита на сопственото население и животната средина на својата територија, не сакаат да го одложуваат и складираат во своите земји, туку настојуваат да се ослободат од него.

Секоја земја настојува што повеќе да ја развие економијата, да ја зголеми својата стопанска независност и стапката на вработеност на населението, а со самото тоа да создаде подобри економски услови за негов живот и развој. За да се постигне ова, потребно е изградба на индустриски објекти и фабрики за производство, кои во краен случај и на одреден начин, нема да претставуваат извори, односно загадувачи на животната средина. Доколку локацијата за изградба на одреден индустриски објект се одредува само врз основа на одредени политички интереси и при тоа не се земе во предвид влијанието врз животната средина кое во облик на загадување ќе се предизвика од работата на објектот или фабриката, последиците можат да бидат катастрофални и по населението и по животната средина (пример Топилницата во Велес).

Разновидноста на еколошкиот криминалитет може да се види од самиот број на кривични дела кои националните законодавци ги инкриминирале во Кривичните закони на своите земји, каде во посебни глави се опфатени кривичните дела со кои се штити животната средина, начините на кои таа се загадува или загрозува, последиците кои настануваат од загадувањето или уништувањето на животната средина.

Во најголем број на случаи како извршител на некое еколошко кривично дело се јавува поединец и најчесто не постои организираност во извршувањето на еколошките деликти. Организираноста како карактеристика на еколошкиот криминалитет, најчесто доаѓа до израз кога заради заштита на економските интереси на одредени влијателни општествени групи нема да се преземат пропишаните мерки за вградување на заштитна опрема во индустриските постројки, со што се занемарува заштитата на животната средина. Од својот егоизам, алчност и желба за лесно и брзо богатење, човекот најчесто во „втор план“ ја става грижата за заштитата на животната средина.

Под „темна бројка“ на еколошкиот криминалитет се подразбира бројот на извршени еколошки кривични дела во една календарска година кои останале неоткриени, а со самото тоа и неевидентирани во ниту една официјална статистика.¹⁰

Според проф. д-р Марина Малиш Саздовска¹¹, под „темна бројка“ на еколошкиот криминалитет се подразбира бројот на извршени, а неоткриени кривични дела. Како

¹⁰ Bošković, M., Bošković, D., „Ekološki Kriminalitet“, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2010, str.54.

фактори од кои зависи темната бројка на еколошкиот криминалитет, таа ги наведува следниве:

1. Етиолошки фактори:

- функционирањето на правосудниот систем,
- измени во законодавството,
- филтрирањето на криминалитетот,
- организацијата на полицијата,
- внатрешната организација на полицијата,
- односот на полицијата со граѓаните,

2. Феноменолошки фактори:

- вид на кривичното дело,
- сторители на кривичните дела и
- жртви на кривичните дела.

Постоењето на „темната бројка“ кај еколошкиот криминалитет, пред сè се должи на фактот што последиците од извршувањето на овие кривични дела често се откриваат со задоцнување, односно после поминување на подолг временски период од извршувањето на кривичното дело, како и од недоволното ангажирање и постапување на надлежните субјекти во самото откривање, разјаснување и докажување на конкретното еколошко кривично дело и на откривањето на неговиот сторител.

Исто така, големата „темна бројка“ се должи и на ниското ниво на еколошката свест кај населението, кое не ги препознава казнените поведенија во делот на заштита на животната средина и заради тоа не ги пријавува еколошките деликти кај надлежните субјекти.

1.3. Причини за постоење и егзистирање на еколошкиот криминалитет

Еколошките проблеми и човековото девијантно однесување кон животната средина, може да го доведат во прашање дури и натамошниот опстанок на денешната цивилизација. Заради надминување на оваа состојба, неопходно е преземање на мерки, координирано и заедничко човеково дејствување на ова поле и тоа на глобално ниво.

Доминацијата над природата, неминовно предизвикува еден крајно ирационален човеков однос и преминува во негово тежнеење за доминација на „човекот над човек“.

¹¹ Саздовска, Малиш, М., „Еколошка Криминалистика“, График мак принт, Скопје, 2007, стр.90.

Покрај индустријализацијата и технолошките процеси, современите војни и последиците од примената на модерното вооружување, ги чинат најзначајните видови човекова деструкција на природната средина и на опстанокот и егзистенцијата на човековиот род воопшто.¹²

На настанувањето еколошкиот криминалитет, свое влијание имаат скоро сите фактори кои влијаат на настанувањето на криминалитет воопшто. Откривањето на причините за настанувањето на еколошкиот криминалитет и нивното проучување и научно определување, секако дека во голема мера придонесуваат за поуспешно справување со овој вид на криминалитет, како и за попрецизно и поцелосно одредување на надлежностите, овластувањата и должностите на субјектите кои се вклучени во борбата против него.

Техничко-технолошкиот развој, користењето на нови извори на енергија, индустријализацијата, создавањето на големите градски населби и уште низа други фактори позитивно влијаеле на подобрувањето на условите за живот на човекот. Но, иако не може да се исклучи нивното негативно влијание и загадувањето на животната средина што од нив произлегува, а кое неминовно води до загрозување на опстанокот на самиот човек и останатиот жив свет, сепак не може да се тврди дека истите се главна и единствена причина за појавата на еколошкиот криминалитет.

Желбата за брз развој, прогрес и напредок на општеството, за подобрување на условите за живот и работа, многу често кај човекот ја исклучуваат перцепцијата за можните негативни последици од неговиот однос кон природата и животната средина. Воден од таа желба, човекот често ги занемарува негативните последици по животната средина кои се манифестираат преку разните облици на нејзино загадување и деградација, со оправдување дека загадувањата се резултат на примената на новите достигнувања во сферата на науката, техниката и технологијата.

Одредени автори¹³, наведуваат дека примената на современите научни и технички достигнувања, новите технологии, индустријализацијата, општественото планирање, урбанизацијата и недоволната активност на надлежните органи, се фактори кои неспорно влијаат на загадувањето и загрозувањето на животната средина и како такви претставуваат причини за еколошкиот криминалитет. Покрај овие како други значајни фактори кои се јавуваат како причини за еколошкиот криминалитет тие ги наведуваат:

- парцијалната и непотполна правна регулатива,

¹² Бошковић, М., „Криминологија“, Правни факултет, Нови Сад, 2007, стр. 498.

¹³ Bošković, M., Bošković, D., „Ekološki Kriminalitet“, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2010, str. 58-60.

- ненавременото донесување на национална стратегија на одржлив развој, национална програма за заштита на животната средина и локални планови за заштита на животната средина,
- стратегиите, плановите и програмите кои се донесени со цел поефикасна заштита на животната средина, нецелосно, непотполно и ненавременно се реализираат, особено во поедини сегменти од животната средина,
- ненавременно донесување и во праксата неадекватно применување на стандардите за квалитет на животната средина кои ги содржат граничните вредности за загадување за поедините вредности на животната средина, како и за особено значајни, чувствителни или загрозувани подрачја,
- нередовното утврдување на посебни прописи на технички стандарди со кои се одредуваат граничните вредности на емисии во врска со производствените постапки и користењето на постројките, погоните, уредите, опремата, како и граничните вредности на состојките на производите,
- непочитување на законските и другите прописи кои се однесуваат на заштитата на животната средина,
- процесот на транзиција кој го следат низа позитивни, но и негативни појави, кои придонесуваат за зголемување на поедини облици на криминалитетот, па и на поголем степен на загрозување на животната средина,
- промена на сваќањата во однос на системите на вредности, а особено на системот на морални вредности,
- поделеноста на надлежностите и овластувањата на повеќе разни органи,
- нестручност на кадрите за еколошката проблематика,
- недоволна техничка опременост на надлежните органи,
- недоволна активност на јакнење на свеста за значењето на заштитата на животната средина низ системот на образование и воспитување, научно-истражувачкиот и техничкиот развој, како и низ системот на јавно информирање,
- материјалната свест како криминоген фактор за појава на криминалитетот, која посебно ја карактеризира транзицијата во која, во склоп на негативните појави, е присутна сиромаштијата, од кој не е имуна ниту една земја од поранешниот социјалистички блок, која била или се наоѓа во транзиција,
- непреземање мерки на спречување, контрола и санација на сите облици на загрозување на животната средина,

- непостоење, а во случај на постоење, непочитување на роковите за преземање поедини пропишани мерки за заштита на животната средина,
- ненавремено преземање превентивни и репресивни мерки во однос на потенцијалните и познати загадувачи,
- неодговорен однос кон сместувањето, складирањето и чувањето на опасни материи, што бара соодветна стручност, користење на најсовремени технологии и многу прецизни и строги прописи кои се однесуваат на нивната сигурност,
- неотстранување на последиците од загадувањето на животната средина,
- прекумерно користење, недоволна контрола и несмалување на користењето на хемикалии кои со своите опасни и штетни својства можат да ја загорзат животната средина и здравјето на луѓето,
- непотполна и запоставена соработка помеѓу надлежните органи,
- неадекватна заедничка и тимска работа на надлежните органи,
- недостаток на програми и планови за отстранување на причините за еколошкиот криминалитет,
- присутноста на разни вонправни притисоци од економските и политичките центри на моќ,
- неадекватниот кривичен прогон,
- богатата казнена политика.

Иако сите овие фактори имаат одредено свое влијание врз појавата, егзистирањето и ширењето на еколошкиот криминалитет, сепак тие не се основни, односно главни причинители на овој вид на криминалитет.

Може да се каже дека една од главните причини и основен услов за појавата и за егзистирањето на еколошкиот криминалитет, е човековиот индиферентен однос кон појавите на загадување и загрозување на животната средина, како и трката за зголемување на економската моќ и профитот во која се занемаруваат и минимизираат стандардите за заштита на животната средина.

Прекумерната експлоатација на природните богатства, на необновливите природни ресурси, за кои сеуште владее уверувањето дека се неисцрпни и дека ни се „од Бога дадени“ и човековата негрижа за санирање на негативните последици кои со своите активности ги предизвикува врз животната средина, можат да се сметаат за една од основните причини за еколошкиот криминалитет и погодна основа за развој и зголемување на бројот на еколошките кривични дела.

Зголемувањето на бројот на населението и миграцијата село-град, пренаселеноста на одредени области, непланската изградба на станбени објекти, изградбата на индустриски постројки на несоодветни локации, пренамената на земјоделско земјиште во градежно и уште многу други човекови активности на одреден начин претставуваат и можат да се сметаат за причина за појавата на еколошкиот криминалитет.

Како една од основните причини за еколошкиот криминал можат да се наведат и современите воени дејства, во кои се почесто се употребуваат нови и софистицирани борбени средства и оружје со голема разорна моќ, муниција збогатена со осиромашен ураниум итн, што како последица има и доведува до загадување на водата, воздухот и почвата.

И покрај евидентниот развој на еколошката свест и согледувањето на неопходноста од преземање на широка палета мерки за елиминирање на причините за појавата на еколошкиот криминалитет, не може да се зборува и верува дека негово целосно елиминирање ќе се случи во некое блиско идно време. Ќе треба кај луѓето и кај сите релевантни фактори во општеството развојот на еколошката свест да се издигне на едно повисоко рамниште и да преовладее сваќањето дека со подобрувањето на заштитата на животната средина човекот си создава подобри услови за сопствен живот и развој, не само на себе туку и на идните генерации.

ГЛАВА 2

ФЕНОМЕНОЛОШКИ ОБЕЛЕЖЈА НА ЕКОЛОШКИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

2. ФЕНОМЕНОЛОШКИ ОБЕЛЕЖЈА НА ЕКОЛОШКИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

Натамошниот развој на општеството и цивилизацијата не може да се доведе во прашање поради деградацијата и загадувањето на животната средина предизвикани од човекот. Интенциите на натамошниот општествен развој треба истовремено да бидат насочени и кон заштитата и унапредувањето на животната средина со преземање на мерки за нејзина заштита како и на мерки за одржување на загадувањето во границите на толеранција.

Грижата за заштитата на животната средина треба да биде нераздвојно поврзана и паралелно да се развива и да ги следи процесите на индустријализација и на примена на новите технологии во процесите на производство. Иако развојот на производствените процеси доведува до нови појавни облици и нови видови на загадување и до зголемување на обемот на загадување на самата животна средина, развојот на производните сили и натамошната примена на новите научно-технолошки откритија не треба да се ограничува само поради фактот дека тие претставуваат причинители за деградација на животната средина. Паралелно со ваквиот нивен забрзан развој треба да се изнаоѓаат и преземаат мерки за заштита и унапредување на животната средина.

Загадувањето на животната средина не се манифестира подеднакво на сите нејзини сегменти и во еднаков обем. Секое загадување може да биде во дозволени, односно толерантни граници (се смета за нормално загадување за денешни услови) и тогаш тоа не се класифицира како еколошки деликт. Доколку пак, загадувањето е над дозволените граници и доколку истото предизвика потешки последици по животната средина, тогаш, истото може да се третира како еколошко кривично дело. Во случај последиците од одредено загадување да бидат манифестирани во поблаг облик, тогаш делото може да се третира како еколошки прекршок.

2.1. Еколошки деликти

Поимот деликт е изведен од латинскиот збор *delinquere* и означува избегнување на должност. За сузбивање, спречување, како и за заштита од едно вакво штетно, противправно и општествено опасно однесување, општеството, како организирана човекова заедница, пропишало соодветни санкции за сторителите на деликтното однесување, при што како најтешка санкција се пропишани соодветните казни.

Според обемот, интензитетот и тежината на последиците предизвикани врз животната средина, еколошките деликти претставуваат најтежок облик на нејзино загрозување и загадување.

Според видот на пропишани санкции за сторителите, постојат следниве еколошки деликти:

- **еколошки кривични дела** - како најтешки облици на загрозување и загадување на животната средина;
- **еколошки прекршоци** - како помало и во помал обем загрозување и загадување на животната средина.

Еколошки деликти (кривични дела и прекршоци) подразбираат севкупност на човекови однесувања со кои се повредуваат или загрозуваат општествените вредности кои ги одредуваат условите за чување, унапредување на животната и работната средина на човекот. Тие се само вид или дел од вкупната деликвенција со која едно општество или држава се соочува во одреден период, односно човештвото во целина. Ова деликтно однесување се разликува од другите видови на деликти токму според објектот на заштита (збирот на општествени вредности кои се повредуваат или загрозуваат со вака преземени активности, што во овој случај ја претставува здравата животна средина на човекот, од една страна, односно правото на човекот - како едно од основните човекови права на здрави услови за живеење, од друга страна).¹⁴

Еколошки деликти по многу нешта се специфични во однос на другите видови (облици и форми) на деликвентно однесување, како што се: имотните, стопанските и другите облици на деликвентно однесување. Овие специфични карактеристики може да се согледаат преку: карактерот на самото извршување, видот на општественото добро и вредноста кон која е насочено дејството, обемот, карактерот и интензитетот на предизвиканата последица, начинот и средствата на извршување, противправноста на постапувањето на извршителите, обликот на вина, својството на сторителот на делото и висината на казната.¹⁵

2.1.1. Еколошки кривични дела

Еколошките кривични дела се сметаат за најтежок облик на загрозување, загадување, односно деградација на животната средина. Заради специфичностите и карактеристиките на овој вид на кривични дела и нивните кривично правни обележја, најчесто тие како кривични дела против животната средина се опфатени во посебни делови (глави) во националните кривични законици, иако е невозможно да се направи целосна дистинкција на овој вид на кривични дела од останатите облици на

¹⁴ Ljuština, A ., „Ekološki delikti i policija“, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2010, str. 26-27.

¹⁵ Исто, стр. 32.

криминалитет, а пред сè од општиот криминалитет, бидејќи одредени еколошки кривични дела се нераскинливо поврзани со општиот и стопанскиот криминалитет.

Со извршување на кривичните дела против животната средина, секогаш се загрозува самата животна средина, односно одредени нејзини елементи, иако на прв поглед за одредени еколошки кривични дела не може да се каже дека како директен заштитен објект ја имаат животната средина. Така на пример, покрај оние еколошки кривични дела кои и во својот назив ја содржат заштитата на животната средина (загадување на животната средина, загрозување на животната средина со отпадни материји итн), постојат одредени еколошки кривични дела кои можат да се доведат во корелација со општиот и стопанскиот криминалитет, без оглед на тоа што нивен краен заштитен објект е животната средина. На пример, кај одредени еколошки кривични дела, во нивниот опис, како објект на заштита се јавуваат на пример земјоделието и сточарството (производство на штетни средства за лекување на добиток и живина, несовесно укажување на ветеринарна помош, уништување насади со употреба на штетна материја и др.), иако и кај нив како објект на заштита се јавува животната средина¹⁶.

Загрозувањето и загадувањето на животната средина, како и зголемувањето на бројот на извршените еколошки кривични дела, е секојдневие и реалност и во Република Македонија.

Според член 7 од Кривичниот законик на Република Македонија, кривично дело е противправно дело што со закон е определено како кривично дело и чии обележја се определени со закон. Во истиот закон е предвидена кривична одговорност за физичко лице - сторител на кривично дело и против него можат да се изречат сите со закон предвидени видови на санкции и кривична одговорност на правните лица (член 28-а), односно на одговорното лице во правното лице, против кое во зависност од тежината на стореното дело, можат да се изречат парични казни или некоја заштитна мерка, (привремена забрана за вршење одделна дејност; трајна забрана за вршење одделна дејност и престанок на правното лице-член 96-а од Кривичниот законик).

Еколошките кривични дела, почнувајќи од член 218 па се до член 234, се опфатени во главата XXII од Кривичниот законик на Република Македонија како **„Кривични дела против животната средина и природата“**, што само по себе го докажува стремежот и посветеноста на нашата земја во настојувањата за поголема заштита и воедно унапредување на животната средина.

¹⁶ Поопширно во: Bošković, M., Bošković, D., „Ekološki Kriminalitet“, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2010, str. 64-67.

Кај овие кривични дела како групен објект на заштита се јавува самата животна средина, што не значи дека доколку се изврши некое такво дело нема да бидат загрозени одредени други вредности надвор од нивниот објект на заштита, односно од животната средина, исто како што може да дојде до загрозување на животната средина со извршување на одредено кривично дело кое не е од групата на кривични дела против животната средина.

2.1.2. Еколошки прекршоци

При согледувањето на еколошките прекршоци во светлото на еколошките деликти, пред се треба да се појде од усвоената општа концепција за правната природа на прекршоците како деликти. Во современото прекршочно законодавство постојат различни сваќања, односно законски решенија, при што меѓу многуте варијанти усвоени во споредбеното право, особено се истакнуваат две сваќања (со повеќе слични или мешовити решенија):

- според првото сваќање, прекршоците се сметаат како најлесна категорија на кривични дела;
- според второто сваќање, прекршоците се сметаат за посебен вид на деликти, кои спаѓаат во рамките на административното кривично право. Иако во некои земји, одредени теоретичари прекршоците ги класифицираат во управното право, генерално, во прекршочното законодавство се прифатени различни мешовити решенија и се прави разлика меѓу прекршоците кои спаѓаат во надлежност на судовите и прекршоци за кои се надлежни поедини органи на управата.¹⁷

Според член 5 од Законот за прекршоци¹⁸, прекршок е противправно дело кое со закон е определено како прекршок, чии обележја се определени со закон и за кое е пропишана прекршочна санкција.

За прекршок и прекршочна одговорност сообразно се применуваат одредбите од општиот дел на Кривичниот законик.¹⁹

За разлика од еколошките кривични дела, еколошките прекршоци се позастапени и иако според својот интензитет и последиците што ги предизвикуваат немаат исто значење како кривичните дела, нивното сторување многу често може да предизвика несогледиви последици не само по животната средина, туку и по животот и здравјето на

¹⁷ Ljuština, A ., „Ekološki delikti i policija“, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2010, str. 28.

¹⁸ Закон за прекршоци, Сл. Весник на Р. Македонија бр.62/06, 51/2011.

¹⁹ Закон за прекршоци, член 2, став 1.

луѓето. Доколку се анализираат еколошките прекршоци од аспект на нивна зачестеност и појавни облици на манифестирање, може да се заклучи дека со правилно и навремено откривање и санкционирање на нивните сторители ќе се зголеми можноста за превентивно дејствување, пред сè во насока на спречување на сторителите да се јават во улога на сторители на еколошки кривични дела.

Со законската регулатива во Република Македонија, е предвидена прекршочна одговорност како за физичко, така и за правно лице, односно за одговорното лице во правното лице.

Законот за прекршоци ја одредува прекршочната одговорност, при што:

- за одговорност на физичко лице достатна е небрежност, доколку со законот во кој е пропишан прекршокот не е определено дека ќе се казни само кога е сторен со умисла,²⁰
- одговорно лице во правно лице или трговец поединец, ќе се казни за прекршок кога до извршување на прекршокот дошло со негово дејствие или со негово пропуштање на должен надзор,²¹
- правното лице може да одговара за прекршок само ако тоа е посебно определено со законот со кој е пропишан прекршокот,²²
- нема одговорност за обид за прекршок, освен во случаи определени со закон,²³
- нема одговорност за поттикнување и помагање на прекршок, освен во случаи определени со закон.²⁴

Во Република Македонија, согласно членот 13 од Законот за прекршоци, на прекршочно одговорни полнолетни сторители може да им се изречат следниве санкции:

- 1) глоба;
- 2) опомена, како и други санкции во зависност од природата на сторениот прекршок.

Во член 38 од истиот Закон, е предвидено дека на правно лице, покрај останатите можат да му бидат изречени следниве санкции:

- 1) глоба и
- 2) привремена забрана за вршење одделна дејност.

²⁰ Исто, член 6, став 1.

²¹ Исто, член 6, став 2.

²² Исто, член 7, став 1.

²³ Исто, член 11.

²⁴ Исто, член 12.

Во одлуката со која на правното лице му се изрекува санкција привремена забрана на вршење одделна дејност, се наведува дејноста чие вршење му се забранува. Оваа санкција може да се изрече ако постои опасност со вршењето на таква дејност правното лице да изврши повторно прекршок опасен за животот или здравјето на луѓето, или прекршок со кој може да се нанесе имотна штета на друго правно лице или на граѓани, или ако на правното лице во последните две години му е изречена прекршочна санкција поради ист или сличен прекршок.

Санкцијата привремена забрана за вршење на дејност не може да се изрече на правно лице основано со закон или на политичка партија.

Во Република Македонија, како основни закони кои го третираат проблемот на заштита на животната средина и прекршочното право се:

- Законот за заштита на животната средина,
- Законот за прекршоци,
- Законот за јавна чистота и низа други закони.

ГЛАВА 3

МЕЃУНАРОДНА НОРМАТИВНО - ПРАВНА РЕГУЛАТИВА ВО ЗАШТИТАТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

3. МЕЃУНАРОДНА НОРМАТИВНО-ПРАВНА РЕГУЛАТИВА ВО ЗАШТИТАТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА

Неопходноста и важноста на заштитата на животната средина, која не подразбира само заштита на животот и здравјето на луѓето, туку и зачувување на целокупниот растителен и животински свет, последниве години станува сè поевидентна и почнува да го добива должното внимание.

Заштитата на животната средина, која треба да се набљудува како одговор на современите трендови на човековото живеење, може да се согледа и од самиот факт дека истата е вткаена и во Универзалната декларација за правата на човекот во нов член 31 кој гласи „Секое човечко суштество има право на одржување на еколошката рамнотежа во својата животна средина која ја дели со сите останати живи суштества, животни и растенија чиј опстанок како гаранција на сопствениот опстанок треба да биде осигурен“.²⁵

Мултидисциплинарноста на заштитата на животната средина подразбира дека навидум неповрзаните и секоја за себе независна област, како што се човековото здравје, животната средина и социјалните услови во општеството, сепак се неразделни една од друга и се во постојана корелација и меѓузависност. Било каква промена во било кој сегмент од животната средина, неминовно се рефлектира како врз начинот на човековото живеење, така и врз севкупните социјални односи.

3.1. Еволуција на меѓународната правна мисла за заштитата на животната средина

Со создавањето на правото и правните норми, човекот се стремел да воспостави одреден правен систем во кој законите ќе важат подеднакво за сите луѓе, систем кој што ќе биде индиферентен на влијанијата на интересите и влијанијата на политичките, економските, социјалните и другите односи кои влеадеат во општеството. За жал, многу често, правото и правните норми, вклучително и меѓународното право и неговите составни области, вклучувајќи ја тука и заштитата на животната средина, не биле поштедени од влијанијата на одредени економски, политички или други општествени групи.

Развојот на општеството, промената на начинот на живеење, заканите од природата кои секојдневно пристигнуваат до човекот, придонесуваат за менување на одредени негови навики и норми на однесување и постапување кон животната средина.

²⁵ Пошироко во: Ljuština, A., „Ekološki delikti i policija“, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2010, str.11.

Денешниот однос на човекот кон животната средина мора се промени. Одредени свои активности, кои со оглед на потребите и условите човекот ги сметал за неопходни, пожелни, општествено оправдани и прифатливи, а за кои видел дека негативно влијаат врз животната средина, треба соодветно правно да ги регулира како недозволен однесувања. Развојот на еколошка свест придонесува за зголемување на тежнението на човекот за правно регулирање на заштитата на животната средина и неговото тежнение таа да стане правна обврска. Натамошниот нејзин развој, треба да придонесе и во преден план да го стави сваќањето дека природата не претставува неисцрпен извор на ресурси кои треба безмилосно да се експлоатираат, дека природата и животната средина имаат ограничени можности, и дека односот човек - животна средина мора да се трансформира во однос на заемен соживот, односно на одржлив развој. Концептот на одржлив развој, подразбира економски и стопански развој, но не развој по секоја цена, односно не по онаа цена која би го довела во прашање самиот опстанок на човештвото.

Одржливиот развој подразбира економски раст кој е во непосредна врска со заштитата на животната средина. Суштината на овој облик на развој е стабилен однос помеѓу човековите активности и природниот свет, кој не ги намалува изгледите на идните генерации да уживаат во квалитетот на животот најмалку исто така добро како актуелните генерации. Се претпоставува дека партиципативната демократија која е првенствено над личните интереси, претставува основен предуслов за постигнување на одржлив развој.²⁶

Потребата од заштита на животната средина со нормативно правна регулатива, особено доаѓа до израз во втората половина на XX век, кога човекот сфатил и согледал дека природните ресурси не се неисцрпни, туку дека тие во природата се наоѓаат во ограничени количини.

3.2. Еволуција и развој на меѓународното право на животната средина

Почетоците на заштитата на животната средина датираат уште од времето пред нашата ера, кога се сретнуваат првите обиди на човекот за подобрување на неговиот однос кон природата, а биле манифестирани преку заштита на поедини видови животни, заштита на шумите, водите итн.

Дека уште од времето на Римското царство, постоела и се водело грижа за заштитата на животната средина, сведочи фактот дека и во тоа време постоеле одредени прописи со кои се пропишувало обврска за градење на санитарни центри во населбите,

²⁶ Милески, Т., „Еколошка безбедност“: одржлив развој - одржлива безбедност, Филозофски факултет, Скопје, 2011, стр. 46.

за изградба на канализациони системи, изградба на системи за регулација на отпадните води, за изградба на аквадукти за водоснабдување на населението итн.

Развојот на заштитата на животната средина во наредните епохи на развој на човештвото бил условен и диктиран од нивото на индустрискиот развој на општеството, како и од развојот на науката и техниката.

Периодот на индустриската револуција, како период на крајно нерационален однос на човекот кон природата и животната средина, бил окарактеризиран со неконтролирано искористување на природните ресурси, сечење, палење и копање на шумите, загадување на животната средина со неправилното одлагање на отпадот и отпадните води и со уште многу други штетни влијанија врз животната средина. Но, заслепеноста на човекот од желбата за брз профит и брз индустриски развој, не му дозволувала да го согледа и сфати своето деструктивно влијание врз животната средина и неопходноста од нејзината заштита, а уште помалку потребата за воспоставување на одреден систем на нејзина заштита.

Како резултат на негативните последици од човековиот однос кон животната средина и живиот свет, кои станувале сè поочигледни, доаѓа до развој на еколошката свест и тежнеење за преземање на мерки за заштита и унапредување на самата животна средина. Заштита на животната средина почнала да се третира како проблем на државата и општеството, а самите држави почнале да донесуваат одредни закони и прописи за заштита на животната средина и природата.

3.3. Меѓународна нормативна заштита на животната средина

Зачетоците на меѓународната заштитата на човековата околина можат да се сретнат во низата меѓународни договори потпишани по Виенскиот конгрес од 1815 година (Договор за поделба на риболовните права на реките, Договор за надзор на пловидбата и за уредување на други начини на употреба и искористување на меѓународните реки, итн).

Првите меѓународни договори за заштита на човековата околина со кои била регулирана заштитата на меѓународните реки и езера датираат од XIX век, кога се бележат и почетоците на меѓународната правна заштита и зачувување на рибните видови. Почетокот на заштита на копнените диви животни во меѓународни рамки е означен во 1875 година со потпишувањето на Декларација за заштитата на птиците корисни за земјоделството, потпишана помеѓу тогашна Австро-Унгарија и Италија.

На почетокот на втората половина на XX век, како резултат на големиот број на еколошки катастрофи (екоциди), доаѓа до евидентно ангажирање на поголем дел од

развиените држави на планот на зачувување на животната средина, намалување на нејзино загадување и воедно до преземање на акции за развој на еколошката свест. Со зголемувањето на опасностите од загадувањето и загрозувањето на животната средина, станувало се појасно дека успех во заштитата на животната средина може да се постигне единствено со координирано, планско и континуирано дејствување на сите земји и тоа на меѓународен план.

Зголемениот интерес за користењето на атомската и нуклеарната енергија и нејзината употреба како во воени (како оружје за масовно уништување), така и за мирновремени цели (за добивање на енергија), придонел за регулирање на оваа материја и за потпишување на одредени меѓународни договори за надзор на нуклеарното вооружување, надзор над употребата на нуклеарната енергија во мирољубиви цели, како и меѓународни договори за регулирање на прашањето за одлагање на радиоактивниот отпад.

Кога станува збор за меѓународната правна рамка која го регулира правото на здрава животна средина, треба да се истакне релативно малиот бројот на меѓународни договори во областа на животната средина кои експлицитно го имаат за цел правото на човекот на здрава животна средина. Во таа смисла, заклучоци за врската меѓу целите и активностите во областа на животната средина со правото на човекот на здрава животна средина се извлекуваат посредно и тоа најчесто низ врската со здравјето. Примери за тоа се Виенската конвенција за заштита на озонскиот слој, Конвенцијата за климатските промени, Стокхолмската конвенција за долготрајни органски загадувачи, Базелската конвенција за контрола на прекуграничното движење на опасен отпад и негово одложување итн. Меѓународни акти кои ги уредуваат човековите права и експлицитно го формулираат правото на здрава животна средина се: Африканската повелба за човековите права и правата на народите и Протоколот на Американската конвенција за правата на човекот. И секако, постои можност смислата на ова право да се извлекува од другите права во поширок контекст кој се применува и во рамките на функционирањето на Европскиот суд за човекови права. Сепак, правата на идните генерации се споменуваат како рамка за политика на животната средина веќе од Стокхолмската декларација од 1972 година.²⁷

Дека во поновиот период од развојот на човештвото заштитата на животната средина во меѓународни рамки станува императив, сведочат и многубројните одржани меѓународни собири на кои како главен приоритет е заштитата на животната средина.

²⁷ Поопширно во: Акимовска, Малетиќ, И., „Заштита на животната средина и инспекциски надзор во Р. Македонија, во Безбедност, еколошка безбедност и предизвиците на Република Македонија, Зборник на трудови, факултет за безбедност Скопје, Ван Гог, 2010, стр. 228.

Деградацијата на животната средина предизвикала расправи на научните собири одржани во XX век и тоа во:²⁸

- 1913, Берн, Прва меѓународна конференција за заштита на животната средина,
- 1923 Париз, Прв меѓународен конгрес за заштита на флората и фауната,
- 1923, Лондон, Меѓународно собрание, свикано заради подготовка на конвенција за заштита на флората и фауната,
- 1948, Фонтебло, Основачки конгрес на Меѓународната унија за заштита на природата, свикан од страна на француската влада во соработка со УНЕСКО, со цел да се сочува целината на живиот свет и природната околина на човекот,
- 1948, Лејк Саксес, Меѓународна техничка конференција во врска со заштитата на природата, свикана од страна на УНЕСКО и Меѓународната унија за заштита на природата,
- 1955, создавање на Програма за проучување на тропската влажна зона,
- 1958, Атина, Конгрес за зачувување на природата и нејзините богатства, продолжение на Генералното собрание на Меѓународната унија за зачувување на природата,
- 1965, основање на консултативен комитет за природни извори во соработка со ФАО и СЗО,
- 1967, Париз, Меѓународна конференција на експерти за научните основи на рационалното користење и зачувување на природните извори,
- 1968, Њујорк, одлука во 1975 да се одржи Конференција за човекот и неговата средина,
- 1970, Стразбур, Европска година на заштита на природата,
- 1972, Стокхолм, Конференција на ОН за животната средина.

3.3.1. Стокхолмска конференција

Системскиот развој на меѓународно право за заштита на животната средина, како дел од меѓународното право и будењето на светската еколошка свест, може да се поврзе со Конференцијата на ОН за заштита на животната средина, одржана во Стокхолм, во месец јуни²⁹ 1972 година. На Конференцијата, од страна на 113-^{те} земји учеснички, било

²⁸ Ljuština, A., „Ekološki delikti i policija“, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2010, str.14.

²⁹ Датумот (5 јуни) кога започнало одржувањето на оваа конференција е прогласен за меѓународен Ден на заштита на животната средина.

укажано на сериозноста на ситуација во која се наоѓа човештвото поради нарушувањето на рамнотежата помеѓу човекот и биосферата и загадувањето на животната средина. Била донесена и усвоена Декларација за човековата животна средина³⁰ и Акциона програма со 109 препораки за конкретни акции на државите во областите: процена на состојбата на животната средина, управување со системот на животната средина и институционалните мерки за поддршка. Со начелата и препораките од Стокхолмската конференција е истакната општата должност на државите да ја штитат животната средина и да не предизвикуваат штета на животната средина на другите земји.

Врз основа на Акционата програма и препораките од Стокхолмската конференцијата, кон крајот на 1972 година била основана нова меѓународна установа при ОН-Програма на ОН за животна средина (UNEP – United Nations Environment Program).

Иако на оваа конференција биле поставени, донесени и усвоени голем број на принципи, истите потоа не биле во целост спроведени во пракса, односно многу мал бил степенот на нивното реализирање. Донесените принципи никогаш не станале основа за промена на меѓународните прописи, а голем број од усвоените 109 препораки од Акционата програма не биле почитувани и спроведени во праксата.

Без оглед на сето тоа оваа конференција се смета за прв сериозен обид за изградба на меѓународното право на животната средина.

3.3.2. Конференцијата во Рио де Жанеиро

Начелата и препораките од Стокхолмската конференција, како и меѓународните договори потпишани после неа, не можеле во целост да ги следат и правно регулираат новопојавените проблеми како што се: оштетувањето на озонската обвивка, девастацијата на шумите, константното намалување на биолошката разновидност, климатските промени, односно проблемите кои настанале како резултат на индустрискиот развој и со кои сè повеќе се загрозувала животната средина. За справување со сите овие проблеми, се наметнала потребата да се воспостави еден нов пристап кон истите, односно директно вклучување на заштитата и зачувувањето на животната средина во плановите за развој на самите општества.

Светската еколошка конференција во Рио де Жанеиро од 1992 година, понудила некои елементи на глобалната еколошка стратегија во формулата на одржлив развој кој означува развој на цивилизацијата со умерено трошење на ресурсите, односно

³⁰ Декларацијата за човековата животна средина содржи 26 начела за заштита, зачувување и подобрување на животната средина, кои биле донесени како понатамошна основа за идните мултинационални договори и нормативна регулатива.

насочување на индустриските активности во склад со потребите, ограничувањата и можностите за заштита на животната средина.³¹

Како резултат на Конференцијата на ОН за заштита на животната средина и развој (UNCED), или како што уште се нарекува „*Самит на Планетата Земја*“, а согласно со идејата за одржлив развој, биле усвоени повеќе документи меѓу кои: Светска конвенција за климатските промени, Декларација за животна средина и развој (содржи дваесет и седум начела), Акциона програма за одржливост - Агенда 21 (содржи препораки, тематски дадени во четириесет поглавја), Конвенција за биолошка разновидност, како и Начела за стопанисување, зачувување и одржлив развој на шумите.

И покрај тоа што оваа конференција имала позитивни импликации во однос на промоција на одредени препораки за глобалната еколошка стратегија, а воедно била промовирана и идејата за одржлив развој, земјите учеснички не успеале да изнајдат одговор на прашањето како да го усогласат индустрискиот развој со умереното трошење на природните ресурси, и како да ги усогласат интересите на животната средина и развојот на општеството.

За заштитата на животната средина, се расправало и на конференцијата во организација на Обединетите Нации, наречена „*Самит на Планетата плус пет*“, а била одржана во Њујорк во 1997 година. На конференцијата, по разгледувањето на спроведувањето на документите кои биле произлезени од конференцијата во Рио, бил донесен заеднички заклучок дека целите и принципите од Декларацијата за животната средина и развој и Агендата за 21 век не се спроведени во пракса.

Заради донесување на нови и усогласување на веќе постоечките одлуки за заштита на животната средина и одржлив развој, во 2002 година во Јоханесбург, бил одржан *Светски Самит за одржлив развој (WSSD)*, каде биле усвоени три основни документи: Политичка декларација, План за имплементација и таканаречени обврски од втор тип.

Иако денес е евидентен и значителен напредокот во развојот на еколошката свест кај поголемиот дел од населението, сепак таа не е на потребниот степен на развој, и потребата од нејзина заштита се уште недоволно сериозно се сваќа.

3.4 Европска регулатива за спречување и сузбивање на еколошкиот криминалитет и заштитата на животна средина

Спречувањето и сузбивањето на еколошкиот криминалитет во ЕУ брзо се развива преку системите на релевантните институции, како во националните, така и во европски

³¹ Ljuština, A., „Ekološki delikti i policija“, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2010, str.14.

рамки. Дејствувањето во насока на справување со овој вид на криминал се дели помеѓу ЕУ и националните влади на земјите-членки, преку соодветни регулативи и стандарди. Особено во предвид се земени и подетално опфатени прашањата поврзани со предизвикување на нарушување на климатските ресурси и енергетската политика, како и оценките за криминалното влијание врз животната средина. Препораките на Европската Унија се однесуваат на прифаќање, прилагодување и почитување на ригорозните закони за заштита на животната средина, што значи дека производителите на отпад, на пример, ќе плаќаат високи такси за загадувањето кое го причинуваат. Исто така, еден друг пример вели дека, Законите на Европската Унија не дозволуваат складирање на инфективен, медицински и фармацевтски отпад на депониите, туку бараат негово контролирано спалување. Во светот, ова е вообичаена пракса за третман на фармацевтскиот опасен отпад, но според новите прописи, дозволените емисии на гасови во атмосферата мораат значително да се намалат, што бара употреба на нова посовремена и пософистицирана технологија.

Потребата за заштита на животната средина, е еден од фокусите на истражување во изминатата деценија. Областите во кои Европската Унија преку своите релевантни тела и структури најмногу се вклучува се:

- насилното влијание врз климатските промени,
- загадувањето на воздухот и други еколошки проблеми кои имаат влијание на енергетскиот сектор,
- загадувањето од издувните гасови од автомобилите,
- управување со отпадот како влијание врз животната средина,
- употребата на технологијата како влијание врз екологијата.

Насилното влијание врз климатските промени, најчесто претставува несвесен акт на човечки фактор, манифестиран низ употребата на низа штетни материји во индустриското производство, искористувањето на енергетските ресурси, невниманието при употребата на одредени важни продукти кои штетно влијаат на еколошкиот систем, како и, честопати, негативното влијание на големите индустрии врз животната средина и непочитувањето на мноштвото препораки на светските релевантни институции за изнаоѓање начини за спречување на влијанијата врз климатските промени на глобално ниво, особено во последните десетина години, откако е сè поевидентно дека тие се случуваат и дека човечкиот фактор е со најголем удел во нивното постоење. И покрај многуте амбициозни цели, поставени во „Протоколот од Кјото“, како и тешкотиите кои многу земји потписнички ги имаат во почитувањето на обврските од овој протокол, се чувствува дека тој нуди широк спектар на можности за земјите да развијат нови

пристапи и методи за намалување на штетните влијанија врз воздухот, водата и почвата. Овие можности би можело евентуално да се сметаат како главно наследство на Протоколот, без оглед на тоа, дали преземените обврски се целосно спроведени од сите страни, или не. Неопходен услов за креаторите на политиката и бизнисот кои сакаат успешно да се справат со климатските предизвици е длабинската анализа и разбирање на можностите и на различните механизми, воспоставени со него. Поголемиот дел од својата работа ја насочуваат кон фокусирање на развојот на механизми за справување со климатските предизвици и намалувањето на влијанијата на човекот на нивните промени, со цел да се направи правилен сет на алатки, достапни за сите заинтересирани за влез во оваа област.

Во текот на своето постоење ЕУ постојано работи на изнаоѓање на флексибилни механизми за спречување на тргувањето со гасови, механизми за чист развој, политики и мерки за постигнување на намалување на ефектот на стаклена градина, влијанието на енергетскиот сектор итн.

Заштита на животната средина и одржливиот развој се области на кои Европската унија посветува големо внимание, и каде во последните 35 години се развиени бројни иницијативи. Овие иницијативи резултирале со голем број на законски регулативи, а подоцна и со политички пресуди на Европскиот суд на правдата. Европското право дава една сеопфатна, структурална и опсежна поддршка во справување со еколошкиот криминалитет. Со развојот на технологијата и нејзината сè поголема примена во сите сфери на општеството, се нудат можности (особено интернетот) со кои се доаѓа до релевантни информации за постоечките легислативи, бази на податоци со главните европски принципи за заштита на животната средина, рецензии на одредени публикации, релевантни документи на ЕУ, Листа на конференции и други настани кои се претставени на посебна страница. Покрај тоа, официјалниот сајт на ЕУ, како и „националните страни“ на земјите - членки, за секоја земја членка на ЕУ или земја-кандидат (вклучително и Руската Федерација), меѓу другото, обезбедува преглед на институциите одговорни за политиката за животна средина, законодавството за животна средина, влијанието на општествата врз животна средина, давање информации два пати месечно преку e-mail за најновите вести за Европската законска регулатива за животната средина и политика. На овој начин, општеството се информира за настани и соодветни пресуди на Европскиот суд на правдата за областите на животната средина, за новостите

на законодавството, кои се усвојуваат, за измените на досиејата, претстојните конференции и многу повеќе.³²

Многу прашања од минатото, поврзани со еколошките проблеми и насилното постапување кон животната средина, и денеска се предмет на расправа. Некои прашања кои веќе беа на агендата за време на 70^{-тите} години, неодамна се вратени во фокусот на вниманието, и се вршат сеопфатни анализи за понатамошно делување во правец на сузбивање и спречување на еколошкиот криминалитет и на политичките стратегии во тој правец, што споредено со моменталните состојби на тој план, нуди и соодветен увид во сегашната ситуација. Оваа анализа се зема како појдовна точка на европските еколошки акциони програми, среднорочни програми и стратегиски документи за политиките кои се одразуваат на основните елементи на современите еколошки размислувања и проблемот на перцепцијата на животната средина, како и ориентацијата за стратешка политика во тој правец. Новите акциони програми често се одразуваат на промените во општата политичка клима, но тие не се обврзувачки, дури и ако содржат листи на планирани активности. Овие програми ја ставаат повеќе во подредена состојба индустријата во однос на законодавството во поширокиот контекст на стратегии за животна средина. Сепак, во однос на повеќе конкретни мерки, може да се набљудуваат постепените процеси на учење. Тоа започнува со стратегиите на управување и постепено се движи кон повеќе холистички и интегриран пристап, во потрага по заеднички елементи помеѓу бизнисот и целите на животната средина. Напредокот, сепак, никогаш не бил линеарен и политиките на ЕУ за животната средина, во текот на последните 30 години, секогаш биле многу чувствителни на поширокиот економски и политички циклус. Секуларните промени во поддршката на амбициозните политики за животна средина на ЕУ, како и на целокупната политичка агенда, управувана преку развојот, се однесуваат на новите земји-членки, новиот бран на дерегулација, поврзан со дебатата за европското владеење и зголемувањето на релевантноста на економските фактори. Сето ова се препознава во промената на политичкото мнозинство во Европа. Сепак, амбициозните цели на идентификување на клучните инструменти на проблемите во животната средина, како што се климатските промени, загубата на биодиверзитетот или енормната потрошувачка на ресурси, бараат поширок пристап надвор од областа на животната средина. Покрај потребата за консолидација на постојното законодавство, се зголемуваат, особено во поглед на проширувањето, општите принципи за формулирање на рамка на цели, кои ќе бидат повеќе утврдени со т.н. тематски стратегии за клучните прашања за еколошко нарушување, како што се употребата на пестициди и ресурси,

³² <http://home.cerge-ei.cz/ortmann/UpcesCourse/Hey%20-%20EU%20Environmental%20Policies%20A%20Short%20History%20of%20the%20Policy%20Strategies.pdf> [постена на: 01/08/2012].

рециклирање, загадување на почвите, на урбана средина, на морската животна средина, и воздухот. ЕУ, во тој поглед, прави напори да ја интензивира реформата на политиката за употребата на хемикалии и политиката за намалување на штетните гасови, што беа клучни политички приоритети за првата деценија на новиот милениум, во поглед на заштита на животната средина.

Глобализацијата ги создава, или барем најчесто се смета дека ги создава основните закани за животната средина во Европа. Идните еколошки политики треба да се рефокусираат на овој сегмент. Постојаните проблеми во животната средина се предизвик за претстојната фаза на креирањето на политиките во ЕУ, а тоа треба да биде приоритет. Во решавањето на проблемите во животната средина, има потреба од вклучување на други сектори кои ќе треба да играат клучна улога во справувањето со уништувањето на животната средина, во смисла на намалувањето и спречувањето на еколошкиот криминалитет. Поставување на квантитативни и обврзувачки цели, кои можат да се разликуваат на национално ниво, дава насока за преземање на меѓународна акција за заштита на животната средина во Европа како целина, и дефинирање на прифатливи насоки за дејствување во правец на заштитата на животната средина, преземајќи и евентуален ризик за намалување на квалитетот на животната средина. Во секој случај, сепак, сето тоа дејствување продолжува да се имплементира врз основа на принципите на претпазливост, како основна задача при водење на политиката за заштита на животната средина. Исто така, постои и голема доза на можности за подобрување на стандардите за ограничувања или поттик, во зависност од тоа за која дејност се работи, на понатамошните превентивни однесувања на бизнисот и потрошувачите. Сепак, однесувањето на овие две општествени групи нема да се подобри, ако целокупните пазарни сигнали не се доведат во ред. Спроведувањето на системските реформи за заштита на животната средина и спречувањето и сузбивањето на еколошкиот криминалитет, не само што бара подобра соработка и преговори на внатрешните органи со другите инспекциски сектори и со глобалната бизнис индустрија, туку и, исто така, има потреба, во иднина, за вклучување на некој кој има право да преговара во име на животната средина, како што се, еколошките граѓански организации и други соодветни органи за животна средина.³³

Светот во последните неколку децении сè повеќе се соочува со еден нов вид на закани по безбедноста, односно со таканаречените „еколошки закани“.

Еколошките закани претставуваат дел од севкупните светски закани кои влијаат не само на личната, националната, туку и на меѓународната безбедност. Одредени локални

³³ www.eel.nl. [постена на: 29/07/2012].

еколошки проблеми стануваат глобални проблеми, како на пример: бесправното сечење шума; трошењето на озонот; глобалното затоплување; десертификацијата и др.³⁴

Во стручната литература се сретнуваат разни поделби на еколошките закани. Одредени научници најголемиот проблем во овој поглед го гледаат во феноменот „глобално затоплување“ и него го сметаат како главен извор за настанувањето на голем број еколошки закани. (долги топлотни бранови, суши, поплави поради зголемување на нивото на океаните, зголемување на пожари итн.³⁵

Според проф. д-р Тони Милески под еколошки закани можат да се сметаат:

1. Климатските промени и глобалното затоплување,
2. Осиромашувањето на озонската обвивка,
3. Еколошките бегалци,
4. Безбедност на храната,
5. Демографскиот растеж,
6. Нафтата, природниот гас и водата како природни стратегиски ресурси и извори на конфликти,
7. Воениот фактор како деструктор на животната средина,
8. Обесшумувањето и
9. Техничко-технолошките и природните катастрофи.³⁶

На глобално, светско ниво, повеќе меѓународни организации се занимаваат со спречување на криминалот во доменот на животната средина, но овие организации се претежно се континентални. Во рамките на Обединетите Нации, Интерпол, Европската унија и Г-8, се формирани посебни тела кои го третираат овој вид на криминал. Овие тела имаат надлежност во решавањето на законските регулативи, делуваат советодавно и координативно и им помагаат на земјите во насока на овозможување на подобар и поквалитетен пристап во борбата со еколошкиот криминал. Посебното тело во рамките на Обединетите нации за борба против криминалот во животната средина е формирано 1982 година и истото има надлежност да презема иницијативи за кривично гонење на одредени компании кои ја загадуваат животната средина пред се со нафта и кога со загадувањето предизвикале нафтени дамки. Исто така, ова тело ги надгледува истрагите

³⁴ Саздовска, Малиш, М., „Еколошка безбедност - состојба и предизвици“, во Безбедност, еколошка безбедност и предизвиците на Република Македонија, Зборник на трудови, Факултет за безбедност Скопје, Ван Гог, 2010, стр.194.

³⁵ Види пошироко во: Хју. П., „Поим за глобална безбедност“, Табернакул, Скопје, стр. 77.

³⁶ Милески, Т., „Еколошка безбедност“, Филозофски факултет, Скопје, 2006, стр. 39.

и текот на кривични гонења кои обично се вршат по иницијатива поднесена од страна на одредена држава.

Во рамките на Интерпол, функционира Програма за борба против криминалот во животната средина, како линк помеѓу сите бироа во државите кои ги водат постапките за откривање и гонење на криминалот во оваа област, што пак овозможува поврзување на националните бироа на земјите членки и полесен пристап и размена на податоци и искуства со цел зголемување на ефикасноста во борбата со еколошкиот криминалитет.

Во Г-8, е формирана посебна комисија која е надлежна за соработка и борба со криминалот против животната средина и здравјето на луѓето. Оваа комисија има за цел преземање на иницијативи за унапредување на законската регулатива и менторирање на истрагите на земјите кои ќе побараат помош на овој план.

3.5. Меѓународни полициски организации за борба против криминалот и еколошкиот криминал

Заради откривање, спречување и сузбивање на криминалот во меѓународни рамки, е формирана меѓународната полициска организација Интерпол, која според начинот на дејствување лесно се трансформира за потребите на одредени случаи на еколошки криминал во меѓународни рамки.

3.5.1. *Интерпол*

Интерпол, како меѓународна организација за борба против криминалот на глобално ниво, ги поддржува и помага сите организации, власти и служби чија мисија е превенција и борба против меѓународниот криминал. Во Интерпол членуваат над сто и осумдесет земји и нивна примарна цел е собирање, споредување и размена на информации за постоењето на меѓународен криминал.

За спречување и борба со еколошкиот криминал, во рамките на Интерпол е формиран *Комитет за еко-криминал*, кој: помага во идентификување на проблемите поврзани со истрагите за еколошки кривични дела, идентификува решенија за спречување на овој тип деликти, а организира и меѓународни конференции од областа на еко-криминалот.

Во рамките на Комитетот за еко-криминал, делуваат две работни групи за:

- кривични дела поврзани со дивниот свет и
- кривични дела поврзани со загадувањето на животната средина.

Со активностите кои се преземаат од страна на Интерпол, се овозможува ефикасно делување насочено кон спречување на еколошкиот криминал, преку преземање на истраги, формирање и користење на релевантни податоци, кои подоцна се

употребуваат како помош при расветлување на случаи од областа на еколошкиот криминалитет, меѓународни обуки и тренинзи, размена на податоци со други меѓународни релевантни институции и сл.

3.5.2. *Европол*

*Европол*³⁷, односно европската полициска агенција, е тело предвидено со Договорот за ЕУ, и неговото вистинското воспоставување траело од 1995 до 1999 година. Постепеното укинување на границите и на граничните контроли меѓу земјите членки на Европската Унија, довело до формирање не само на единствен „внатрешен пазар“, туку и на единствен „криминално-географски“ простор, чие негативно влијание се рефлектирало и во борбата против криминалот, а особено против организираниот криминал, со што била загрозувана вкупната безбедност на луѓето во европската заедница.

Со цел постигнување на поголема мобилност на националните полициски служби која е помала во однос на подвижноста на сторителите на кривични дела, согласно Договорот од Мاستрихт од 1993 година, било предвидено остварување на соработка меѓу земјите-членки и нивните органи на кривично гонење во борбата против криминалот, а со единствена цел подобрување на ефикасноста на службите и унапредување на соработката во спречувањето и сузбивање на тероризмот, илегалната трговија со дроги и други тешки форми на меѓународен криминал. Во својата работа Европол се потпира на националните институции на кривичното гонење, кои, користејќи ги банките на податоци на Европол и на останатие информативни центри од цела Европа, треба да ја зголемат успешноста на борбата со криминалот.

Како задачи кои ги извршува Европол може да се наведат:

- начелно прибирање, собирање и аналитичка обработка на информации;
- взаемно известување на националните пунктови од секоја земја членка;
- поддршка на истрагите на Криминалистичката полиција на земјите членки, одржување на автоматизирани збирки на информации;
- давање на поддршка во подготовката, координацијата и спроведувањето на специфични истражни мерки.

Во информациониот систем на Европол се содржани податоци за лицата осудени за некое кривично дело релевантно за Европол, за лицата осомничени за такво дело или за лицата за кои фактите упатуваат на можност дека ќе извршат некое кривично дело кое е во надлежност на Европол. Пристап до овој систем имаат сите централни национални

³⁷ Поопширно во: Вајденфалд, В., Веселс, В., „Европа од А до Ш“, прирачник за европска интеграција, Konrad-Adenauer-Stiftung во Р. Македонија, 2002, стр. 104 -106.

бироа и офицери за врски при Европол. Освен тоа, Европол располага со работни и истражувачки датотеки за изработка на фактичка „анализа на состојбата“. Во тие датотеки се меморираат и податоци за лицата кои доаѓаат предвид како сведоци или жртви или станале жртви на некое кривично дело.

На генералното собрание одржано во Аруба (Холандски Антили) во 1993 година, Република Македонија е примена како полноправна членка на меѓународната полициска организација Интерпол.

Република Македонија, првиот Стратешки договор со Европол го има потпишано во 2007 година, а Оперативниот договор во текот на 2011 година. Со потпишувањето на Оперативниот договор, Република Македонија стана партнер за соработка со организацијата Европол, а нејзина полноправна членка ќе стане дури откако нашата земја ќе стане полноправна членка на Еврпската Унија.

ГЛАВА 4

ПОСТОЕЧКА ПРАВНА РЕГУЛАТИВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

4. ПОСТОЕЧКА ПРАВНА РЕГУЛАТИВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Евидентниот и брз економски и стопански развој на човештвото, е резултат и последица на големата забрзана индустријализација и техничко-технолошкиот прогрес, на развојот на науката, на примената на новите научни достигнувања, на новите производни технологии и техничко-технолошки достигнувања во сферата на индустриското производство. За производство на сè поголемиот број нови производи, чиј број и асортиман секојдневно се зголемува и расте, се потребни голем број на природни сировини, што пак неминовно води кон зголемување на степенот на искористување на природните ресурси. Како резултат на овие процеси и активности на човекот, се зголемува количеството на отпад и на опасни и штетни материи, кои ја загадуваат, деградираат и негативно влијаат врз животната средина и природата. Во исто време тоа е предуслов и основа за зголемување на бројот и појава на нови видови еколошки деликти, со кои се зголемуваат заканите како за опстанокот на човекот, така и за целокупната природа и живиот свет на планетата Земја.

Денешната цивилизација е исправена пред предизвикот како да го продолжи и унапреди својот општествен развој, развојот на науката, техниката и технологијата, и притоа и во исто време да изнајде модус за успешно справување со негативни последици по животната средина кои ќе настанат како резултат на овие процеси и предизвици.

Животната средина не се штити заради неа самата, туку заради зачувување на хуманите животни услови; зашто зад животната средина на крајот од краиштата стои човекот, кој треба да се заштити во неговиот природен амбиент.³⁸

Заради надминување на сè поизразените тенденции на загрозување на животната средина и природата, се наметнала потребата од нормативно-правно регулирање на нејзината заштита со систем на правни норми како составен дел од општествениот систем. Правното регулирање на заштитата на животната средина и природата требало да доведе до намалување или ограничување на постоечките облици и форми на загадување или загрозување на животната средина како целина, или пак на одделни нејзини медиуми.

Меѓународната заедница под покровителство на ОН, преку донесување на универзални правни акти, како и под покровителство на Советот на Европа и Европската Унија, главно преку донесување на регионални правни акти, настојува да ги воспостави законските стандарди во областа на заштитата на животната средина. Сите земји се

³⁸ Кајзер, Г., „Криминологија“, Александрија, Скопје, 1995, стр. 405.

должни да ги имплементираат овие стандарди во своите национални законодавства, како атрибут на владеење на правото, односно правната држава. Секоја земја со донесување на соодветни законски норми и правни регулативи треба да настојува да влијае позитивно врз заштитата и унапредувањето на животната средина.

Соочувајќи се со сè посериозните закани врз животната средина, преку неповратно уништување на основните услови за живот-почвата, водата и воздухот, ја исправија целата меѓународна заедница пред проблемот, за дефинирање на заедничка глобална стратегија за запирање на уништувањето на екосистемот.³⁹

4.1. Правно регулирање на еколошката проблематика во Република Македонија

Република Македонија, својата законска регулатива од областа на еколошкиот криминалитет, во потполност ја има услогласено со регулативата која се применува во земјите членки на Европската Унија.

Во креирањето и донесувањето на законската регулатива од сферата на еколошкиот криминалитет, нашата држава, како земја која се стреми кон полноправно членство во ЕУ и НАТО, како и кон други европски и светски асоцијации, се потпира на меѓународните и европските стандарди и искуства. Тежнењето на Република Македонија да се приближи и приклучи кон „големото“ семејство земји од Европската Унија, неминовно ги поставува пред неа предизвиците за реформа на целокупниот општествен систем, потребата од реформи на највисокиот правен акт-Уставот на РМ, реформи во судството, законодавството, поголемо почитување на човековите права, владеење на правото, итн.

Потребата од усогласување не изостанала и во областа на законската регулатива која ја третира проблематиката на заштитата на животната средина. Со самото потпишување на Договорот за стабилизација и асоцијација со ЕУ во 2001 година, Република Македонија се обврзала да ја усогласи својата правна легислатива со европската. Како резултат на ова, во областа на заштитата на животната средина, од страна на Собранието на РМ, се усвоени и донесени повеќе закони: Закон за животната средина⁴⁰, Закон за заштита од јонизирачко зрачење и радијациона сигурност⁴¹, Закон за

³⁹ Витларов. Т., „Казненоправна заштита на животната средина“, во Судска ревија, година 3, број 3, Здружение на судиите на Република Македонија, 1997, стр.130.

⁴⁰ Закон за животната средина, Сл. Весник на Р.Македонија бр. 53/2005, 81/2005, 24/2007, 159/2008, 83/2009 и 48/10, 51/11.

⁴¹ Закон за заштита од јонизирачко зрачење и радијациона сигурност, Сл. Весник на Р. Македонија бр. 48/2002 и 135/2007 и 53/11.

заштита на природата⁴², Закон за квалитет на амбиенталниот воздух⁴³, Законот за управување со отпад⁴⁴, Закон за заштита од бучава во животната средина⁴⁵, Закон за хидрометеоролошка дејност⁴⁶, Закон за јавна чистота⁴⁷ и други закони и нормативно-правни акти кои непосредно или посредно ја регулираат оваа област. На основа на овие и на други усвоени закони со кои е опфатена заштитата на животната средина и природата, донесени се низа други подзаконски акти, прописи и регулативи со кои се регулира нејзината заштита.

Усогласувањето на националното законодавство со законодавството на ЕУ, во голема мера придонело во Република Македонија правно да се регулираат еколошките проблеми и прашањата од еколошката проблематика и да се надминат постоечките разлики помеѓу домашното законодавство со она на Европската унија.

Правото да живее во здрава животна средина, како едно од фундаменталните човекови права, како и заштитата на животната средина и природата, се дефинирани во одредбите на Уставот⁴⁸ на Република Македонија, како нејзин највисок правен акт, потоа во одредби во Кривичниот законик, Законот за животна средина, Законот за водите⁴⁹, како и во голем број други закони и нормативно-правни акти, со кои правно се регулираат проблемите кои произлегуваат од еколошкиот криминалитет.

4.2. Уставно регулирање на заштитата на животната средина

Уставно-правните основи на заштита на животната средина се имплементирани во одредбите на скоро сите устави на современи светски држави. Уставното регулирање на оваа многу битна област за квалитетот на човековото живеење, нејзиното унапредување, човековиот натмошен развој и опстанок, се опфатени и во одредбите на Уставот на Република Македонија, каде се регулираат и одредени прашања поврзани со заштитата и унапредувањето на животната средина.

⁴² Закон за заштита на природата, Сл. Весник на Р. Македонија бр. 67/2004, 14/2006, 84/2007, 35/10, 47/11 и 148/11.

⁴³ Закон за квалитет на амбиенталниот воздух, (Пречистен текст), Сл. Весник на Р. Македонија, бр.100/12.

⁴⁴ Закон за управување со отпад, Сл. Весник на Р. Македонија бр.68/2004, 107/2007, 102/2008, 143/2008 и 124/10 и 51/11.

⁴⁵ Закон за заштита од бучава во животната средина, Сл. Весник на Р. Македонија бр. 79/2007, 124/10 и 47/11.

⁴⁶ Закон за хидрометеоролошка дејност, Сл. Весник на Р. Македонија бр. 103/2008 и 115/2008 и 53/11.

⁴⁷ Закон за јавна чистота, Сл. Весник на Р. Македонија бр. 111/2008, 64/2009, 88/10, 114/10, 23/11 и 53/11 и 80/12.

⁴⁸ Уставот на Р.Македонија е донесен од страна на Собранието на Република Македонија на 17-ти ноември 1991 година, и е објавен во Службен Весник на Р.Македонија бр. 52/1991.

⁴⁹ Закон за водите, Сл. Весник на Р. Македонија бр. 7/2008, 6/2009, 161/2009, 83/10 и 51/11 и 44/12.

Во член 8 од Уставот, како темелни вредности на Република Македонија, покрај останатите, се нотирани и уредувањето и хуманизацијата на просторот и заштитата и унапредувањето на животната средина и на природата.

Во членот 43, е дефинирано елементарното право на човекот на здрава животна средина и во него е кажано дека „Секој човек има право на здрава животна средина. Секој е должен да ја унапредува и штити животната средина и природата. Секој човек има право на здрава животна средина. Секој е должен да ја унапредува и штити“.

Дикцијата на Уставот е право, не на било каква, туку на здрава животна средина.⁵⁰

Заштитата на животната средина е опфатена и во член 55 од највисокиот правен акт на земјата, и со овој член се гарантира слободата на пазарот и претприемништвото, а Република Македонија треба да обезбеди еднаква правна положба на сите субјекти на пазарот и да презема мерки против монополската положба и монополското однесување на пазарот. Единствено заради одбрана на Републиката, со закон можат да се ограничат слободата на пазарот и претприемништвото, зачувувањето на природата, животната средина или здравјето на луѓето.

Во член 56 од Уставот, се утврдуваат добрата од општ интерес за Републиката кои уживаат посебна заштита и во тој контекст во истиот се наведени сите природни богатства, како и растителниот и животинскиот свет.

Наведените уставни норми, за заштита и унапредување на животната средина, иако се од декларативен карактер, сепак имаат огромно значење со оглед на тоа што се сметаат и претставуваат битен суштински фундамент за изградба на еколошкото право, како систем на правни норми со кои се регулира заштитата на животната средина. Самото значење на уставните норми е во фактот што во истите се истакнува правото на човекот на здрава животна средина, како едно од основните негови права, како и обврската на сите надлежни сујекти да преземаат мерки за заштита и унапредување на животната средина и природата.

4.3. Кривично правна легислатива за заштита на животната средина

Законодавството во областа на заштитата на животната средина е многу обемно и го подразбира секој облик на закон кој се бави со зачувување, заштита или обновување на животната средина. Тоа е законодавство кое ја забранува или ја контролира експлоатацијата на природните ресурси и го контролира загадувањето на животната

⁵⁰ Витларов, Т., „Казненоправна заштита на животната средина“, во Судска ревија, година 3, број 3, Здружение на судиите на Република Македонија, 1997, стр.132.

средина, а го вклучува и законодавство кое се однесува на опасностите кои потекнуваат од разни извори како на пример извори на зрачење и сл.⁵¹

Во Кривичниот законик, како дел од кривично-правната регулатива во Р.Македонија, во Главата XXII се опфатени кривичните дела со кои се загрозува животната средина. Во одредбите на овој законик како објекти на заштита се опфатени животната средина, водата, воздухот и почвата од сите општоопасни дејства со чие преземање се загрозува животот и здравјето на луѓето и на останатите живи организми на земјата и кои во поголем обем можат да предизвикаат и да доведат до уништување на човекот, живиот свет и природата.

Со еколошките кривични дела, посредно или непосредно се погодени голем број луѓе или целокупната популација на определен простор. Оттука кога се зборува за жртвите на овие дела, мора де се има во вид дека со нив се загрозува неопределен круг на лица. По својата природа овие кривични дела влегуваат во редот на општоопасните дела. Исто така се работи за типични дела на загрозување. Последица на делото најчесто е конкретна опасност за животот или здравјето на луѓето или за животинскиот или растителниот свет.⁵²

Во Кривичниот законик, освен во Главата XXII, се предвидени и одредени други кривични дела, со чие што сторување можат да се предизвикаат последици по здравјето на луѓето, растителниот и животинскиот свет, односно врз севкупниот жив свет и кои можат да се подведат во групата кривични дела од сферата на еколошкиот криминалитет, а се опфатени во други глави од Кривичниот законик. Како такви можат да се наведат кривични дела од: член 288-„Предизвикување општа опасност“, член 295-„Неовластено производство и промет со општоопасни материи“ и др.⁵³

Секако дека еколошкиот криминалитет не ги опфаќа само кривичните дела опфатени во главата XXII од Кривичниот законик на Република Македонија. Тука спаѓаат и прекршоците од областа на заштитата на природната средина кои се опфатени со други законски прописи кои ја третираат оваа проблематика. (Закон за јавна чистота, Законот за управување со отпад, Закон за заштита од пушењето⁵⁴, итн.).

⁵¹ Ljuština, A., „Ekološki delikti i policija“, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2010, str. 20.

⁵² Витларов, Т., „Казненоправна заштита на животната средина“, во Судска ревија, година 3, број 3 Здружение на судиите на Република Македонија, 1997, стр. 133.

⁵³ Цуклески, Г., Николоска, С., „Економска криминалистика“, Скопје, 2007, стр. 68.

⁵⁴ Закон за заштита од пушењето, Сл. Весник на Р. Македонија бр. 36/95, 70/03, 29/04, 37/05, 103/08, 140/08 и 35/10 и 100/11.

ГЛАВА 5

КАЗНЕНО - ПРАВНА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

5. КАЗНЕНО - ПРАВНА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

5.1. Кривични дела против животната средина со кои непосредно се штити животната средина

Во глава XXII од Кривичниот законик на Република Македонија, се опфатени кривични дела, кои се пред сè насочени кон загрозување на животната средина.

5.1.1. Загадување на животната средина - член 218

Покрај пропишаните казни за сторителот на основниот облик на извршување на ова кривично дело, законодавецот пропишал казни и за оној кој ќе го стори делото од небрежност, како и казнени одредби за секој сторител на неговиот потезок облик.

Основниот облик, го сторува лице кое со непридржување кон прописите за заштита и унапредување на животната средина ќе загади воздух, почва, вода, водна површина или водотек во поголем обем или на пошироко подрачје и со тоа ќе предизвика опасност за животот или здравјето на луѓето или уништување на животинскиот или растителниот свет во поголеми размери.

Сторувањето на делото се состои од загадување на воздух, почва, вода, водена површина или водотек, но не секое загадување⁵⁵, туку само во она кое опфаќа „поголем обем или на пошироко подрачје“. Конкретно сторување не е прецизно дефинирано поради тоа што е наведено дека се работи за загадување кое се манифестира на поголем обем и на пошироко подрачје.

Иако како примарен објект на заштита во кривичните дела од Глава XXII се јавува самата животна средина⁵⁶, кај ова кривично дело како објект на заштита се јавува правото на човекот на здрава животна средина како основно право дефинирано во Уставот на РМ.

⁵⁵ Според член 5, точка 11 од Законот за животната средина, **Загадување на животната средина** е емисија во воздухот, водата или почвата, која што може да биде штетна за квалитетот на животната средина, животот и здравјето на луѓето или емисија од која што може да произлезе штета за имотот или која ги нарушува или влијае врз биолошката и пределската разновидност и врз другите пропишани начини на користење на животната средина.

⁵⁶ Според член 5, точка 1 од Законот за животната средина, **Животна средина** е просторот со сите живи организми и природни богатства, односно природните и создадените вредности, нивните меѓусебни односи и вкупниот простор во кој живее човекот и во кој се сместени населбите, добрата во општа употреба, индустриските и другите објекти, вклучувајќи ги и медиумите и областите на животната средина.

Загадување на животната средина е емисија⁵⁷ во воздухот, водата или почвата, која што може да биде штетна за квалитетот⁵⁸ на животната средина, животот и здравјето на луѓето или емисија од која може да произлезе штета за имотот или која ги нарушува или влијае врз биолошката и пределската разновидност и врз другите пропишани начини на користење на животната средина.

За сторителот на основниот облик на ова кривично дело е предвидена казна затвор од четири до десет години, а ако сторител е правно лице, истото ќе се казни со парична казна.

За службено или одговорно лице кое со непридржување кон прописите за заштита и унапредување на животната средина ќе пропушти да постави уреди за пречистување или ќе дозволи изградба, пуштање во дејство или користење на погон кој ја загадува животната средина или на друг начин ќе пропушти преземање мерки за спречување или оневозможување на загадување на воздух, почва, вода, водна површина или водотек кое ја надминува дозволената граница, или за спречување бучава што значително ја надминува дозволената граница и со тоа ќе предизвика опасност за животот или здравјето на луѓето или уништување на животинскиот и растителниот свет во поголеми размери, пропишана е казна затвор од најмалку пет години.

Доколку делото од ставовите 1 и 2 е сторено од небрежност, сторителот ќе се казни со парична казна или со казна затвор до три години.

Судот на сторителот на кривичното дело може да му изрече и условна осуда и да му наложи во определен рок да ги преземе пропишаните мерки за заштита и унапредување на животната средина, со цел спречување понатамошно загадување.

Со ова дело, невообичаено во споредбеното казнено право, во една иста одредба се предвидува и делот на конкретно загрозување (и со тоа предизвика опасност за животот или здравјето на луѓето) и делот на повреда (уништување на животински или растителен свет во поголеми размери).⁵⁹

⁵⁷ Според, член 5, точка 10 од Законот за животната средина, **Емисија** е испуштање или истекување (фугитивна емисија) на супстанции во течна, гасовита или во цврста состојба, препарати, испуштање на енергија (бучава, вибрации, зрачење, топлина), миризба, организми или микроорганизми, како и испуштање на микробиолошки материјал од некој извор во еден или во повеќе медиуми на животната средина, како резултат на човекова активност.

⁵⁸ Според, член 5, точка 17 од Законот за животната средина, **Квалитет на животната средина** е состојба на животната средина изразена со физички, хемиски, естетски и со други показатели.

⁵⁹ Милески, Т., „Еколошка безбедност“: одржлив развој - одржлива безбедност, Филозофски факултет, Скопје, 2011, стр. 204.

5.1.2. Загадување вода за пиење - член 219

Ова кривично дело има свој основен и потежок облик на сторување.

Сторител на основниот облик е секој оној кој со некоја штетна материја⁶⁰ ќе ја направи неупотреблива водата за пиење во извори, бунари, цистерни или резервоари или некоја друга вода за пиење и за тоа истиот ќе се казни со парична казна или со казна затвор до три години.

Сторител кој ќе го изврши делото од ставот 1 на овој член (потежок облик) при што ќе дојде до појава на епидемија на заразна болест, ќе се казни со затвор од три месеци до три години.

Овој деликт претставува специјален вид загадување на човековата околина, бидејќи се однесува на вода за пиење, но не и на вода за поење животни, вода за индустриски цели - за наводнување, за перење и сл. што, всушност и претставува објект на ова кривично дело, додека субјект може да биде секое лице кое ќе ги предизвика горенаведените штетни последици.⁶¹

Ова дело постои само ако е утврдено дека водата за пиење е загадена така што претставува опасност за животот и за здравјето на луѓето. Под тоа се подразбира таа да содржи отрови, отпадни води, пцовисани животни, распаднати животни, продукти, помии или ѓубре. Не се смета за деликт, ако се изменети вкусот и изгледот (лош вкус, миризба, непријатен изглед, блуткава, предизвикува гадење или одвратност и сл.). Не се бара да е конкретно загрозен животот и здравјето на луѓето од употребата на загадената вода, според тоа криминализирана е апстрактната опасност што се создава за животот или за здравјето на луѓето со загадување на водата за пиење.⁶²

Доколку делото од став 1 е сторено од небрежност, сторителот ќе се казни со парична казна или со казна затвор до шест месеци, а ако делото го стори правно лице на истото ќе му се изрече парична казна.

⁶⁰ Според член 5, точка 7 од Законот за животната средина, **Штетна материја** за животната средина е биолошки или физички агенс, или појава/состојба чие присуство во животната средина може да предизвика непосредна или одложена закана или загадување за еден или повеќе медиуми или области на животната средина, како и други надразнувачки, запаливи и експлозивни материи кои во одредено количество, концентрација или интензитет имаат такви својства.

⁶¹ Милески, Т., „Еколошка безбедност“: одржлив развој - одржлива безбедност, Филозофски факултет, Скопје, 2011, стр 204.

⁶² Исто.

5.1.3. *Производство на штетни средства за лекување добиток или живина - член 220*

Основниот облик на ова кривично дело го сторува оној кој заради продажба ќе произведе или ќе пушти во промет средства за лекување или спречување зараза кај добиток или живина опасни за нивниот живот или здравје и за тоа ќе се казни со парична казна или со казна затвор до три години.

Сторител на делото може да биде секое лице кое ќе произведе заради продажба, или ќе стави во промет штетни средства за лекување на добиток или живина. Како објект на заштита во овој член се јавуваат животот и здравјето на добитокот и живината.

Сторување на ова кривично дело има само ако се утврди дека сторителот средствата за лекување ги произведувал заради нивна продажба или пуштање во промет.

Потешкиот облик на сторување постои тогаш кога со сторување на делото ќе се предизвика пцовисување на поголем број добиток или живина, и тогаш сторителот ќе се казни со казна затвор од една до пет години.

Доколку делото е сторено од небрежност, пропишана е парична казна или казна затвор до шест месеци.

Доколку сторител на делото е правно лице, на него ќе му се изрече парична казна.

5.1.4. *Несовесно укажување на ветеринарна помош - член 221*

Сторител на ова дело во кое како објект на заштита се јавува добиток или живина, може да биде само ветеринар или овластен ветеринарен работник кој при укажувањето на ветеринарна помош, пропише или примени очигледно неподобно средство или очигледно неправилен начин на лекување или, воопшто, несовесно постапува при лекувањето и со тоа ќе предизвика пцовисање на добиток или на живина од поголема вредност, и за тоа истиот ќе се казни со парична казна или со казна затвор до три години.

За сторување на делото од небрежност, сторителот ќе се казни со парична казна или со казна затвор до шест месеци.

5.1.5. *Пренесување заразни болести кај животинскиот и растителниот свет - член 222*

Ова кривично дело има свој основен и потешок облик, а негов сторител може да биде секое лице. Објект на заштита на претставуваат животинскиот и растителниот свет.

Секој оној кој нема да постапи по одлука на надлежен орган донесена врз основа на пропис со која се определуваат мерки за отстранување или спречување на болест за време

на епидемија на некоја добиточна болест што може да го загрози сточарството, ќе се казни со парична казна или со казна затвор до три години.

Секој оној кој за времетраење на опасност од болест и штетници кои можат да го загрозат растителниот свет не постапи според одлуката на надлежен орган донесена врз основа на пропис со кој се определуваат мерки за отстранување или спречување на болест или штетници, ќе се казни со парична казна или со казна затвор до три години.

Потешкиот облик на сторување на делото пропишува дека доколку со сторување на делото настане значителна штета, тогаш сторителот ќе се казни со казна затвор од една до пет години.

За сторување на делото од небрежност, сторителот ќе се казни со парична казна или со казна затвор до една година.

Доколку делото го стори правно лице, истото ќе се казни со парична казна.

Бидејќи оваа одредба е од бланкетна природа, при донесувањето на одлуките треба да се земат предвид позитивно-правните прописи за отстранување или за спречување болести и штетници.⁶³

5.1.6. Загадување на добиточна храна или вода - член 223

Кривичното дело содржано во овој член има свој основен и потежок облик, а како објект на заштита се јавуваат животните и добиточната храна како и рибите.

За сторител на полесниот облик на ова кривичното дело е пропишана парична казна или казна затвор до три години. а него го сторува секое лице кое со некоја штетна материја ќе загади добиточна храна или вода во реки, потоци, извори, бунари, цистерни или некоја друга вода што служи за поење на добиток, живина или дивеч, и со тоа ќе го доведе во опасност животот или здравјето на животните.

Битието на делото е загадување на добиточна храна или вода за поење на добиток, живина или дивеч, а како средство за извршување се смета секоја штетна материја која според својот состав може да ја загади добиточната храна, односно водата за поење.

Секој оној кој со некоја штетна материја ќе загади води во: рибници, езера, реки и потоци и со тоа ќе предизвика опасност за опстанокот на рибите, ќе казни со парична казна или со казна затвор до три години.

⁶³ Исто, стр. 206.

Сторувањето на кривичното дело се состои во загадување на води на рибници, езера, реки и потоци, а средство за извршување е штетна материја која ќе ги загади наведените води. *Во овој став законодавецот под објект на заштита не ги подведува и другите водни (слатководни) животни кои живеат во наведените водни површини.*

Потешкиот облик на ова кривично дело е опфатен во ставот 3 на овој член и во него е прецизирано дека доколку поради сторување на делото од ставовите 1 и 2 настапи пцовисување на животни или риби од поголема вредност, тогаш сторителот ќе се казни со казна затвор од три месеци до три години.

За правно лице кое ќе го стори кривичното дело од став 1 на овој член, е пропишана парична казна.

5.1.7. Уништување насади со употреба на штетна материја - член 224

Ова кривично дело има само основен облик и негов извршител може да биде секое лице кое со употреба на некоја штетна материја ќе предизвика уништување на растенија, овошки или други насади и со тоа ќе предизвика штета од поголеми размери. За сторител на ова кривично дело е пропишна парична казна или затвор до три години.

Уништувањето на растенија, на овошки или на други насади подразбира користење на штетна материја која може да биде употребена на најразлични начини: растворена во вода за наводнување, со ѓубрење, со прскање, со запрашување или пак со комбинација на овие начини.

Објект на заштита претставуваат насадите со овошки и други растенија.

5.1.8. Узурпација на недвижности - член 225

Извршителот на ова кривично дело, односно оној кој со намера за владение ќе заземе туѓа недвижност што со пропис е прогласена за имот во општа употреба, добро под привремена заштита или културно наследство, природна реткост или друго природно богатство⁶⁴, ќе се казни со парична казна или со затвор до три години.

Со парична казна или со казна затвор до три години ќе се казни и секој оној кој со намера да го употреби за градба, ќе заземе туѓо земјиште.

Доколку делото го стори правно лице, за него законодавецот предвидел парична казна.

⁶⁴ Според член 5, точка 3 од Законот за животната средина, **Природно богатство** е секој изворен составен дел на природата, како што се растенија, габи, животни, минерали, фосили, вода, почва итн.

Битието на делото е заземање туѓа недвижност, која со пропис е прогласена за имот во општа употреба, споменик на културата, природна реткост или друго природно богатство, кое всушност, претставува објект на кривичното дело, а извршител на делото е секое лице кое со намера за владение или за градба, ќе заземе туѓа недвижност.⁶⁵

5.1.9. Незаконита експлоатација на минерални сировини - член 225-а

За сторителот на основниот облик на ова кривично дело (став1), односно за оној кој врши експлоатација на минерални сировини определени со закон, без концесија или дозвола за истото, законодавецот пропишал казна затвор од шест месеци до три години и парична казна.

Сторувањето на делото подразбира експлоатација на минерални сировини кои се определени со закон и за кој сторителот не поседува дозвола или нема концесија за експлоатација, а извршител може да биде секое лице кое постапува спротивно на законските одредби.

Кај потешкиот облик на извршување на делото е предвидено дека ако поради делото од ставот 1 на овој член се стекне со корист или настани штета од големи размери, сторителот ќе се казни со казна затвор од три до осум години.

За правно лице кое ќе го изврши делото, пропишана е парична казна.

Како мерка на безбедност во ставот 4 од овој член е предвидено одземање на предметите кои се направени или употребени за извршување на делото.

5.1.10. Пустошење на шума - член 226

Со Законот за шуми⁶⁶ се опфатени мерките и активностите за стопанисување и управување со шумите и шумското земјиште, заштитата на шумите, шумскиот катастар, имотно-правните односи итн.

Како природно богатство и добра од општ интерес, шумите⁶⁷ уживаат посебна заштита. Заради зачувување на вредноста на шумите и шумските земјишта, неопходно е

⁶⁵ Милески, Т., „Еколошка безбедност“: одржлив развој - одржлива безбедност, Филозофски факултет, Скопје, 2011, стр. 207.

⁶⁶ Закон за шуми, Сл. Весник на Р. Македонија бр.64/09 и 24/11.

⁶⁷ Според член 6, став 1 од Законот за шуми, **Шума** претставува шумски екосистем кој постои на шумско земјиште обраснато со шумски видови дрвја и грмушки, голини непосредно до шумата, како и други голини и ливади внатре во шумата, шумски расадници, шумски патишта, семенски плантажи, противпожарни просеки во шума, ветрозаштитни појаси на површина поголема од два ари, како и шуми во заштитените подрачја. Шума се состои и од млади насади и шумски култури со површина поголема од два ари, како и површини кои се составен дел на шумата, а привремено се необраснати како резултат на човечкото влијание или природни непогоди на кои започнало природното обновување.

потребно нивно одржување, обновување, односно пошумување како и правилно и целисходно стопанисување.

Кривичното дело од став 1 на овој член, го сторува лице кое спротивно на пропис или наредба од надлежни органи или организации врши пренамена, сече или копачи⁶⁸ шуми или подбелува стебла или на друг начин пустоши⁶⁹ шуми, и за стореното дело лицето ќе се казни со парична казна или со казна затвор до три години.

Со казна затвор од една до пет години, ќе се казни секој оној кој делото од став 1 ќе го изврши во заштитена шума, национален парк или во друга шума со специјална намена.

Ако лице делото од ставот 1 го изврши во сопствена шума, истото ќе се казни со парична казна или со затвор до една година.

Во ставот 4, законодавецот пропишал заштитна мерка, односно одземање на средствата употребени за извршување на делото.

Извршител на делото може да биде секое лице кое постапува спротивно на одредбите на ставовите 1, 2 и 3 од овој член.

Доколку делото од ставот 1 го стори правно лице, за него е предвидена парична казна.

Ова кривично дело може да се изврши само со умисла. Кај сторителот треба да постои свест дека со извршување на делото постапува спротивно на прописите или наредбите на надлежните органи или организации, односно врши пренаменување, сеча, копачење или подбелување на стебла, или дека на друг начин пустоши шума (став1). При извршување пак на потешкиот облик на делото, сторителот мора да биде свесен дека дејствието го врши во заштитена шума, национален парк или друга шума со специјална намена.

Еве еден пример⁷⁰ на конкретна судска одлука од судската практика, за кривичното дело Пустошење на шуми:

Основното јавно обвинителство, поднело обвинение, против НН, затоа што:

⁶⁸ Според член 12, точка 11 од Законот за шуми, **Копачење на шумите** е отстранување на целата шумска вегетација за пренамена на шумското земјиште.

⁶⁹ Според член 12, точка 26 од Законот за шуми, **Пустошење на шумите** се работи извршени спротивно на прописите со кои се ослабува производната сила на шумското земјиште со што се доведува во опасност трајноста на шумското производство, одгледувањето на шумите на тоа земјиште или се загрозува опстанокот на шумата и нивните општо корисни функции (сеча во поголем обем која би значела копачење на шумите, пребирна сеча од појак интензитет, подбелување на стеблата, секоја активност која може да предизвика закоравување и измивање/ерозија на земјиштето.

⁷⁰ Преземено од: Витларов, Т., „Казненоправна заштита на животната средина“, Судска ревија, година 3, број 3, Здружение на судиите на Република Македонија, 1997, стр.136 -137.

На 27.3.2005 година во планината Огражден , спротивно на чл. 45 ст. 2 в.в. со чл. 32 ст. 1 од Законот за шумите, извршил бесправна сеча на 30 дабови стебла кои претходно не биле обележани за експлоатација во количина од 5,72 метри кубни, со што сторил кривично дело Пустошење на шуми од чл. 226 ст. 1 од КЗ.

При поднесувањето на обвинението, јавниот обвинител се раководел од чл. 45 ст. 2 т. 3 од Законот за шумите, кој кажува што претставува пустошење на шума од аспект на овој закон, кој вели "...Пустошење на шума е бесправна сеча на шума..."

Основниот суд донел ослободителна пресуда. Во истата наведува "...Кривичното дело од чл. 226 од КЗ се сторува со умисла која се состои во свест кај сторителот, дека со преземеното дејствие ја уништува шумата... Пустошење на шума, претставува секако дејствие извршено спротивно на прописите или наредба на државен орган со кое се слабее плодноста (приносна сила) на шумското земјиште и со тоа се оневозможува или се доведува во опасност трајноста на шумското производство или одгледувањето на шумите на тоа земјиште или пак се загрозува опстанокот на шумата и нејзината општо корисна функција... Од овде јасно произлегува дека намерата на обвинетиот била да украде дрва, а не да ја опустоши шумата...

Жалбата на јавниот обвинител е одбиена, а првостепената пресуда е потврдена со пресуда на Апелациониот суд КЖ.473/06, од образложението:

Првостепениот суд правилно и целосно ја утврдил фактичката состојба, правилно утврдувајќи дека во дејствијата на обвинетиот не се содржани елементи на кривичното дело Пустошење на шуми... секоја недозволена сеча на дрва во шума не претставува и пустошење. Ваквото кривично дело се врши со умисла, а во конкретниот случај со ниту еден доказ не се утврди дека обвинетиот одел кон тоа да ја опустоши шумата, ниту пак се докажа дека со сечењето би настапила некоја од наведените последици (со сечата да ослабее плодноста на шумата и да се оневозможи или се доведе во опасност трајноста на шумата или одгледувањето на шумата или пак се загрози опстанокот на шумата и нејзината општокорисна функција). Во конкретниот случај во дејствијата на обвинетиот се содржани елементи на друго кривично дело против имотот, за кое не постои обвинение.

Според мислење на д-р Тодор Витларов, правилен е ставот на судот и истиот соодветствува на законските обележја на предметното кривично дело. Несомнено е дека и со сеча на дрвја може да се изврши ова кривично дело, меѓутоа, истата треба да биде на поголема површина или количина од поголем обем, односно во смисла на значењето на зборот "пустош".

5.1.11. Предизвикување шумски пожар - член 227

Како објект на заштита на ова кривично дело се смета шумата, која претставува добро од општ интерес. Извршител на делото може да биде секое лице, а делото може да се изврши само со умисла (со употреба на отворен оган, оставање во шума на запален оган или предмет, фрлање на опушоци, односно на друг начин со кој ќе се предизвика пожар).

Основниот облик на сторување на ова кривично дело се состои во предизвикување на шумски пожар поради кој ќе настане штета од големи размери, за што сторителот ќе се казни со казна затвор од најмалку осум години.

Казна затвор од најмалку осум години, е пропишана и за сторител кој ќе предизвика пожар во заштитена шума, национален парк или друга шума со специјална намена.

Секој оној што ќе предизвика два или повеќе шумски пожари, ќе се казни со казна затвор од најмалку десет години.

За сторителот на кривичното дело од ставовите 1 и 2, кој делото ќе го стори од небрежност, е предвидена казна затвор од три до пет години.

5.1.12. Незаконит лов - член 228

Со Законот за ловството се уредуваат одгледувањето, заштитата, ловењето и користењето на дивечот и неговите делови.⁷¹

Сторител на ова кривично дело може да биде секое лице, а делото може да се изврши само со умисла.

Секој оној што ќе лови дивеч за време на ловостој, ќе се казни со парична казна или со казна затвор до шест месеци.

Битието на делото се состои во ловење на дивеч⁷² во време кога е забранет ловот, односно во време на ловостој⁷³, чие траење се регулира со посебни прописи.

Според заштитеноста постојат: дивеч под заштита и дивеч без заштита.⁷⁴ Заради заштита на дивечот предвидени се мерки за трајна забрана и забрана во одреден временски период (ловостој).

⁷¹ Член 1 од Законот за ловството, Сл. Весник на Р. Македонија бр. 0/96, 26/96, 34/97, 69/2004 и 113/2007).

⁷² Според член 3, точка 14 од Законот за ловството, **Ловење дивеч** е барање, причекување, набљудување, следење, застрели, фаќање на жив дивеч, како и собирање на јајца од пердувест дивеч, пцовисан дивеч и негови делови, опаднато роговје, кожи и крзна.

⁷³ Според член 3, точка 3 од Законот за ловството, **Ловостој** е временски период за одредени видови дивеч за кои е забрането ловење во ловиштето.

За секое лице кое неовластено лови во забрането ловиште, убие, рани или фати жив дивеч, е пропишана парична казна или казна затвор до три години.

Сторувањето на делото подразбира исполнување на два услови: прво да се лови во забрането ловиште и второ е да се убие, рани или фати жив дивеч.

Трет облик на извршување на кривичното дело е предвиден во ставот 3 и подразбира сторување на кривичното дело од ставот 2, но кога тоа е сторено кон висок дивеч, за што за сторителот е предвидена казна затвор од три месеци до три години.

Секој оној кој лови редок или проретчен дивеч чиј лов е забранет, ако лови без посебна дозвола дивеч за чие ловење е потребна таква дозвола и ако лови на начин или со средства со кои дивечот масовно се сотира, ќе се казни со парична казна или со казна затвор до три години.

Како мерка на безбедност законодавецот пропишал дека уловениот дивеч и средствата за лов ќе се одземат.

5.1.13. Незаконит риболов - член 229

И ова кривично дело има свој основен и потежок облик, истото може да се изврши само со умисла, а сторител може да биде секое лице.

За секое лице кое ќе лови риба со: експлозив, струја, отров, замајни средства, средства за подводен риболов, ости, непосредно со раце, мрежа или други средства со кои е забранет риболовот, е предвидена парична казна или казна затвор до една година.

Доколку сторител го изврши делото од ставот 1 и притоа настапи имотна штета од големи размери или е прибавена поголема имотна корист, тогаш истиот ќе се казни со парична казна или со казна затвор од три месеци до три години, а доколку со сторувањето е предизвикан помор на риба во големи размери, сторителот ќе се казни со казна затвор од шест месеци до пет години.

За правното лице кое ќе го стори делото е предвидена парична казна.

Како заштитна мерка е предвидено дека уловената риба и средствата за риболов ќе се одземат.

***Еве еден конкретен пример на сторување на ова кривично дело и постапување на полицијата на Р. Македонија против сторители на истото:*⁷⁵**

⁷⁴ Види пошироко во: Закон за ловството, член 9.

⁷⁵ Извори:<http://kajgana.com/priveden-komandirov-na-ezerskata-policija>
<http://www.kanal5.com.mk/default.aspx?mId=37&eventId=100853>
<http://www.time.mk/read/f2d14a2ee6/96291145f6/index.html>,
[посетени на 20.01.2013 година].

Во јули месец 2012 година, по добиени оперативни информации и сознанија дека во Охрид постои организирана група која незаконски ловела риби во Охридското Езеро и потоа рибите ги продавала на угостителски објекти, рибарници и на приватни лица во Охрид и низ Македонија, МВР презело соодветни оперативно-тактички мерки со кои била потврдена вистинитоста на информациите. За сето тоа, било известно и Јавното обвинителство за организиран криминал, кое одобрило и примена на Посебни истражни мерки за докажување и расветлување на случајот.

По спроведената истрага во оперативната акција „Пента“, било утврдено дека на чело на групата бил командирот на Езерската полиција од Охрид, кој ги организирал останатите членови на групата, им давал информации и ги известувал за тоа во кој период можат непречено да вршат незаконски риболов и при тоа да ги избегнат контролите од страна на полицијата.

Од страна на сторителите повремено во водите на езерото биле поставувани стари рибарски мрежи, кои потоа биле „пронаоѓани“ и запленивани од страна на полицијата, со што командирот прикажувал дека успешно презема активности за спречување на рибокрадството.

При апсењето на членовите на групата, во домовите на приведените бил запленив риболовен алат и одредена количина риба.

Против приведените поднесена е соодветна кривична пријава во Основниот суд во Охрид.

Покрај вмешаноста на други рибокрадци од Пештани, Трпејца, Љубаниште и Струга, постои сомнение дека во извршувањето на кривичното дело биле вклучени и рибокрадци од Подградец и Лин од Р.Албанија.

5.1.14. Загрозување на животната средина и природата со отпадни материи - член 230

Извршител на кривичното дело може да биде секој кој спротивно на прописите за заштита на животната средина и природата складира, остава или расфрла отпадни материи⁷⁶, или со нив постапува на начин со кој се менува квалитетот на воздухот, почвата, водата или водотекот, во мера што може да ги влоши условите за живот на луѓето или животните или растенијата и да го загрози нивниот опстанок.

Дејствието на сторување е дадено алтернативно и делото ќе се смета за извршено доколку се утврди дека од страна на извршителот била преземена некоја од наведените

⁷⁶ Според член 6, точка 1 од Законот за управување со отпад, **Отпад** е секоја материја или предмет што создавачот или поседувачот ја/го отфрла, има намера да ја/го отфрли или од него се бара да ја/го отфрли.

активности: складирање⁷⁷, оставање, расфрлање на отпадни материи со што се доведува во опасност животната средина и природата.

За извршителот на ова кривично дело кое може да се изврши исклучиво со умисла, предвидена е казна затвор од три месеци до три години.

Со казна затвор од три месеци до три години, ќе се казни оној кој складира, остава или расфрла отпадни материи или со нив постапува на начин со кој се менува квалитетот на воздухот, почвата, водата, водотекот и со тоа ќе предизвика уништување или значително оштетување на шуми, растенија или други насади.

Со казна затвор од четири до десет години ќе се казни оној кој складира, расфрла или остава опасен отпад⁷⁸ што содржи супстанции кои имаат својство на експлозивност, реактивност, запаливост, надразливост, токсичност, инфективност, канцерогеност, мутагеност, тератогеност, екотоксичност или својство на испуштање на отровни гасови преку хемиска реакција и биолошко разложување (став 3).

Доколку делото е сторено од небрежност, сторителот ќе се казни со парична казна или казна затвор до една година.

Со парична казна ќе се казни правно лице кое ќе го стори наведеното кривично дело.

5.1.15. Неовластено прибавување и располагање со нуклеарни материи - член 231

Ова кривично дело има свој основен и потезок облик, истото може да се изврши со умисла или од небрежност, а сторител може да биде секое лице.

Со казна затвор од една до пет години, ќе се казни оној кој со сила или закана, со извршување кривично дело или на друг начин неовластено ќе прибави, посредува, користи, превезува, ќе му даде на друг нуклеарни материи или ќе му овозможи на друг да дојде до нив.

⁷⁷ Според член 6, точка 36 од Законот за управување со отпад, **Складирање** е организирана дејност за складирање на создадениот отпад во објекти кои што ги исполнуваат пропишаните услови за таа намена, за период пократок од три години, доколку складираниот отпад е наменет за третмани за преработка, или за период пократок од една година, доколку отпадот е наменет за отстранување.

⁷⁸ Според член 6, точка 2 од Законот за управување со отпад, **Опасен отпад** е отпадот што содржи супстанции кои имаат едно или повеќе опасни својства, како што се експлозивност, реактивност (оксиданси), запаливост, надразливост, токсичност, инфективност, канцерогеност, мутагеност, токсичност за репродукција, екотоксичности својства на испуштање отровни гасови при контакт со вода, воздух или киселина, утврдени во согласност со овој закон или друг пропис, а притоа во Листата на видовите отпад е наведен и посебно обележан како опасен отпад, вклучувајќи го и секој отпад што е измешан со опасен отпад.

Со казна затвор од најмалку три години ќе се казни сторител на потешкиот облик на кривичното дело, односно оној кој со сторувањето на кривичното дело од ставот 1 ќе предизвика опасност за животот на луѓето или имотот во поголем обем.

Доколку пак со сторување на делата од став 1 и 2 настапи смрт на едно или повеќе лица или имотна штета од поголеми размери, тогаш сторителот ќе се казни со казна затвор од најмалку пет години.

Сторител кој кривичното дело од ставот 1 ќе го стори од небрежност, ќе се казни со казна затвор од три месеци до три години, а доколку со сторувањето настапи смрт на повеќе лица или штета од поголеми размери, тогаш сторителот ќе се казни со казна затвор од една до пет години.

Ако делото од став 1 го стори правно лице, истото ќе се казни со парична казна.

5.1.16. Внесување опасни материи во земјата - член 232

Кривичното дело може да се изврши само со умисла, сторител може да биде секое лице вклучително и службено лице, а делото има свој основен и потежок облик.

Секое лице кое спротивно на прописите ќе внесе во земјата радиоактивни или други материи или отпадоци штетни за животот или здравјето на луѓето, ќе се казни со казна затвор од една до десет години.

Потешкиот облик (став 2), го сторува службено лице кое спротивно на прописите ќе овозможи внесување во земјата на материи или отпадоци од ставот 1 на овој член, и за него е пропишана казна затвор од најмалку три години.

Кога делото ќе го стори правно лице, за него е пропишана парична казна.

5.1.17. Мачење животни - член 233

Сторител на ова кривично дело може да биде секое лице кое грубо злоупотребува животното или го изложува на непотребни маки, или му нанесува непотребни болки или заради изживување го изложува на страдање и за тоа на сторителот може да му се изрече парична казна или казна затвор до шест месеци.

И ова кривично дело може да се изврши само со умисла.

Извршувањето на кривичното дело може да биде и со несторување (непреземање), пропуштање да се преземат мерки за нехранење, непоење или на друг начин изложување на животното подолго време на тегобна состојба, за што е предвидена парична казна или казна затвор до три месеци.

5.1.18. Тешки дела против животната средина и природата - член 234

Во членот 234 од Кривичниот законик на Република Македонија се предвидени тешки дела против животната средина и тоа: ако поради делата од член 218 став 1 и 2, член 219 став 1; член 230 став 1 и 2 и член 232 став 1 и 2, настапи тешка телесна повреда или тешко нарушување на здравјето на повеќе лица или настапи смрт на едно или повеќе лица, или промените од загадувањето не можат подолго време да се отстранат, сторителот ќе се казни со казна затвор од една до десет години.

Ако поради делата од членот 218 став 3; член 219 став 3 и член 230 став 3, настапи тешка телесна повреда или настапи смрт на едно или повеќе лица, или промените од загадувањето не можат долго време да се отстранат, сторителот ќе се казни со казна затвор од најмалку четири години.

Ако поради делата од членот; 220 став 1; член 221 став 1; член 222 став 1; член 225-а став 1 и 2, член 226 став 1 и член 230 став 1 и 2, настапи имотна штета од големи размери, сторителот ќе се казни со казна затвор од една до пет години.

Ако поради делата од членовите 220 став 3; 221 став 2; 222 став 4 и член 230 став 3, настапи имотна штета од големи размери, сторителот ќе се казни со казна затвор од една до три години.

Кривичните дела предвидени во член 234 претставуваат потежок облик на извршување на кривичните дела од претходните членови, односно подразбираат настапување на тешки телесни повреди или тешко нарушување на здравјето на повеќе лица, смрт на едно или на повеќе лица или неможност подолго време да се отстранат промените од загадувањето, како и кога настанала имотна штета од поголеми размери. Во глава XXVI од Кривичниот законик, насловена како „Кривични дела против општата сигурност на луѓето и имотот“, е опфатен одреден број на кривични дела, од еколошки карактер, односно дела кои имаат одредени карактеристики на еколошки кривични дела. Како такви можат да се издвојат следниве кривични дела: Предизвикување општа опасност (член 288); Оштетување брани (член 293); Неовластено производство и промет со општо опасни материи (член 295).

Република Македонија со потпишувањето на Договорот за стабилизација и асоцијација со Европската унија на 9-ти април 2001 година, се обврзала да ја усогласи својата правна легислатива со онаа на ЕУ и за таа цел од областа на заштитата на животната средина се донесени повеќе закони. Со прифаќање на светските стандарди и принципи за заштита на животната средина, денес во Република Македонија не постојат значајни разлики меѓу постојното национално законодавство и Директивите на Европската унија за заштита на природата.

5.2. Состојба и структура на еколошкиот криминалитет во Република Македонија

Преку анализа на бројот на извршените еколошки кривични дела во Република Македонија во периодот 2005-2011 година, може да се согледаат одредени појавни облици, како и бројот и обемот на кривичните дела против животната средина, односно степенот на нејзино загрозување и загадување.

Од анализата на статистичките податоци за откриените и евидентирани кривични дела од сферата на еколошкиот криминалитет⁷⁹, може да се направи соодветна проценка за евентуалниот натамошен тек и развој на еколошкиот криминал во Р. Македонија, и врз основа на таа во иднина да се планира дејствувањето и мерките кои ќе се преземаат од страна субјектите надлежни за превенирање, спречување и сузбивање на овој вид на криминалитет.

Табела 1. Евидентирани кривични дела од Глава XXII од Кривичниот Законик на Република Македонија според податоци добиени од МВР

Евидентирани кривични дела	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Вкупно
Загадување на животна средина-член 218,	/	/	/	1	/	1	1	3
Загадување вода за пиење - член 219,	/	/	/	/	/	/	1	1
Производство на штетни средства за лекување добиток или живина - член 220,	/	/	/	/	/	/	/	0
Несовесно укажување на ветеринарна помош - член 221,	/	/	/	/	/	/	/	0
Пренесување заразни болести кај животинскиот и растителниот свет -член 222,	/	/	1	/	/	/	/	1
Загадување на добиточна храна или вода-член 223,	1	3	1	2	7	3	2	19
Уништување насади со употреба на штетна материја - член 224,	/	/	/	/	/	/	/	0
Узурпација на недвижности - член 225,	7	20	10	7	9	33	19	105
Незаконита експлоатација на минерални сировини - член 225-а,	/	/	/	/	/	/	47	47
Пустошење на шума - член 226,	12	9	4	4	4	10	8	51
Предизвикување шумски пожар- член 227,	/	/	7	11	2	1	4	25
Незаконит лов - член 228,	16	19	11	8	13	17	17	101
Незаконит риболов - член 229,	16	10	32	21	20	18	26	143
Загрозување на животната средина и природата со отпадни материи - член 230,	/	1	/	/	/	/	3	4
Неовластено прибавување и располагање со нуклеарни материи - член 231,	/	/	/	/	/	/	/	0
Внесување опасни материи - член 232,	/	/	/	/	/	/	/	0
Мачење животни - член 233	/	1	1	/	/	9	6	17
Тешки дела против животната средина и природата - член 234.	/	/	/	/	/	/	/	0
Вкупно	52	63	67	54	55	92	136	517

⁷⁹ Податоците се добиени од евиденцијата на МВР на РМ.

Од податоците добиени од Министерството за внатрешни работи, за евидентирани еколошки кривични дела, во периодот 2005 до 2011 година, може да се констатира дека или се работи за исклучително мал број на евидентирани кривични дела, или пак што секако е многу поверојатно, дека кај нас постои голема „темна бројка“ на еколошкиот криминалитет, односно имаме евидентна состојба на неоткривање и неевидентирање на сторени еколошки кривични дела.

Табела2. Процентуална застапеност на евидентирани еколошки кривични дела во Република Македонија според податоци добиени од МВР

Вкупно евидентирани кривични дела за периодот 2005 -2011		застапеност во %
Загадување на животна средина-член 218,	3	0.58%
Загадување вода за пиење - член 219,	1	0.19%
Производство на штетни средства за лекување добиток или живина - член 220,	0	0.00%
Несовесно укажување на ветеринарна помош - член 221,	0	0.00%
Пренесување заразни болести кај животинскиот и растителниот свет -член 222,	1	0.19%
Загадување на добиточна храна или вода-член 223,	19	3.68%
Уништување насади со употреба на штетна материја - член 224,	0	0.00%
Узурпација на недвижности - член 225,	105	20.31%
Незаконита експлоатација на минерални сировини - член 225-а,	47	9.09%
Пустошење на шума - член 226,	51	9.86%
Предизвикување шумски пожар- член 227,	25	4.84%
Незаконит лов - член 228,	101	19.54%
Незаконит риболов - член 229,	143	27.66%
Загрозување на животната средина и природата со отпадни материи - член 230,	4	0.77%
Неовластено прибавување и располагање со нуклеарни материи - член 231,	0	0.00%
Внесување опасни материи - член 232,	0	0.00%
Мачење животни - член 233	17	3.29%
Тешки дела против животната средина и природата - член 234.	0	0.00%
Вкупно	517	100%

Скоро е неверојатно дека во анализираниот период, во Република Македонија, како еколошки кривични дела со кои директно се загрозува животната средина биле извршени само **8 (осум)** кривични дела или **1,54 %**, од вкупниот нивен број. Или по членови: според член 218 - Загадување на животна средина, **3 (три)** кривични дела или **0,58 %**, според член 219 - Загадување вода за пиење **1 (едно)** кривично дело или **0,19 %** и **4 (четири)** кривични дела или **0,77%** според членот 230 - Загрозување на животната средина и природата со отпадни материи. Според мене, овој број на евидентирани кривични дела е нереален и најверојатно е резултат на недоволната активност на надлежните органи во откривањето и евидентирањето на овие кривични дела.

Во вкупниот број на евидентирани 517 кривични дела, на делата од член 225 - Узурпација на недвижности отпаѓаат **105** дела или **20,3 %**, од член 228 - Незаконит лов

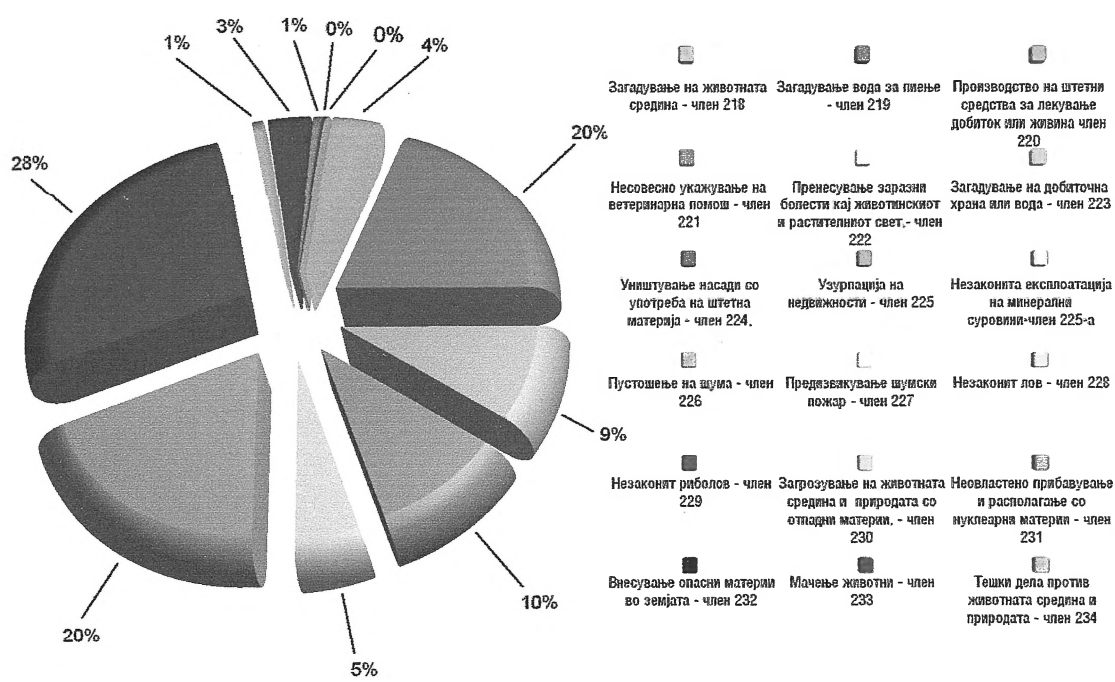
101 дело или 19,53 %, и од член 229 - Незаконит риболов 143 дела или 27,65 %, односно број на кривични дела според трите члена е 349 дела или 67,5 % од вкупниот број. На сите останати дела отпаѓаат 32,3 % или 168 дела.

Бројот на извршени кривични дела по член 225-а - Незаконита експлоатација на минерални сировини е 47 дела или 9,09 % (и тоа регистрирани само во 2011 година) и 51 дело или 9,86% по член 226 - Пустошење на шума, или вкупно 98 дела или 19,95 %.

Доколку се анализа бројот на извршени кривични дела по години во наведениот период, може да се заклучи дека постои константност во нивното извршување. Најголем број кривични дела се регистрирани во 2011 година, што најверојатно е резултат на евидентираните кривични дела согласно член 225-а, - Незаконита експлоатација на минерални сировини (извршени 47 кривични дела).

Од добиените податоци од статистиката на МВР, може да се заклучи дека одредени кривични дела воопшто не евидираат во истата, односно нема податоци за евидентрани и откриени кривични дела според членовите 220, 221, 224, 231,232 и 234, што може да значи дека или истите од страна на надлежните субјекти се сметаат како „небитни“ и помалку опасни, или пак и самите граѓани не се доволно заинтересирани и едуцирани за пријавување на ваквите еколошки деликти до надлежните органи.

Графикон 1. Процентуална застапеност на евидентираните кривични дела од Глава XXII според податоците добиени од МВР

ГЛАВА 6

КАЗНЕНО-ПРАВНА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО НЕКОИ ЕВРОПСКИ ДРЖАВИ

6. КАЗНЕНО-ПРАВНА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО НЕКОИ ЕВРОПСКИ ДРЖАВИ

6.1. КАЗНЕНО - ПРАВНА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО РЕПУБЛИКА ХРВАТСКА

6.1.1. Кривични дела против животната средина

Кривичните дела против животната средина се систематизирани во Казнениот закон⁸⁰ на Република Хрватска, во глава IXX под називот „Казнени дела против животната средина“.

6.1.1.1. Загадување на животната средина - член 250

Загадување на животната средина е предвидено како основно еколошко кривично дело, истото има свој основен и потежок облик, сторител може да биде секое физичко лице, а делото може да се изврши со намера (став 1 и 2) и од небрежност (став 3).

Сторител на основниот облик, односно секој оној кој ќе ги загади воздухот, почвата, истечните, стоечките или подземните води, водотеците или морињата или на друг начин ќе го загрози квалитетот на воздухот, почвата, водите, водотеците или морињата и природната генетска хармонија на биолошката разновидност, и со тоа ќе предизвика опасност за животот или здравјето на луѓето или животните или предизвикува уништување или значително оштетување на шумите, растенијата или другата вегетација на пошироко подрачје, ќе се казни со казна затвор од три месеци до пет години.

За сторител на потешкиот облик, ќе се смета секој оној кој ќе постапи спротивно на ставот 1 на овој член, но последиците ќе се рефлектираат на пошироко подрачје, и за тоа е пропишана истата казна.

Доколку сторителот делото го изврши од небрежност, ќе се казни со парична казна или казна затвор до една година.

6.1.1.2. Загрозување на животната средина со бучава - член 251

Сторител на делото може да биде секое лице, делото може да се стори со намера или од небрежност, а последица на извршеното дело може да биде конкретна опасност по здравјето на поголем број на луѓе, пред се по органите за слух, но и по други органи.

⁸⁰ Kazneni Zakon „Narodne novine“ broj: 110/1997.(преземено од <http://narodne-novine.nn.hr/default.aspx>), [посетена на 18/09/2012].

Делото го сторува лице кое спротивно на прописите ќе создаде бучава која е погодна да предизвика значителни оштетувања на здравјето на повеќе луѓе.

Сторувањето на делото се состои во создавање на бучава, односно одреден звук со висок интензитет над максимално дозволени висини утврдени со закон, на различни начини и со различни средства.

Доколку сторителот го изврши кривичното дело со умисла, законодавецот пропишал парична казна или казна затвор до три години, а доколку делото е сторено од небрежност тогаш сторителот може да се казни со парична казна или со казна затвор до една година.

6.1.1.3. Загрозување на животната средина со отпад - член 252

Кривичното дело го сторува лице кое спротивно на прописите, исфрла, депонира, собира, чува, обработува или транспортира отпад или со него постапува на начин со кој се загрозува квалитетот на воздухот, почвата, водите, водотеците или морето на пошироко подрачје и во обем кој може да ги влоши условите за живеење на луѓето или животните или да го загрози опстанокот на шумите, растенијата или друга вегетација.

Извршител на делото може да биде секое лице. Делото може да се изврши со намера или од небрежност. Доколку делото се стори со намера, за извршителот е предвидена парична казна или казна затвор до три години, а доколку е сторено од небрежност тогаш е предвидена парична казна или казна затвор до една година.

6.1.1.4. Внесување на радиоактивен или друг опасен отпад во Р. Хрватска - член 253

Кривичното дело „Внесување радиоактивен или друг опасен отпад во Р.Хрватска“, се огледа во внесување на опасни материи од странство на територијата на Р.Хрватска, делото може да се биде извршено само со намера, а извршител може да биде секое лице.

Лице кое спротивно на прописите ќе внесе во Р.Хрватска радиоактивен или друг опасен отпад штетен за животот или здравјето на луѓето, ќе биде казнето со парична казна или со казна затвор до три години.

За службено лице кое со злоупотреба на службената положба или овластување, спротивно на прописите ќе овозможи да се внесе во Р.Хрватска радиоактивен или друг опасен отпад, е предвидена казна затвор од шест месеци до пет години.

И самиот обид за извршување на делото е казнив.

6.1.1.5. *Загрозување на животната средина со уреди - член 254*

Сторител на ова кривично дело може да биде секое лице кое спротивно на законските прописи ќе стави во погон или ќе ракува со уреди или ќе отстапи од производните постапки со кои се ослободуваат штетни материи кои можат да го загрозат квалитетот на воздухот, почвата, водата, водотеци или морето во поширока област и до степен кој може да ги влоши условите за живот на луѓето или животните или да го загрози опстанокот на шумите, растенијата или другата вегетација.

За сторителот на делото од овој член е предвидена парична казна или казна затвор до една година, а доколку делото го стори од небрежност, тогаш сторителот ќе се казни со парична казна или со казна затвор до шест месеци.

6.1.1.6. *Пренесување на заразни болести на животни и растенија - член 255*

Сторител на ова кривично дело може да биде секое лице кое нема да се придржува и ќе ги прекрши наредбите од надлежен државен орган, а како објект на заштита се јавуваат животните и растенијата.

Со парична казна или со казна затвор до една година, ќе се казни лице кое нема да се придржува кон прописите или наредбите со кои надлежен државен орган ги определува мерките за сузбивање или спречување на заразни болести кај животните или растенијата, а со тоа ќе предизвика опасност од ширење на таа болест или нејзините причинители или растителни штетници.

Доколку делото е сторено од небрежност, сторителот ќе се казни со парична казна до сто и педесет дневни приходи-дневници или со казна затвор до шест месеци.

6.1.1.7. *Производство на штетни лекови за животни - член 256*

Кривичното дело го сторува секој оној кој ќе произведе заради продажба или ќе пушти во промет средства за лекување или за спречување зарази кај животните кои се опасни за нивниот живот или здравје, па поради тоа ќе дојде до угинување на поголем број на животни или до ширење на заразната болест.

Извршител на делото може да биде секое лице, а делото може да се изврши само со намера. За сторител на основниот облик на делото е предвидена парична казна или казна затвор до една година, а за сторување на делото од небрежност, казна затвор од една до пет години.

6.1.1.8. Несовесно укажување на ветеринарна помош - член 257

Објект на заштита на овој член се животот и здравјето на животните. Битието на делото се состои во постапување спротивно на правилата на ветеринарната професија при укажувањето на помош, преглед, вакцинација или лечење на животни, а кога како последица ќе настапи заболување, влошување на болеста или смрт на животни.

Сторител на кривичното дело може да биде исклучиво ветеринар или ветеринарен техничар кој во укажувањето на помош, преглед, вакцинација или лечење на животните нема да се придржува на правилата на ветеринарната струка, па заради тоа ќе настапи заболување, влошување на болеста или угинување-смрт на животни.

За сторител кој делото ќе го изврши со намера е пропишана парична казна или казна затвор до една година, а ако делото го стори од небрежност ќе се казни со парична казна до сто и педесет дневни приходи-дневници или казна затвор до шест месеци.

6.1.1.9. Незаконит лов - член 258

Со инкриминацијата на ова кривично дело се штити дивечот, кој воедно се јавува и како објект на заштита.

Основниот облик на сторување на кривичното дело од ставот 1 од овој член го чини оној кој лови дивеч за време на ловостој или на подрачја каде е забранет ловот или оној кој лови заштитен животински вид, или кој без посебна дозвола лови одреден вид дивеч за чиј што лов е потребна таква дозвола, или кој лови на начин и со средства кои се забранети со пропис или со кои дивечот масовно се уништува, или оној кој без одобрение на надлежен државен орган преместува дивеч од негово живеалиште на друго место.

Битието на делото се огледа во ловење на дивеч за време на ловостој, ловење во забранети подрачја, ловење на забранети видови дивеч, ловење со недозволени и забранети средства како и преместување на дивеч од едно живеалиште во друго без одобрение од надлежен орган.

Сторителот на делото од став 1 на овој член, ќе се казни со парична казна или со казна затвор до една година.

Во ставот 2 од овој член е пропишано дека лице кое лови во туѓо ловиште, а истовремено не сторува кривично дело против имотот, за извршување на делото ќе се казни со парична казна до сто и педесет дневни приходи-дневници или со казна затвор до шест месеци.

6.1.1.10. Незаконит риболов - член 259

Со инкриминацијата на ова кривично дело како објект на заштита се опфатени рибите, слатководните или морските животни или други организми чиј лов е забранет.

Потешкиот облик на сторување на ова кривичо дело го чини лице кое што лови риба или други слатководни или морски животни или организми во време кога тоа е забрането или во област каде што ловот е забранет, или кој лови заштитени видови риби или други водени или морски животни или организми чиј лов е забранет, или кој лови без посебна дозвола одредена вид риба или други слатководни или морски животни или организми за чиј лов е потребна таква дозвола или кој лови риба или други слатководни или морски животни или организми со експлозиви, струја, отров, средства за замајување, или на друг начин или со средства кои се штетни за нивното расплодување или кои се забранети со пропис, или кој без одобрение на надлежен државен орган преместува риби или други слатководни или морски животни или организми од нивните живеалишта на друго место-локација, за што ќе се казни со парична казна или казна затвор до една година.

Во ставот 2 од овој член е пропишано дека лице кое лови риба или други слатководни или морски животни или организми во туѓо ловиште, а истовремено не сторува кривично дело против имотот, за извршување на делото ќе се казни со парична казна до сто и педесет дневни приходи-дневници или со казна затвор до шест месеци.

Извршител на делата од овој член може да биде секое лице.

6.1.1.11. Мачење животни - член 260

Во Казнениот законик на Република Хрватска во ставот 1 од членот 260 е предвидено дека оној кој тешко ќе злоставува животно или ќе го изложува на непотребни маки или ќе му нанесе непотребна болка, или заради изживување ќе го изложува на страдање, ќе се казни со парична казна до сто и педесет дневни приходи-дневници или со казна затвор до шест месеци.

Доколку делото од ставот 1 на овој член го стори лице заради добивање на кладба или прибавување на имотна-финансиска корист, тогаш истото ќе се казни со парична казна или со казна затвор до една година. (борби на кучиња).

Оној кој од небрежност ќе ускрати храна или вода или на друг начин ќе го изложи животното за време на превоз на тегобна состојба подолго време, ќе се казни со парична казна до сто дневни приходи-дневници или со казна затвор до три месеци.

Извршител на ова кривично дело може да биде секое лице.

6.1.1.12. Пустошење на шума - член 261

Полесниот облик на извршување на кривичното дело од ставот 1 на овој член предвидува дека оној кој спротивно на прописите или наредбите на надлежните државни органи сече или копачи шума, или кој подбелува дрвја или на некој друг начин пустоши-уништува шума, а со тоа не сторува друго кривично дело за кое е пропишана потешка казна, ќе се казни со парична казна или со казна затвор до една година.

Во ставот 2 од овој член е пропишано дека оној кој делото од ставот 1 од овој член ќе го стори во шума, која е посебно заштитена или во шума која е составен дел од посебно заштитена област, ќе се казни со парична казна или со казна затвор до две години.

Извршител на кривичното дело може да биде секое лице. Сторувањето на делото може да биде со постапување спротивно од законските одредби и правење на сеча или копачење на шума, подбелување на дрвја или на друг начин вршење на пустошење на шумата. Како објект на заштита се јавува шумата (посебно заштитена шума или шума која е составен дел од посебно заштитена област).

6.1.1.13. Тешки дела против животната средина - член 262

Најтешко кривично дело против животната средина е „Тешки дела против животната средина“ предвидено во членот 262 од КЗ на Р. Хрватска. Се работи за потешка квалификација за која законот предвидува построга казна кога поедини еколошки кривични дела имаат потежок обем и интензитет на последици. Во ова најтешко кривично дело можат да прераснат следниве кривични дела: 1) Загадување на животната средина, 2) Загрозување на животната средина со бучава, 3) Загрозување на животната средина со отпад, 4) Внесување на радиоактивен или друг опасен отпад во Република Хрватска и 5) Загрозување на животната средина со уреди. Доколку како резултат на намерни преземени дејства заради извршување на одредено еколошко кривично дело настапиле последици во вид на: смрт на едно или повеќе лица или тешка телесна повреда или сериозни нарушувања на здравјето или промени на загадувањето на животната средина кои не можат да се отстранат подолго време или пак е предизвикана еколошка несреќа, тогаш е пропишана казна затвор од една до десет години. Ако овие последици настапиле како резултат на невнимание, тогаш е пропишана казна затвор од една до пет години. Доколку како резултат на намерно преземено дејствие за извршување на наведените еколошки кривични дела настапила имотна штета од поголеми размери (кога постојат големи размери определува судот во секој конкретен случај, врз основа на објективни и субјективни околности), тогаш е пропишана казна

затвор од една до пет години, а за предизвикување од небрежност – казна затвор од една до три години.⁸¹

6.2. КАЗНЕНО - ПРАВНА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО РЕПУБЛИКА СРБИЈА

6.2.1. Кривични дела против животната средина

Кривичните дела против животната средина се систематизирани во Казнениот закон⁸² на Република Србија, во глава XXIV под назив „Кривични дела против животната средина“.

6.2.1.1. Загадување на животната средина - член 260

Објект на заштита на овој член, претставуваат медиумите на животната средина, односно: водата воздухот и почвата, но и животинскиот и растителниот свет.

Делото може да го стори секое лице кое кршејќи ги прописите за заштита, зачувување и унапредување на животната средина ќе ги загади воздухот, водата или почвата во поголема мера или на поширок простор, а сторителот ќе се казни со казна затвор од шест месеци до пет години и со парична казна.

Доколку делото од став 1 на овој член се изврши од небрежност тогаш, сторителот ќе се казни со парична казна или со казна затвор до две години.

За потешок облик на ова кривично дело се смета кога сторителот кршејќи ги прописите за заштита, зачувување и унапредување на животната средина ќе ги загади воздухот, водата или почвата во поголема мера или на поширок простор и ќе предизвика уништување или оштетување на растителниот или животинскиот свет во поголем обем, или пак ќе предизвика загадување на животната средина во обем за чие отстранување е потребно подолго време или поголеми трошоци, и во тој случај пропишана е казна е затвор од една до осум години и парична казна.

За сторување на кривичното дело од небрежност и кога се предизвикани истите последици (уништување или оштетување на растителниот или животинскиот свет во поголем обем, или пак е предизвикано загадување на животната средина во обем за чие отстранување е потребно подолго време или поголеми трошоци), сторителот ќе се казни со казна затвор од шест месеци до пет години и со парична казна.

⁸¹ Jovašević, D., „Zaštita životne sredine u uporednom krivičnom pravu“, u Strani pravni život br.3, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2010, str.276.

⁸² http://www.paragraf.rs/propisi/krivichni_zakonik.html, [посетена на 10/11/2012]

Законодавецот предвидел и можност за изрекување на условна казна на сторител на ова кривично дело, и тогаш судот може да му одреди обврска да преземе одредени пропишани мерки за заштита, зачувување и унапредување на животната средина.

6.2.1.2. *Непреземање мерки за заштита на животната средина - член 261*

Во овој член, како објект на заштита се смета самата животна средина. Делото може да го стори службено или одговорно лице кое нема да ги преземе одредните и пропишаните мерки за заштита на животната средина, или пак нема да постапи по одредени обврзувачки одлуки на државни органи, за што истото може да се казни со парична казна или со казна затвор до три години.

Законодавецот предвидел кривична одговорност за службено или одговорно лице кое делото ќе го стори од небрежност, и тогаш на сторителот може да му се изрече парична казна или казна затвор до една година.

За потешкиот облик на сторување на ова дело, односно доколку со сторувањето се предизвика загадување на животната средина, законодавецот предвидел дека сторител ќе биде казнет согласно членот 260.

Доколку на службеното или одговорното лице му се изрече условна осуда, судот може да му наложи обврска во одреден рок да преземе одредени пропишани мерки за заштита, зачувување и унапредување на животната средина.

6.2.1.3. *Противправна изградба и ставање во погон објекти и постројки кои ја загадуваат животната средина - член 262*

Кривичното дело опфатено со овој член има свој основен и потежок облик на сторување, а сторител може да биде исклучиво службено или одговорно лице.

Основниот облик го сторува службено или одговорно лице, кое спротивно на прописите за заштита, зачувување и унапредување на животната средина ќе дозволи изградба, ставање во погон или употреба на објекти или постројки или примена на технологии со кои во поголема мера или на поширок простор се загадува животната средина. Сторителот на делото ќе се казни со казна затвор од шест месеци до пет години.

Потежок облик на сторување на делото ќе се смета доколку како резултат на негово сторување се предизвика уништување на животински или растителен свет од поголем обем, или загадување на животната средина во таа мера кога за отстранување на

загадувањето е потребно подолго време или поголеми трошоци, и во тој случај сторителот ќе се казни со казна затвор од една до осум години.

Доколку на сторител на кривичното дело му биде изречена условна казна, тогаш судот може да му се наложи обврска во одреден рок да преземе одредени пропишани мерки за заштита, зачувување и унапредување на животната средина.

6.2.1.4. Оштетување на објекти и уреди за заштита на животната средина - член 263

Извршител на ова дело може да биде секое лице, вклучително и службено или одговорно лице.

Основниот облик на ова еколошко кривично дело може да биде извршен со умисла или од небрежност. Кривичното дело се состои во уништување, отстранување или на друг начин правење на неупотребливи објекти или уреди за заштита на животната средина. За сторителот на ова кривично дело предвидена е затворска казна до три години, а доколку со сторувањето на делото е предизвикано загадување на воздухот, водата или почвата во поголема мера или на поширок простор, тогаш сторителот ќе се казни со казна затвор од шест месеци до пет години.

За сторување на делото од небрежност пропишана е парична казна или казна затвор до една година, но доколку од небрежност се предизвика загадување на воздухот, водата или почвата во поголема мера или на поширок простор, тогаш сторителот ќе се казни со казна затвор до три години (потезок облик на сторување.)

Доколку со сторувањето на делото е предизвикано уништување или оштетување на животински и растителен свет во поголем обем или загадување на животната средина во мерка кога за отстранување на загадувањето е потребно подолго време или големи трошоци, тогаш за сторителот е предвидена затворска казна од една до осум години. Доколку овие последици се предизвикани со сторување на делото од небрежност сторителот ќе се казни со затворска казна од шест месеци до пет години.

Доколку на сторител на кривичното дело му биде изречена условна казна, тогаш судот може да му се наложи обврска во одреден рок да преземе одредени пропишани мерки за заштита, зачувување и унапредување на животната средина.

6.2.1.5. Оштетување на животната средина - член 264

Извршител на ова кривично дело може да биде поединец, службено или одговорно лице, а извршувањето на делото може да биде со умисла или од небрежност.

Делото го сторува секој оној кој со кршење на прописите, со искористување природни богатства, изградба на објекти и изведување работи или на друг начин ќе

предизвика оштетување на животната средина во поголема мера или на поширок простор, за што на сторителот може да му се изрече казна затвор до три години.

Сторител кој делото ќе го стори од небрежност ќе се казни со парична казна или казна затвор до една година.

Ако судот на сторителот на ова дело му изрече условна казна, тогаш може да му наложи во одреден рок да преземе одредени мерки со цел отстранување на штетните последици по животната средина.

6.2.1.6. Уништување, оштетување, изнесување во странство и внесување во Србија заштитени природни добра - член 265

Сторувањето на основниот облик на ова дело може да биде со уништување или оштетување на одредено посебно заштитено добро и доколку делото е извршено со умисла тогаш сторителот ќе се казни со казна затвор од шест месеци до пет години. Кривичното дело може да биде извршено и од небрежност и тогаш на сторителот може да му се изрече парична казна или казна затвор до шест месеци.

Секој оној кој спротивно на прописите ќе извезе или изнесе во странство строго заштитен, односно заштитен вид растенија или животни, или пак ќе увезе или внесе во Србија странски вид растенија или животни кои се заштитени со меѓународни договори и документи, ќе се казни со казна затвор од три месеци до три години и со парична казна.

Обидот за извршување на кривичното дело е казнив, а како заштитна мерка е предвидено одземање на заштитените растенија или животни.

6.2.1.7. Внесување на опасни материи во Србија и недозволена преработка, одлагање и складирање на опасни материи - член 266

Основниот облик на ова кривично дело може да го стори секое лице кое спротивно на прописите, ќе внесе во Р. Србија радиоактивни или други опасни материи или опасен отпад, или оној кој превезува, преработува, одлага, собира или складира такви материи или отпад и сторителот ќе се казни со казна затвор од шест месеци до пет години и со парична казна.

За оној кој ќе ја злоупотреби службената положба или овластување и ќе дозволи или овозможи во Р. Србија да се внесат материи или отпад (од став 1), или ќе овозможи превоз преработка, одлагање, собирање или складирање на такви материи или отпад, предвидена е казна затвор од една до осум години и парична казна.

За потежок облик на сторување на делото се смета ако со сторување на делото од ставовите 1 и 2, дојде до уништување на животински или растителен свет во поголем обем или до загадување на животната средина во толкава мера кога за отстранување на последиците ќе бидат потребни поголеми трошоци или подолго време. Тогаш за сторителот е предвидена казна затвор од две до десет години и парична казна.

Законодавецот предвидел можност и за условна осуда за сторителот, и покрај неа судот може да одреди во одреден рок истиот да преземе одредни пропишани мерки за заштита од јонизирачко зрачење или други пропишани мерки за заштита.

Казна затвор од три до десет години и парична казна е предвидена за секој оној кој ќе го организира основниот облик на ова кривично дело.

6.2.1.8. Недозволена изградба на нуклеарни постројки - член 267

Сторител на ова кривично дело може да биде само службено лице, а самото дело може да биде сторено единствено со умисла.

Оној кој спротивно на прописите ќе одобри или пристапи кон изградба на нуклеарна електрана, постројки за производство на нуклеарно гориво или постројки за преработка на искористен нуклеарен отпад, ќе се казни со казна затвор од шест месеци до пет години.

6.2.1.9. Повреда на правото на информирање за состојбата на животната средина - член 268

Објект на заштита на овој член е правото на човекот за еколошко информирање, што произлегува од Уставот на Р. Србија, поточно од членот 74, став 1.⁸³

Сторител на ова кривично дело исклучиво може да биде службено лице кое располага со одредени податоци за состојбата на животната средина.

Секој оној кој спротивно на прописите нема да даде соодветни податоци или даде неистинити податоци за состојбата на животната средина и појави кои се неопходни за процена на опасностите по животната средина и преземање мерки за заштита на животите и здравјето на луѓето, ќе се казни со парична казна или со казна затвор до една година.

⁸³ Joldžić. V., Jovašević. D., „Ekološko krivično pravo, međunarodni i ustavni osnovi, stvarnost i mogućnosti“, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2012, str. 222.

6.2.1.10. Убивање и злоупотреба на животни - член 269

Сторител на основниот облик на ова кривично дело може да биде секој оној кој кршејќи ги прописите убива, повредува, мачи или на друг начин злоупотребува животното и за стореното дело ќе се казни со парична казна или со казна затвор до една година.

Со потешкиот облик е предвидено дека доколку со извршувањето на основниот облик на ова кривично дело дојде до убивање, мачење или повредување на поголем број на животни, или делото е сторено во однос на животното кое припаѓа на посебно заштитен животиски вид, тогаш сторителот ќе се казни со парична казна или со казна затвор до три години.

Секој оној кој од користољубие организира, финансира или е домаќин на борби со животни од ист или различен вид или оној кој организира или учествува во обложување на вакви борби, ќе се казни со казна затвор од три месеци до три години и со парична казна.

6.2.1.11. Пренесување на заразни болести кај животни и растенија - член 270

Како објект на заштита на ова кривично дело се јавуваат животните и растенијата, а сторител на делото може да биде секое лице, Делото може да биде извршено со умисла или од небрежност.

Секој кој со умисла или од небрежност за време на постоење на одредена епидемија на некоја болест кај животните, која може да го загрози сточарството нема да постапи согласно прописите, одлуките или наредбите со кои се одредуваат мерки за сузбивање или спречување на болеста, ќе се казни со парична казна или казна затвор до две години.

Со парична казна или казна затвор до две години ќе биде казнет и оној кој за време на постоење на опасност од болести и штеточини кои можат да го загрожат растителниот свет не постапува согласно прописите, одлуките или наредбите со кои се одредуваат мерки за сузбивање или спречување на болеста односно штеточината.

Потешкиот облик на сторување на делото ќе се смета доколку како резултат на сторувањето на ова дело настапи угинување на животни, уништување на растенија или друга значителна штета, и тогаш сторителот ќе се казни со казна затвор до три години.

Алтернативна казна, односно парична казна или казна затвор до една година, ќе му се изрече на сторител кој ова дело ќе го стори од небрежност.

6.2.1.12. Несовесно укажување ветеринарна помош - член 271

Сторител на ова кривично дело може да биде ветеринар или овластен ветеринарен работник кој при укажување на ветеринарна помош ќе препише или ќе примени очигледно неоподобно средство или очигледно неподобен начин на лечење или воопшто несовесно ќе постапува при лечење на животни и со тоа ќе предизвика пцовисување на животните или друга значителна штета. Во тој случај сторителот на делото ќе се казни со парична казна или со казна затвор до две години.

За сторител кој делото ќе го стори од небрежност, пропишана е парична казна или казна затвор до шест месеци.

6.2.1.13. Производство на штетни средства за лечење животни - член 272

Сторител на кривичното дело од овој член може да биде физичко лице, односно службено или одговорно лице. Кривичното дело има свој основен и потежок облик на извршување.

Основниот облик го сторува оној кој заради продажба произведува или става во промет средства за лечење или за спречување на зараза кај животни кои се опасни за нивниот живот или здравје. За сторителот на основниот облик, законодавецот пропишал алтернативно казнување со парична казна или со казна затвор до една година.

За сторител на потешкиот облик на кривичното дело, односно за оној кој со сторувањето на основниот облик на делото ќе предизвика пцовисување на животни или друга значителна штета, законодавецот пропишал дека може да биде казнет со парична казна или со казна затвор до две години.

За сторител кој делото ќе го стори од небрежност, пропишана е парична казна или казна затвор до шест месеци.

6.2.1.14. Загадување на храна и вода за исхрана, односно напојување на животни - член 273

Објект на заштита на овој член е животинскиот фонд. И кај ова кривично дело сторител може да биде секое лице, а се разликуваат основен и потежок облик на сторување.

Секој оној кој со штетна материја ќе загади храна или вода кои служат за исхрана или напојување на животни и со тоа ќе ги доведе во опасност нивниот живот и здравје (основен облик), или кој со било каква штетна материја ќе загади вода во рибник, езеро, река или канал или со порибување од заразени води ќе предизвика опасност за опстанок

на рибите или другите водени животни (потезок облик), ќе се казни со парична казна или со казна затвор до две години.

Доколку со сторување на делото се предизвика пцовисување на животни или друга значителна штета, сторителот може да се казни со парична казна или со казна затвор до три години.

На сторител кој делото ќе го стори од небрежност, може да му биде изречена парична казна или казна затвор до шест месеци.

6.2.1.15. Пустошење шума - член 274

Објект на заштита на овој член се шумите, а самот дело има основен и потезок облик и истото може да се изврши само со умисла.

Сторител на основниот облик на кривичното дело е секој оној кој спротивно на прописите или наредбите на надлежните органи врши сеча или копачи шума, или оној кој оштетува стебла или на друг начин пустоши шуми, или ќе собори едно или повеќе стебла во парк, дрворед или на друго место каде не е дозволена сеча, и за тоа истиот ќе се казни со парична казна или казна затвор до една година.

Сторител, кој делото ќе го изврши во заштитена шума, национален парк или во друга шума со посебна намена (потезок облик), ќе се казни со казна затвор од три месеци до три години.

6.2.1.16. Шумска кражба - член 275

И кај ова кривично дело објект на заштита се шумите, делото има свој основен и потезок облик и истото може да го стори секое лице само со умисла.

Лице кое заради кражба ќе собори едно или повеќе стебла во шума, парк или дрворед, а количината на собореното дрво е поголема од еден кубен метар, ќе се казни со парична казна или казна затвор до една година.

Потешкиот облик на сторување на делото подразбира дека истото го сторува лице кое имало намера собореното дрво да го продаде, или пак ако количината на соборено дрво е поголема од пет кубни метри, или доколку делото е извршено во заштитена шума, национален парк или друга шума со посебна намена. Во тој случај на сторителот на делото може да му биде изречена парична казна или казна затвор до три години.

Како казнив се смета и самиот обид за извршување на делото.

6.2.1.17. Незаконит лов - член 276

Извршител на ова дело може да биде секое лице. Делото има основен и три потешки облици на сторување, а како заштитен објект се јавува дивечот.

Секој оној кој лови дивеч за време на ловостој или на подрачје каде ловот е забранет, ќе се казни со парична казна или казна затвор до шест месеци.

Оној кој неовластено лови на туѓо ловиште и убие или рани дивеч или жив го фати, ќе се казни со парична казна или казна затвор до една година. Секој оној, кој делото ќе го стори во однос на крупен дивеч, ќе се казни со парична казна или казна затвор до две години.

Секој кој лови дивеч чиј лов е забранет, или тој кој без посебна дозвола лови одреден вид дивеч за чиј лов е потребна таква дозвола, или кој лови на начин и со средства со кои масовно се уништува дивечот, ќе се казни со казна затвор до три години.

Како заштитна мерка законодавецот пропишал дека уловениот дивеч и средствата за лов ќе бидат одземени.

6.2.1.18. Незаконит риболов - член 277

Објект на заштита на овој член се рибите и другите водни животни, делото има основен и два потешки облици на сторување и истото се може да се изврши само со умисла.

Сторител на основниот облик на ова крвично дело, односно секој оној кој лови риба или други водни животни за време на ловостој или во води во кои ловот е забранет, ќе се казни со парична казна или казна затвор до шест месеци.

Со казна затвор до три години, ќе се казни сторител на еден од двата потешки облици на ова крвично дело, односно секој оној кој лови риба или други водни животни со експлозив, електрична струја, отров, средства за замајување или на начин кој е штетен за размножавањето на тие животни, или со кој тие животни масовно се уништуваат, односно, оној кој лови риба или други водни животни од поголема биолошка вредност или во поголема количина, или при ловот ќе уништи поголема количина риби или други водни животни.

Како заштитна мерка законодавецот и во овој член пропишал одземање на уловот и средствата за риболов.

6.3. КАЗНЕНО - ПРАВНА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА ВО СОЈУЗНА РЕПУБЛИКА ГЕРМАНИЈА

6.3.1. Кривични дела против животната средина

Во Кривичниот законик⁸⁴ на СР.Германија, во Главата XXIX „Кривични дела против животната средина“ се опфатени повеќе кривични дела против животната средина и тука спаѓаат: Загадување на водата-член 324, Загадување на почвата-член 324 а, Загадување на воздухот-член 325, Предизвикување бучава, вибрации и нејонизирачко зрачење-член 325а, Нелегално постапување со отпадот-член 326, Недозволено работење на погоните-член 327, Недозволено постапување со радиоактивни материи и други опасни материи и добра-член 328, Загрозување на заштитени области - член 329 и особено тешки случаи на загрозување на животната средина - член 330.

6.3.1.1. Загадување на водата -член 324

Кривичното дело загадување на водата, го сторува лице што загадува водена површина или на друг начин негативно ги менува нејзините својства. За сторителот на ова кривично дело е предвидена парична казна или казна затвор до пет години.

И самиот обид за сторување на ова кривично дело е казнив.

Ако кривичното дело делото е сторено од небрежност, сторителот може да се казни со парична казна или казна затвор до три години.

6.3.1.2. Загадување на почвата - член 324-а

Како објект на заштита на членот 324-а се јавува почвата, односно земјиштето.

Делото го сторува секој оној кој постапува спротивно на законските обврски, односно во почвата внесува или ослободува супстанции, на начин, со кој ќе му наштети на здравјето на други луѓе, животни или растенија, или водени површини.

За сторителот на ова кривично дело е пропишана парична казна или казна затвор до пет години.

Доколку сторителот го сторил делото од небрежност, предвидена е казна затвор до три години или парична казна.

И самиот обид за извршување на кривичното дело е казнив.

⁸⁴ www.juris.de. [посетена на 02/09/2012]

6.3.1.3. Загадување на воздухот - член 325

Во членот 325 од Германскиот Кривичен Законик е предвидена казнена одредба за сторител на кривичното дело Загадување на воздухот.

Кривичното дело може да го стори секое лице кое во текот на работата во некој погон, на некоја машина, со непочитување на своите административни обврски, надвор од подрачјето каде се наоѓа погонот, во голема количина ќе ослободи загадувачки материји во воздухот надвор од просториите на погонот, или ќе предизвика било какви промени во воздухот надвор од подрачјата кои му припаѓаат на погонот, до степен кој може да наштети на здравјето на други луѓе, животни, растенија или туѓи предмети со особена вредност или пак да ослободи штетни материји во воздухот. За сторителот на ова кривично дело е пропишана парична казна или казна затвор до пет години, а казнив е и самиот обид за сторување на делото.

Доколку делото го стори од небрежност, сторителот може да се казни со казна затвор до три години или со парична казна.

6.3.1.4. Предизвикување бучава, вибрации и нејонизирачко зрачење - член 325 а

Кривичното дело од овој член, го сторува секое лице кое во текот на работата во некој погон, на некоја машина, со непочитување на своите административни обврски, предизвикува бучава која надвор од просториите на погонот може да го оштети здравјето на други луѓе. За сторителот на ова кривично дело е предвидена парична казна или казна затвор до три години, а доколку делото е сторено од небрежност, пропишана е казна затвор до две години или парична казна.

За лице кое нема да ги почитува административните обврски за заштита од бучава, вибрации и нејонизирачко зрачење, и со тоа ќе го загрози здравјето на други луѓе, животни и други предмети од големо значење, е предвидена казна затвор до пет години или парична казна.

На сторител кој делото ќе го стори од небрежност, пропишана е казна затвор до три години или парична казна.

6.3.1.5. Неовластено-нелегално постапување со отпадот - член 326

Кривичното дело од членот 326, го чини лице кое неовластено собира, транспортира, третира, рециклира, чува, складира-депонира, испушта или отстранува отпад, или на друг начин го обработува отпадот надвор од за тоа лиценцирана фабрика, односно при овие активности значително отстапува од пропишаните постапки.

Објект на напад кај ова кривично дело е секој опасен отпад:

1. чии токсини или патогени агенси вклучени во него или произведени од него на луѓето или животните им пренесуваат заеднички опасни болести,
2. кој за човекот е канцероген, мутаген или штетен за неговата репродукција,
3. кој е експлозивен, запалив, или значително радиоактивен, или
4. соодветно на природата, квалитетот или квантитетот врши трајно загадување на водата, воздухот и почвата или негативно ги изменува или загрозува условите за опстанок на животните или растенијата.

Доколку делото го изврши со умисла, за сторителот е пропишана казна затвор до пет години или парична казна, а ако пак истото е сторено од небрежност - казна затвор до три години или парична казна.

И самиот обид за извршување на ова кривично дело е казнив.

Кривичното дело се смета за неказниво доколку се исклучени штетните ефекти врз животната средина, а особено врз луѓето, водните површини, воздухот, почвата, добиток или земјоделски култури, или доколку се работи за очигледно мала количина на отпад.

6.3.1.6. Недозволено работење на погоните - член 327

Во членот 327 е предвидена кривична одговорност за сторител на кривичното дело недозволено работење на погони.

Секој оној кој без потребно одобрение или спротивно на правосилната забрана управува со нуклеарна централа, поседува оперативна или деактивирана нуклеарна централа, или целосно или делумно демонитра или значително го променува ваквиот погон или неговото работење, односно ја менува местоположбата на таквиот погон или управува со оперативен погон кој може да користи нуклеарно гориво, или ја менува неговата состојба, ќе биде казнет со казна затвор до пет години или со парична казна.

Секој оној кој управува со одреден погон, а не поседува соодветна потребна дозвола за работа, или погон чие работење е забрането во рамките на Сојузниот закон за контрола на загадувањето, без потребна дозвола или дозвола за планирање, или покрај извршна забрана ќе чува или употребува опасни материи или смеси во погонот, или ќе извршува опасни активности, во друга земја-членка на Европската Унија на начин на кој ќе го загрози животот на другите луѓе во погонот, или ќе им нанесе голема штета на животните, растенијата, водните површини, воздухот или земјата, ќе биде казнет со казна затвор до три години или со парична казна.

Доколку сторителот го сторил делото од небрежност, може да му биде изречена казна затвор до три години или парична казна.

6.3.1.7. Недозволено ракување со радиоактивни материи и други опасни материи и добра - член 328

Сторител на ова кривично дело е секој оној кој без потребна дозвола или покрај извршна забрана произведува, складира, транспортира, преработува, обработува или на друг начин користи, увезува или извезува нуклеарни горива, кои според видот, карактерот или количината, преку јонизирачкото зрачење можат да предизвикаат смрт или тешко здравствено оштетување кај други луѓе, или да нанесат големи штети на животните или растенијата, водните површини, воздухот и земјата. Исто така, секој оној кој нема веднаш да го испорача нуклеарното гориво согласно законските одредби, ќе продава или ќе посредува во продажба на нуклеарно гориво на неовластено лице, ќе предизвика нуклеарна експлозија, ќе биде казнет со парична казна или казна затвор до пет години.

Доколку сторителот го сторил делото од небрежност, може да му се изрече казна затвор до три години или парична казна.

6.3.1.8. Загрозување на заштитени области - член 329

Секој оној кој ќе постапи спротивно на постоечката регулатива, и со тоа ќе предизвика загадување на воздухот, бучава или штетни влијанија врз животната средина, односно оној кој ќе стави во погон уреди и погони кои негативно ќе влијаат врз заштитено подрачје, ќе биде казнет со казна затвор до три години или со парична казна.

Секој оној кој противправно ракува со уреди кои користат материи со кои се загадува водата, копа чакал, глина и други цврсти материи, копа руда или друго богатство, копачи шуми, исушува мочуришта, убива и лови животни, отстранува или оштетува растенија кои се посебно заштитени, ќе се казни со казна затвор до три години или со парична казна.

Сторител на основниот облик на делото од овој член, како и сторителот кој делото ќе го стори од небрежност ќе се казни со казна затвор до три години или парична казна.

6.3.1.9. Особено тешки случаи на загрозување на животната средина - член 330

Особено тешки случаи на загрозување на животната средина е кривично дело предвидено во членот 330. Се работи за кривично дело во кое можат да прераснат сите претходно наведени еколошки кривични дела доколку се извршени под следените

околноста или ги предизвикале следниве потешки последици: 1) ако од небрежност е предизвикана смрт или тешко нарушување на здравјето на некое лице, 2) ако е создадена опасност од настапување на смрт или тешко нарушување на здравјето на некое лице, 3) ако настапило загадување на вода или почва во заштитени зони во обем кога за негово отстранување е потребно подолго време или големи трошоци, 4) ако е загрозено јавното снабдување со вода, 5) ако е загрозен опстанокот на животните или растенијата на кои им се заканува уништување или 6) ако делото е сторено од користољубие. За ова кривично дело е пропишана казна затвор од шест месеци до десет години.⁸⁵

Заштитата на животната средина, е правно регулирана скоро во сите современи држави во светот. Казнено-правната заштита се остварува со пропишување кривични дела и санкции за сторители во согласност со начелата на националното казнено право.

Законодавците, предвиделе соодветни казнени мерки и санкции, пред се и во зависност од тоа дали се работи за таканаречените „основни или прави“ еколошки кривични дела, насочени исклучиво против животната средина, или пак за „споредни“ еколошки кривични дела кои во исто време се насочени и против животната средина, но и против одредени други општествени вредности, (на пример против општата сигурност на луѓето, против здравјето на луѓето итн).

За споредбена анализа (види Табела 3) со нашето законодавство се земени: Србија како земја од нашето непосредното соседство, Хрватска, како земја кандидат за членство во ЕУ и Германија која е веќе членка на Европска Унија.

Во главата XXII од нашиот Кривичен законик се опфатени еколошки кривични дела насочени против самата животна средина (загадување на животната средина, загадување на водата за пиење), како и кривични дела насочени и кон животната средина, но и кон други општествени вредности (предизвикување на пожар, пустошење на шума, загадување на добиточна храна итн).

Во Кривичниот законик на Р. Хрватска, во глава IXX, законодавецот опфатил помал број на кривични дела и казните за истите се поблаги во однос на оние од нашиот Кривичен законик.

⁸⁵ Jovašević, D., „Zaštita životne sredine u uporednom krivičnom pravu“, u Strani pravni život br.3, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2010, str. 280.

**Табела 3. Споредбен преглед на кривичните дела во Р. Македонија,
Р. Хрватска, Р. Србија и СР Германија**

Р.Македонија	Р. Хрватска	Р. Србија	СР Германија
1	2	3	4
		Непреземање мерки за заштита на животната средина	Загадување на почвата
			Загадување на воздухот
Загадување на животната средина	Загадување на животната средина	Оштетување на животната средина	
Загадување на водата за пиење			Загадување на водата
Производство на штетни средства за лекување добиток или живина	Производство на штетни лекови за животни	Производство на штетни средства за лечење на животни	
Несовесно укажување на ветеринарна помош	Несовесно укажување на ветеринарна помош	Несовесно укажување ветеринарна помош	
Пренесување заразни болести кај животинскиот и растителниот свет	Пренесување на заразни болести на животни и растенија	Пренесување на заразни болести кај животни и растенија	
Загадување на добиточна храна или вода		Загадување на храна и вода за исхрана, односно напојување на животни	
Уништување насади со употреба на штетна материја			
Узурпација на недвижности		Противправна изградба и ставање во погон објекти и постројки кои ја загадуваат животната средина	
Незаконита експлоатација на минерални сировини			
Пустошење на шума	Пустошење на шумите	Пустошење шума	
		Шумска кражба	
Предизвикување шумски пожар			
Незаконит лов	Незаконит лов	Незаконит лов	
Незаконит риболов	Незаконит риболов	Незаконит риболов	
Загрозување на животната средина и природата со отпадни материи	Загрозување на животната средина со отпад		Нелегално постапување со отпадот
Неовластено прибавување и располагање со нуклеарни материи		Недозволена изградба на нуклеарни постројки	Недозволено постапување со радиоактивни материи и други нуклеарни опасни материи и добра

1	2	3	4
Внесување опасни материи во земјата	Внесување на радиоактивен или друг опасен отпад во Р.Хрватска	Внесување на опасни материи и недозволена преработка, одлагање и складирање на опасни материи	
Мачење животни	Мачење животни	Убивање и злоупотреба на животни	
Тешки дела против животната средина и природата	Тешки дела против животната средина,		Особено тешки случаи на радиоактивни материи и други нуклеарни опасни материи и добра
	Загрозување на животната средина со бучава		Предизвикување бучава вибрации и нејонизирачко зрачење
			Повреда на правото на информирање за состојбата на животната средина
	Загрозување на животната средина со уреди	Оштетување на објекти и уреди за заштита на животната средина	
		Уништување, оштетување, изнесување во странство и внесување во Србија заштитени природни добра	Недозволено работење на погоните
			Загрозување на заштитени области

Во главата XXIX од германскиот Кривичен законик се опфатени помал број на еколошки кривични дела, условно поделени во три основи групи и тоа: загадување на животната средина, кривични дела во поврзани со одредени опасни материи и тешки кривични дела на загрозување на животната средина. Евидентно е дека тука се работи за помал број на еколошки кривични дела, за кои законодавецот на Германија пропишал и поблаги казнени мерки во однос на нашиот законодавец. Помалиот број на кривични дела се должи на фактот што во членот 329-Загрозување на заштитени области, како објект на заштита се опфатени повеќе кривични дела кои се опфатени во посебни членови во нашиот Кривичен законик и тоа: загадување на воздухот; предизвикување на бучава; загадување на вода со уреди; експлотација на минерални сировини, незаконит лов итн.

Споредбен приказ за дел од проишани казните за одредени кривични дела опфатени во кривичните законици на земјите земени за споредба со нашиот кривичен законик се дадени во Табела 4.

Табела 4. Споредбен приказ на пропишани казни за одредени
еколошки кривични дела во анализираните држави

Р.Македонија	Р. Хрватска	Р.Србија	СР. Германија
Загадување на животната средина	Загадување на животната средина	Оштетување на животната средина	
основен облик	основен облик	основен облик	основен облик
затвор од 4 до 10 години	затвор од 3 месеци до 5 години	затвор од 6 месеци до 5 години и парична казна од небрежност	
		парична казна или затвор до 2 години	
потезок облик	потезок облик	потезок облик	потезок облик
/	затвор од 3 месеци до 5 години	затвор од 1 до 8 години и парична казна од небрежност	
		затвор од 6 месеци до 5 години и парична казна	
службено лице	службено лице	службено лице	службено лице
затвор од најмалку 5 год.	/	/	/
од небрежност	од небрежност	од небрежност	од небрежност
Парична казна или казна затвор до 3 години	парична казна или казна затвор до 1 година	/	/
правно лице	правно лице	правно лице	правно лице
Парична казна	/		
Условна осуда	условна осуда	условна осуда	условна осуда
Да	/	Да	
Пустошење на шума	Пустошење на шумите	Пустошење шума	
основен облик	основен облик	основен облик	основен облик
Парична казна или казна затвор до 3 години	парична казна и казна затвор до 1 година	парична казна или казна затвор до 1 година	
Во сопствена шума			
Парична казна или казна затвор до 1 година			
потезок облик	потезок облик	потезок облик	потезок облик
казна затвор од 1 до 5 години	парична казна и казна затвор до 2 години	казна затвор од 3 месеци до 3 години.	
Внесување опасни материи во земјата	Внесување на радиоактивен или друг опасен отпад во Р.Хрватска	Внесување на опасни материи и недозволена преработка, одлагање и складирање на опасни материи	Недозволено ракување со радиоактивни материи и други опасни материи и добра
основен облик	основен облик	основен облик	основен облик
казна затвор од 1 до 10 години	парична казна или казна затвор до 3 години	казна затвор од 6 месеци до 5 години и парична казна	парична казна или казна затвор до 5 години.
		службено лице	
		казна затвор од 1 до 8 години и парична казна	
			од небрежност
			казна затвор до 3 години или парична казна
потезок облик	потезок облик	потезок облик	потезок облик
службено лице	службено лице		
казна затвор од најмалку 3 години	казна затвор од 6 месеци до 5 години	казна затвор од 2 до 10 години и парична казна	

Иако Република Македонија сеуште не е членка на Европската Унија, таа е аспират и е фокусирана да стане нејзина полноправна членка. Нашата земја во поглед на поставеноста на казненото законодавство во областа на еколошкиот криминалитет ни најмалку не заостанува во однос на повеќето европски држави членки на ЕУ. За сите области кои ја третираат проблематиката на заштитата и унапредувањето на животната средина и природата, Република Македонија има донесено соодветни закони и подзаконски акти.

Но, и покрај големиот број на веќе донесени закони и подзаконски акти, усогласени со законодавството на Европската унија, останува потребата за заокружување на постоечката правна рамка со подзаконски акти кои треба да обезбедат механизми за мониторинг и спроведување на законите.⁸⁶

Евидентно е дека во Р. Македонија е донесена соодветна законска регулатива од ова област, но не може да се каже дека истата се спроведува во пракса. Или со други зборови кажано, закони имаме, но сеуште не ги применуваме во пракса, односно во доволна мера не се откриваат и санкционираат сторителите на еколошките кривични дела, односно недоволно се тежнее да се намали „темната бројка“ на еколошкиот криминалитет.

⁸⁶ Статистика на животната средина, 2011 [Електронски извор], Државен завод за статистика на Република Македонија, Скопје, 2011, стр.12. (http://www.stat.gov.mk/PrikaziPosledna_Publikacija.aspx?id=47), [посетена 19.01.2013 година].

ГЛАВА 7

СУБЈЕКТИ ВО СПРЕЧУВАЊЕТО И СУЗБИВАЊЕТО НА ЕКОЛОШКИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

7. СУБЈЕКТИ ВО СПРЕЧУВАЊЕТО И СУЗБИВАЊЕТО НА ЕКОЛОШКИОТ КРИМИНАЛИТЕТ

Самите карактеристики и специфичностите на еколошкиот криминалитет во однос на другите видови на криминалитет, ја наметнуваат и потребата од различноста на субјектите чија дејност им е да го следат, спречуваат и сузбиваат овој вид на криминалитет. Сè поголемата застапеност и зачестеност на еколошките деликти, нивната голема разновидност, новите појавни облици на манифестирање, појавата на здружување на сторителите на овие деликти, кое многу често се случува и на меѓународен план, специфичноста на трагите на материите со кои е предизвикано одредено загадување, видот на делот од природната средина кој е загаден, самата бланкетна природа на еколошките кривични дела и уште многу други фактори, ја наметнуваат потребата, во борбата против овој вид на криминалитет, покрај полицијата, судовите и обвинителствата, како субјекти кои во рамките на своите законски надлежности и овластувања се должни да се спротивставуваат на овој вид на криминалитет, да се формираа еден специјализиран орган чија што дејност исклучиво ќе биде заштита на животната средина. Така на пример во Германија е формирана еколошка полиција, во Србија инспектор за заштита на животната средина при министерството за заштита на животната средина, во Црна Гора Агенција за заштита на животната средина.⁸⁷

Надлежните државни органи (полицијата, обвинителствата и судовите) најчесто преземаат соодветни законски мерки и активности во откривањето, надзорот и контролата, во постапката на разјаснување и докажување на одредено еколошко кривично дело, односно мерки и активности во рамките на своите надлежности и овластувања. Освен овие наведени институции, во спречувањето и сузбивањето на еколошкиот криминалитет, во рамките на своите надлежности, неопходно е да се вклучат и други специјализирани органи од разните министерства и други институции, како што се разните заводи, институти, хидрометеоролошки станици итн.

Во Република Македонија, со Законот за животната средина, се уредуваат правата и должностите на Република Македонија, на општината, на градот Скопје и на општините во градот Скопје, како и правата и должностите на правните и на физичките лица, во обезбедувањето услови за заштита и за унапредување на животната средина, заради остварување на правото на граѓаните на здрава животна средина.⁸⁸

⁸⁷ Поопширно во: Bošković, M., Bošković, D., „Ekološki Kriminalitet“, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2010, str. 107.

⁸⁸ Закон за животната средина, член 1.

Според Законот за организација и работа на органите на државната управа⁸⁹, Министерството за животна средина и просторно планирање ги врши работите што се однесуваат на: следење на состојбата во животната средина; заштита на водите, почвата, флората, фауната, воздухот и озонската обвивка од загадување; заштита од бучава, радијација, заштита на биодиверзитетот, геодиверзитетот, националните паркови и на заштитените области; реставрација на загадените делови од животната средина; предлагање мерки за третман на цврст отпад; просторно планирање; просторен информативен систем; надзор од негова надлежност, други работи утврдени со закон.

Покрај Министерството за животна средина и просторно планирање и другите министерства, покрај вршење на својата основна дејност, имаат права и обврски да преземаат мерки и активности со кои на директен или индиректен начин се инволвираат во заштитата на животната средина. Тука спаѓаат министерствата за: внатрешни работи, земјоделство, шумарство и водостопанство, здравство, транспорт и врски, но и останатите министерства согласно своите надлежности и овластувања.

Заради вршење на стручни работи во врска со медиумите и областите на животната средина, се формира Управа за животната средина како орган надлежен за вршење на стручните работи во областа на животната средина, во состав на органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина.⁹⁰

Оваа Управа има законски надлежности да врши стручни работи во: заштита на природата; управувањето со отпадот, воздухот, хемикалиите, бучавата и други области на животната средина; заштита на водите и почвата од загадување; постапката за оценка на влијанијата на определени проекти врз животната средина и во постапката за издавање на интегрирани еколошки дозволи и оперативен план; да го води Катастарот за животна средина и Регистарот на загадувачки материи и супстанции и на нивните карактеристики; да го води мониторингот на животната средина и да врши други работи определени со закон.

За да се постигне ефикасност во првенирањето, спречувањето и сузбивањето на појавите на еколошки криминалитет, неопходно е сите надлежни субјекти навремено да ги преземаат сите стручни работи, мерки и активности во рамките на своите надлежности и овластувања, меѓусебно да соработуваат и во случај на извршување на еколошко кривично дело синхронизирано и заеднички да настапуваат. Само вакво

⁸⁹ Закон за организација и работа на органите на државната управа, Сл. Весник на Р. Македонија бр.58/2000, 44/2002 и 82/2008.

⁹⁰ Закон за животната средина, член 160.

синхронизирано и континуирано делување, може да придонесе за зголемување на заштитата на животната средина и намалувањето на бројот на еколошки деликти.

7.1. Инспекциски органи

Работата на инспекциските органи кои имаат овластувања и надлежности во сферата на заштитата и зачувувањето на животната средина, може да се согледа преку мерките кои тие ги преземаат на полето на превенцијата на деструктивното делување кон животната средина, како и преку преземање на репресивни мерки на полето на откривање и докажување на еколошките деликти и соработката со органите на полицијата и останатите надлежни органи.

Законот за животната средина, како општ пропис кој ја регулира заштитата на животната средина, посебно го регулира инспекцискиот надзор. Согласно законската регулатива, надзор над примената на Законот за животната средина и прописите донесени врз основа на него, врши органот на државната управа надлежен за работите од областа на животната средина. При тоа инспекцискиот надзор над примената на Законот за животната средина и прописите донесени врз основа на него го врши Државниот инспекторат за животна средина, кој е орган во состав на Министерството за животна средина и просторно планирање. Државниот инспекторат го врши инспекцискиот надзор преку државните инспектори за животна средина и државните инспектори за заштита на природата. Доколку станува збор за работи утврдени со Законот за животната средина, а се од надлежност на општината, на градот Скопје и на општините во градот Скопје, инспекциски надзор вршат овластените инспектори за животна средина на општината, овластени инспектори за животна средина на градот Скопје и овластени инспектори за животна средина на општините на градот Скопје. Во врска со примената на Законот за животната средина во делот на прометот со производи, полупроизводи, сировини, хемиски супстанции и пакувања и означувањето на производите и пакувањата со информации за влијанието врз животната средина, инспекцискиот надзор го врши Државниот пазарен инспекторат, Државниот санитарен и здравствен инспекторат, Фитосанитарната управа и Државниот инспекторат за земјоделство. Доколку станува збор за примена на Законот во делот на прометот со производи, полупроизводи и сировини наменети за човекова употреба за исхрана и пиење и нивните пакувања и означување со информации за влијанието врз животната средина, инспекцискиот надзор го врши Дирекцијата за храна преку инспекторите за храна.⁹¹

⁹¹ Поопширно во: Акимовска, Малетик, И., „Заштита на животната средина и инспекциски надзор во Р.Македонија“, во Безбедност, еколошка безбедност и предизвиците на Република Македонија, Зборник на трудови, Факултет за безбедност Скопје, Ван Гог, 2010, стр. 232.

Со повеќе закони се опфатени должностите и овластувањата на инспекциските органи кои имаат право и должност да вршат дејности во областа на заштитата на животната средина. Тука пред се спаѓаат: инспекциските органи во рамките на Министерството за животна средина и просторно планирање, како и санитарната и здравствената, земјоделската, комуналната, шумарската и ловната инспекција и други инспекциски органи.

Инспекциските органи имаат законски овластувања да преземаат мерки на инспекциски надзор во делокругот на своите овластувања, да даваат известувања до полицијата и основното јавно обвинителство доколку имаат индиции или докази за сторено кривично дело од сферата на еколошкиот криминалитет, како и да ги преземат сите мерки и постапки од своја надлежност заради обезбедување на потребни докази за разјаснување и докажување на некое сторено кривично дело.

Во согласност со овластувањата кои ги имаат надлежните инспектори од Државниот инспекторат за животна средина, а според извршени истражувања од страна на Иванов Д. Александар, за периодот 2005-2010, може да се констатира зголемена активност на инспекторите и пораст на преземените мерки и активности од нивна страна кои се насочени кон откривање на казнените поведенија во делот на заштитата на животната средина. На пример, во 2008 година од страна на надлежните инспектори биле „фиксираны“ вкупно 1013 записници, додека во 2010 нивниот број изнесувал 2899. Исто така, во текот на 2005 година од страна на инспекторите биле донесени вкупно 233 решенија со кои се забранува или наредува, додека во 2010 година бројот на ваквите решенија бил 584.⁹²

Сето ова укажува на едно перманентно зголемување на активностите на инспекциските органи надлежни во сузбивањето на еколошкиот криминал. Сепак, и во наредниот период, ќе биде потребно јакнење на мерките кои се преземаат од нивна страна и интензивирање на нивните активности на полето на заштитата на животната средина.

Основа за постигнување на подобри резултати на инспекциските органи на полето на заштитата на животната средина, треба да претставува нивната безусловна меѓусебна координираност и соработка, но во исто време и соработката со сите останати субјекти кои имаат надлежности на полето на заштитата и унапредувањето на животната средина. За постигнување на таа цел, неопходно е потребно зголемување на соработка помеѓу самите инспекциски органи при планирањето и преземањето на превентивни, а

⁹² Иванов, Д. А., „Инспекцискиот надзор во заштита на животната средина - со посебен осврт на Државниот инспекторат на животната средина“, Магистерски труд, Скопје, 2011.

по потреба и репресивни мерки, нивна соработка со останатите државни субјекти (полиција, обвинителства, судовите и судовите за прекршоци) како и соработката со останатите надлежните органи во стопанските субјекти, научните и стручните организации и установи, кои на еден или друг начин во својата дејност се занимаваат со заштита на животната средина.

Иако откривањето на одредени кривични дела од еколошкиот криминалитет не претставува главна и основна задача на инспекциските органи, сепак тие се должни со своите активност да ги следат евентуалните појави на загрозување и загадување на животната средина и навремено да укажуваат и да ги алармираат останатите надлежни субјекти за одредено забележано девијантно однесување насочено кон животна средина и природата.

7.2. Полицијата како субјект во спротивставувањето на еколошкиот криминалитет

Еколошкиот криминалитет, како општествена опасност и зло на модерниот начин на живот, претставува глобален проблем со интернационални димензии и карактеристики, а неговото третирање и проучување подразбира еден комплексен систем на мерки и активности. Во преземањето мерки и активности за спречување и сузбивање на еколошкиот криминалитет, покрај останатите општествени субјекти кои се вклучени и имаат голем удел во борбата против него, значајно место и улога има полицијата. Активностите на полицијата во спречувањето и сузбивањето на деликвентното однесување кон животната средина се одвиваат со примена на мерки на превенција и репресија. Овие два методи на полициско делување се меѓусебно тесно поврзани и не може да се направи нивно прецизно разграничување. Честопати преземените дејства имаат и превентивен и репресивен карактер, така што истите не можат да се сметаат како посебни облици на полициско делување. Ефикасната борба против еколошкиот криминалитет, полицијата мора да ја темели на развојот и примената на современи методи засновани на современите научни и технички достигнувања, на примена на одредени криминалистичко-тактички мерки и постапки, документирање и докажување еколошките деликти, како и примената на посебните истражни мерки.

Дејствувањето на полицијата во насока на откривање, спречување и сузбивање на овој вид на криминалитет се манифестира со рационални и плански активности, кои пред сè, имаат за цел смалување или отстранување на можностите за предизвикување на штети врз животната средина. Доколку тие се случат, тогаш дејствувањето на полицијата треба да биде во насока на откривање и спроведување на репресивни мерки врз можните сторители, како и спроведување на сите законски мерки пропишани во

делот на еколошкиот криминалитет. Секако дека активноста на полицијата на овој план не смее да биде насочена и заснована само на примената на репресија, бидејќи поголемата примена на превенцијата ги намалува причините и условите за појавување на еколошките деликти, со што се врши директно влијание на намалување на потребата од примената на репресивни мерки, односно самата репресија како метод на дејствување на полицијата. Превенцијата на полицијата треба да биде насочена на спречувањето на еколошките деликти, што подразбира откривање и отстранување на условите и причините за нивно настанување, но и преземање на соодветни мерки и активности за нивно спречување.

Во литературата честопати се среќава тврдењето дека во своето работење полицијата повеќе го практикува репресивното во однос на превентивното делување. Во сферата на еколошкиот криминалитет, доколку полицијата примени одредени репресивни мерки, тоа значи дека тие се насочени кон последиците од одреден еколошки деликт, а не кон причините за неговото настанување. Со своето репресивно дејствување полицијата треба да го открие самото дело, да ги собере доказите за неговото извршување, да го открие сторителот и да го изведе пред надлежниот суд заради изрекување на соодветна санкција.

Сепак, едно е сигурно. Без адекватна, сразмерна и соодветна примена и дејствување на полицијата како на полето на превенцијата, така и на полето на репресијата, не може да се зборува за ефикасна борба против еколошкиот криминалитет.

Бидејќи еколошкиот криминалитет и извршувањето на еколошките деликти се дел од општиот криминалитет, согласно своите полициски овластувања кои произлегуваат од Законот за Полиција⁹³, полицијата има право и должност и во сферата на еколошките деликти да постапува и презема мерки како за било кое друго извршено кривично дело.

Во прилог на ова тврдење, може да се наведат следниве аргументи:

- Полицијата е основен орган за откривање на кривичните дела и според одредбите на Законот за кривична постапка е должна да ги презема сите мерки предвидени со закон, со цел расветлување на кривичните дела кои се гонат по службена должност. Никаде не се прави исклучок во однос на еколошкиот криминалитет, па токму поради тоа полицијата е должна да применува соодветни криминалистички методи во откривањето, разјаснувањето и докажувањето на еколошките кривични дела;

⁹³ Закон за полиција, Сл.Весник на Р.Македонија бр.114/2006 и 6/2009.

- Карактеристиките и специфичностите на еколошките кривични дела бараат, покрај специјалистички знаења и примена на одредени криминалистички знаења и методи во нивното откривање и докажување. Затоа е потребно во спречувањето и сузбивањето на еколошките кривични дела, покрај специјализираните субјекти, да делува и полицијата во рамките на своите овластувања, бидејќи со таквата меѓусебна соработка доаѓа до израз знаењето и стручноста, и се искажува поголем степен на обединување на кадровскиот и техничкиот потенцијал и комбинираната примена на заедничките овластувања;
- Еколошкиот криминалитет, како облик на современ криминалитет, е се позачестен и поразновиден, така да веќе нови инкриминации од оваа област се опфатени во кривичните законици, како резултат на напорите одредени облици на загадување, загрозување и деградација на животната средина да се третираат како кривични дела. Целта е поефикасна заштита на животната средина и вклучување во сузбивањето на еколошкиот криминалитет на сите специјализирани и други стручни органи, а задолжително и на полицијата, бидејќи без примена на одредени мерки и постапки од полициски карактер, многу еколошки кривични дела и нивни сторители не би можеле да бидат откриени, ниту би биле обезбедени релевантни докази.
- Факт е дека на еколошкиот криминалитет во последно време му се посветува поголемо внимание, но исто така е факт дека еколошкиот криминалитет се повеќе се издвојува како посебен вид на криминалитет, надвор од областа на стопанскиот, општиот и политичкиот криминалитет, за што значаен придонес дава и актуелното кривично законодавство кое еколошките кривични дела ги систематизира во посебна глава кривични дела против животната средина, кои дела се гонат по службена должност.
- Во поново време кривичните законодавства ги систематизираат еколошките кривични дела во посебна глава на кривични дела против животната средина чиј заштитен објект е животната средина, те. правото на човекот на здрава животна средина, па тргнувјќи од значењето на заштитата на животната средина, сосема е логично и основано еколошките кривични дела чиј групен заштитен објект е животната средина да се групираат во посебна глава на кривични дела. Меѓутоа, со одредени кривични дела кои се систематизирани во други глави кривични дела, исто така на еден индиректен начин се штити животната средина. Се работи за кривични дела на кои групен заштитен објект не е животната средина, туку општата сигурност на луѓето и имотот и

здравјето на луѓето и со чие извршување не мора секогаш последицата да се однесува и на животната средина, но во одредени ситуации, во зависност од битието на делото и средствата на извршување, овие дела можат да ја загатат животната средина над границите на толеранција, што значи дека целта не им е заштита на животната средина, но сепак се работи за „инкриминации на кои заштитата на животната средина е во втор план и кои пред се за цел имаат заштита на некои други добра. Во поглед на надлежностите на полицијата за ова втора група на кривични дела со кои посредно се штити животната средина, нема никакви дилеми, без оглед на тоа што тие во втор план ја штитат и животната средина, што секако оди во прилог на сваќањето за надлежноста на полицијата и сузбивањето на еколошкиот криминалитет.⁹⁴

Во борбата против еколошкиот криминалитет, активностите на полицијата се насочени и кон спречувањето и сузбивањето на еколошките прекршоци, особено кај прекршоците со кои се предизвикува поголема штета врз животната средина. Доколку полицијата во својата работа се фокусира и на помалите еколошки прекршоци чии последици, а со самото тоа и загадувања се минимални, а со оглед на фактот дека таа не е специјализиран субјект за заштита на животната средина, таквото постапувањето во голема мера може да ја дефокусира полицијата од нејзините основни задачи, односно откривањето, разјаснувањето и докажувањето на оние кривични дела по кои таа постапува согласно своите законски овластувања.

За што поуспешна борба со кривичните дела и прекршоци од областа на еколошкиот криминалитет, неопходна е соработка на полицијата со сите надлежни институции во државата. Но, оваа соработката не смее да се ограничи само на локално ниво и да остане во локални рамки, токму поради фактот дека штетните последици по животната средина од извршување на одредени еколошки кривични дела често ги надминуваат националните граници, па загадувањето и деградацијата на животната средина добива регионални, односно глобални димензии, кои ја наметнува потребата од соработка на меѓународно ниво. Глобализацијата како светски тренд, покрај останатото ќе доведе и до глобализација на криминалот, а со тоа и на еколошкиот криминал, поради што ќе мора да се работи на проширување и интензивирање на соработката на полицијата и останатите надлежни органи на локален, регионален и на меѓународен план.

⁹⁴ Bošković, M., Bošković, D., „Ekološki Kriminalitet“, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2010, str. 124 -125.

7.2.1. Превентивна дејност на полицијата во спречувањето на еколошките кривични дела

Превенцијата на криминалитетот е систем на мерки и активности насочени кон отстранување на сите непосредни објективни и субјективни услови кои погодуваат на настанувањето и извршувањето на криминалитетот. Во спроведувањето на општите мерки на превенција учествуваат сите општествени и државни органи, почнувајќи од семејството, училиштата, органите на социјална заштита, општествените организации и законодавните органи. Меѓутоа, покрај општиот облик на превенција, многу значајни се и посебните облици на превенција, кои се преземаат од страна на државните органи кои вршат функција на сузбивање на криминалитетот. Законска обврска на полицијата е да презема активности со кои ќе го спречува извршувањето на кривичните дела.⁹⁵

Делувањето на полицијата на планот на спречување и сузбивање на еколошките деликти, не треба да биде засновано единствено на примена на мерки на репресија, туку пред сè на јакнење и поголема примена на нејзиното превентивно делување.

На полето на превенцијата, полицијата мора да воспостави заемна соработка со другите субјекти и државни органи надлежни за борбата со еколошкиот криминалитет, и своите активности пред сè да ги насочи се кон детектирање и откривање на еколошките проблеми и нивно решавање пред тие да прераснат во одредена еколошка катастрофа. Со своето континуирано присуство на теренот, односно преку вршењето на патролната и позорната дејност, полицијата остварува увид над поголем број од настаните кои се случуваат на терен, вклучително и оние кои можат да предизвикаат одредени негативни последици врз животната средина. Со оглед на тоа дека е постојано присутна на терен, полицијата мора навремено да ги информира останатите субјекти за сите битни настани и појави од областа на еколошкиот криминалитет кои ќе ги детектира, со цел тие субјекти да се запознаат со нив, да направат соодветна проценка на загрозеност на одредено подрачје и да изготват планови за справување и преземање на мерки од нивна надлежност за отстранување на опасностите. Но, сосема е јасно дека и останатите субјекти надлежни за борба против еколошкиот криминалитет, имаат обврска да ја информираат полицијата за сознанија со кои тие располагаат, а се однесуваат или се поврзани со одредени еколошки појави.

Превентивна активност на полицијата претставува и контролната дејност која се остварува преку: забележување (идентификување), надзор или надгледување (набљудување, контрола, следење), и анализа (проучување, споредување, предвидување) на појави, места и лица за кои постои основано сомнение дека можат да содржат

⁹⁵ Исто, стр. 128.

деликвентен набој, а имајќи ги во предвид поранешните искуства и моменталните околности.⁹⁶

Успешното делување и позитивните резултати на полицијата во превенирањето на еколошкиот криминалитет, треба да се смета за многу поголем успех од пронаоѓањето, спроведувањето и казнувањето на можните сторители. Всушност, основната цел е да се спречи, а не да се дозволи уништување на животната средина, па потоа да се бараат сторителите. Токму поради тоа, за постигнување на што подобри резултати на планот на превенција на еколошкиот криминалитет, полицијата мора навремено да ги препознае зачетоците на криминалните активности кои негативно можат да влијаат врз животната средина, но и условите и причините кои придонесуваат за негова појава.

Заради зголемување на достапноста до информациите поврзани со животната средина, нашиот законодавец, во Законот за заштита на животната средина, предвидел одредби кои се однесуваат на формирање на информативен систем за животната средина, кој треба да обезбеди база на релевантни, сеопфатни, точни и јавно достапни податоци и информации за состојбата на природата, како и за состојбата, квалитетот и трендовите во сите медиуми и области на животната средина. Овој информативен систем опфаќа собирање, обработка, систематизирање, чување, искористување, дистрибуција и презентирање на податоци и информации добиени од мрежите за мониторинг за одделни медиуми и области на животната средина, како и податоци од Регистарот на загадувачки материи и супстанции и на нивните карактеристики и од единствениот Катастар за животната средина, кој ги вклучува Катастарот на загадувачите на воздухот, водите и на почвата, Катастарот на создавачите на бучава, Катастарот на создавачите на отпад, Катастарот на заштитените подрачја и други катастрофи утврдени со посебни закони.

Превентивно делување на полицијата се огледа и во примената и постапувањето согласно постоечките законски норми донесени во Република Македонија, кои содржат одредби кои и даваат на полицијата овластувања да врши контрола и надзор, односно да презема превентивни мерки од областа на заштитата на животната средина. Како такви се: Законот за води, Законот за јавна чистота, Закон за превоз на опасни материи во патниот и железничкиот сообраќај⁹⁷, Закон за безбедност во сообраќајот на патиштата⁹⁸, како и голем број други закони.

⁹⁶ Ljuština, A., „Ekološki delikti i policija“, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2010, str.43.

⁹⁷ Закон за превоз на опасни материи во патниот и железничкиот сообраќај, Сл. Весник на Р. Македонија бр. 92/2007, 161/2009, 17/11 и 54/11.

⁹⁸ Закон за безбедност во сообраќајот на патиштата, Сл. Весник на Р. Македонија бр. 54/2007, 86/2008, 8/2008, 64/2009, 161/2009, 36/11, 51/2011.

Полицијата не е во состојба сама да ги спречи и реши еколошките деликти без соработка со разни институции и органи на различни нивоа. Во последно време се повеќе се зборува за стратегија на партнерството во спречувањето на криминалитетот. Партнерството станува основа за сузбивање и спречување на еколошките деликти, а зборот партнерство (од англискиот збор *partner*) значи другарство, соиграч, соработник, партнер, оној кој заедно со некого учествува во извршување на нешто. Според тоа, партнерството е израз за еднакви улоги меѓу учесниците, за рамноправна комуникација, но кој во партнерство треба да биде *primus inter pares* (прв меѓу еднаквите), е прашање. Се разбира дека тоа треба да биде полицијата, затоа што од самиот почеток на тој „интеракцизам“ мора да задржи што поголема иницијатива, што меѓу другото и го налага и нејзиниот *lex specialis*.⁹⁹

Значи, превенцијата, односно превентивното дејствување на полицијата не подразбира само на присуство на униформираните полициски службеници на терен, туку една сложена активност која пред сè е насочена кон донесување и примена на одредени мерки и активности за спречување на еколошките деликти. Превентивната дејност на полицијата треба да се одвива во една постојана и тесна соработка и координација со сите субјекти надлежни за заштитата на животната средина.

7.2.2. Репресивна дејност на полицијата во сузбивањето на еколошките кривични дела

Доколку и покрај преземените превентивни мерки од страна на полицијата изостанат резултатите на полето на сузбивањето на еколошките кривични дела, односно со примената на тие мерки не се постигнати очекуваните резултати за отстранување на причините за загадување и унштување на животната средина, тогаш, полицијата во своето работење преминува на примена на репресивни мерки и активностите кои таа ги презема заради откривање, разјаснување и докажување на еколошките деликти и откривање на нивните извршители. Оваа дејност на полицијата се реализира со примена на соодветни криминалистичко-тактички работи и истражни постапки, а во денешно време се поголема примена наоѓаат специјалните, односно посебните истражни мерки и техники.

Одредни странски автори¹⁰⁰, репресивната дејност на полицијата, која пред сè е насочена кон откривањето на еколошките кривични дела и која претставува единствена криминалистичка активност, ја делат на четири фази:

⁹⁹ Ljuština, A., „Ekološki delikti i policija“, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2010, str.44.

¹⁰⁰ Bošković, M., Bošković, D., „Ekološki Kriminalitet“, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2010, str.132-133.

Во *првата фаза* се опфатени сознанието за одредено загадување на животната средина, како и соработката со инспекциските и другите надлежни органи и соработка со специјализирани и други органи. Изворите на сознание можат да бидат различни, од оперативната дејност на полицијата, дејноста на останатите специјализирани и други органи, од разни видови пријави, од средствата за јавно информирање итн. Од содржината на добиената информација зависат и мерките и активностите кои полицијата понатаму ќе ги презема. Доколку постојат основи на сомнение дека се работи за еколошко кривично дело, полицијата воспоставува соработка со специјализираните и другите надлежни органи во насока на планирање и преземање на адекватни репресивни мерки, во зависност од тоа за какво кривично дело се работи.

Втората фаза опфаќа брзо излегување на лице место, обезбедување на местото на извршување на кривичното дело, пронаоѓање на извори на лични докази и вршење на кратки информативни разговори, вршење увид, соработка со вешти лица од соодветна струка на лице место и при вештачења кои понатаму следат со оглед на осетливоста и лесната променливост на поголемиот број на траги кои настануваат при загадување на поедини ресурси на животната средина. Ангажирањето на вешти лица од соодветни струки не ја исклучува обврската на полицијата да поседуваат одреден фонд на специјалистички знаења од областа на екологијата, бидејќи тоа е многу битен услов за ориентација, вклучување и стручна примена на одредени криминалистички методи во откривањето и докажувањето на еколошките кривични дела.

Во *третата фаза* се преземаат соодветни мерки и активности за откривање на загадувачот, односно причините за загрозување на животната средина, на откривање на лицата осомничени за конкретното еколошко кривично дело, на обезбедување на докази, по што следи поднесување на кривична пријава пред надлежен јавен обвинител. Поднесувањето на пријавата нема да значи завршување на оперативната работа на полицијата по конкретниот предмет, бидејќи сложеноста и тежината на разјаснувањето и докажувањето на еколошките кривични дела, многу често ќе бара и понатамошно оперативно делување на полицијата заради дополнување на доказите и тоа најчесто во соработка со специјализираните органи, надлежниот јавен обвинител и истражниот судија.

Четвртата фаза е условна и до неа се доаѓа само во оние ситуации кога сторителот на кривичното дело во претходната фаза не е откриен, и опфаќа оперативна активност на откривање на непознат сторител.

За бланкетната диспозиција¹⁰¹, на одредни еколошки кривични дела, а особено за делата кои се однесуваат на загадувања на водата, воздухот или почвата, мора да се води сметка во постапката на нивно откривање, разјаснување и докажување и при тоа во никој случај не треба да се занемарат и последиците за кои се претпоставува дека можат да настанат од извршувањето на одреденото еколошко кривично дело. Последиците, односно опасностите по самата животна средина можат да се манифестираат во облик на апстрактна опасност (онаа која се претпоставува) или конкретна опасност (онаа која треба да биде докажана).

За да биде ефективна репресивната дејност на полицијата, во процесот на откривање, разјаснување и докажување дека одредено загадување, загрозување или уништување на животната средина претставува еколошко кривично дело, да се поведе кривична постапка и да се изрече соодветна кривична санкција кон сторителот, полицијата мора да соработува со сите надлежни органи започнувајќи од откривањето, разјаснувањето и докажување на кривичното дело, кривичното гонење-прогон и водењето на судската постапка, а заради постигнување на крајната цел на репресивната дејност, примената на кривичната санкција.

7.2.3. Соработка на полицијата со инспекциските органи

Инспекциските органи имаат битна улога во заштитата и унапредувањето на животната средина. Иако откривањето, разјаснувањето и докажувањето на еколошките деликти не е нивна основна задача, тие се должни да ги следат и проучуваат забележаните појави за загадување, уништување или деградација на животната средина. Инспекциските органи, како стручни органи со широки овластувања, меѓу кои спаѓа и спречувањето и откривањето на еколошките деликти, имаат право и должност покрај поднесување на кривични пријави, да поднесуваат и соодветни барања за покренување на прекршочни постапки.

Преку разните облици на вршење на инспекциски надзор и контрола, инспекциските органи ја остваруваат основната дејност на полето на спречувањето на еколошките деликти и заштитата на животната средина, односно ги реализираат мерките кои тие ги преземаат како на превентивен, така и на репресивен план.

Во Законот за организација и работа на органите на државната управа, во членот 5, е кажано дека сите државни органи кои што вршат инспекциски работи се должни во

¹⁰¹ Под поимот **бланкетна диспозиција**, најчесто се подразбираат непотполни или рамковни диспозиции во Кривичните законици, кои сами за себе се неприменливи, доколку не го земат во предвид друг пропис на кој упатуваат. За да може во такви случаи да се утврди дали е во прашање кривично дело или не, нужно е да се консултираат прописите на кои се однесува таа бланкетна диспозиција и дури тогаш ќе може да се утврди дали во конкретно однесување постојат елементи на кривично дело.

вршењето на инспекциските работи од заеднички интерес да соработуваат меѓусебно, како и со други органи на државната управа.

На обврската за нивна соработка, меѓусебно информирање и давање на стручна помош упатуваат и одредби од други закони, а пред се од Законот за заштита на животната средина и природата, Законот за инспекциски надзор¹⁰², како и низа други закони и подзаконски акти.

Соработката на полицијата со инспекциските органи треба и мора да започне со нивно навремено меѓусебно информирање за одредена појава која ја загрозува и загадува животната средина, односно за одредено еколошко кривично дело. Информирањето мора да продолжи во текот на следење и проучување на појавата на загадување, како и при преземањето на конкретни мерки и активности на превентивен и репресивен план, сè со цел обезбедување на материјални докази за извршениот еколошки деликт.

Во постапката на откривање и докажување на еколошките кривични дела, најголем ефект се постигнува доколку соодветните видови на соработка се воспостават веднаш по дознавањето за основите на сомнение дека е извршено еколошко кривично дело. Оваа соработка особено треба да дојде до израз при прибирањето на релевантни информации, во текот на вршењето на увидот и во постапката на обезбедување на соодветни примероци за вештачење, каде треба задолжително и навремено да се вклучи и вешто лице од соодветна струка во зависност од секој конкретен случај.¹⁰³

Полицијата е должна по барање на инспекциските органи, да им даде соодветна асистенција, во случај кога овие органи се спречени и не можат да ги спроведат своите овластувања или да ги преземат потребните мерки и активности на самото лице место на еколошкото кривично дело, и тогаш полицијата треба истото да го обезбеди и да создаде услови за непречена работа на останатите органи.

7.2.4. Соработка на полицијата со правосудните органи

Во заштитата и унапредувањето на животната средина, како на превентивен така и на репресивен план, од огромно значење е соработката на полицијата со правосудните органи, односно со јавните обвинителства и судовите. Потребата од нивна меѓусебна соработка, произлегува од фактот што овие два државни органи имаат пред сè репресивни функции и дејствуваат на репресивен план.

¹⁰² Закон за инспекциски надзор, Сл. Весник на Р. Македонија” бр. 50/10, 162/10 и 157/11.

¹⁰³ Bošković, M., Bošković, D., „Ekološki Kriminalitet“, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2010, str. 140

Постоењето на законите, прописите и на репресијата која се спроведува пред сè од страна на државата, гледано низ призмата на изрекување на санкциите спрема сторителите на кривичните дела, треба да се сфати и набљудува како еден од начините за делување кај граѓаните, во насока на унапредувањето на заштитата на животната средина.

Во остварување на превентивната функција, обвинителството ги следи и проучува појавите и односите во еколошката сфера и ги известува надлежните органи за преземање на мерки и активности сè со цел да се спречи извршувањето на еколошки деликти. За почитување на начелото на законитост во работењето и делувањето на планот на превентивното делување, неопходно е потребна соработка на обвинителството со другите надлежни органи. Обвинителството како надлежен орган за кривичен прогон-гонење, преку мерките на репресивно делување, ги гони извршителите на еколошките кривични дела. Во таа постапка, обвинителството треба и мора да ги проучи причините за настанување и извршување на еколошкото кривично дело, со единствена цел понатамошно превентивно делување во отстранувањето, односно елиминирањето на причините кои ги предизвикале еколошките деликти.¹⁰⁴

Обвинителството треба да изврши правилна проценка дали е извршено одредено еколошко кривично дело и дали постојат законски услови за поведување на кривична постапка спрема сторителот.

Врз основа на отфрлените, односно процесуираните кривични пријави кои до обвинителството ги поднела полицијата, може да се согледа и степенот на нејзината успешност во работата.

За разлика од соработката на превентивен план, на полето на репресијата има една поевидентна соработка помеѓу полицијата и обвинителството. Оваа соработка е посебно изразена како во фазата на откривањето на кривичното дело, односно во фазата на водењето на истрагата, фазата на докажување на делото, особено во вршењето на увид и вештачење, како и при одобрување за спроведување на посебни истражни активности и мерки.

Улогата пак на судовите на репресивен план, се подразбира сама по себе, бидејќи тоа е нивна основна функција, да утврдат дали постојат сите елементи на конкретен еколошки деликт и дали одреденото лице е вистинскиот извршител¹⁰⁵.

¹⁰⁴ Поопширно во: Саздовска, Малиш, М, „Еколошка Криминалистика“, График мак принт, Скопје, 2007, стр.119.

¹⁰⁵ Ljuština, A., „Ekološki delikti i policija“, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2010, str. 47.

Во насока на спречување и сузбивање на еколошките деликти и подобра заштита и унапредување на животната средина, соработката на полицијата со правосудните органи треба да се унапредува пред сè на планот на заедничко следење на одредени еколошки појави и преземање на иницијативи за навремено спречување на извршување на еколошките деликти.

7.2.5. Полицијата во локалната заедница- *Community policing*

Без соодветно вклучување на граѓаните и локалните заедници, нивна ефикасна соработка со полицијата на планот на преземање на превентивни мерки во спречувањето и сузбивањето на еколошките деликти кои ги презема полицијата, сосема е сигурно дека нема да се постигнат очекуваните резултати.

Доколку изостане соработката и поддршката на полицијата од локалната заедница во борбата против еколошкиот криминал, доколку не постои партнерски однос меѓу нив, успехот на полицијата ќе се намали, а со самото тоа нема да може да се очекува намалување на еколошките деликти и постигнувањето на подобра заштита на животната средина.

Соработката на полицијата со локалните заедници и граѓаните треба да се одвива во насока на решавање на проблемите поврзани со деликвентно однесување на ниво на локалната заедница. Иако присуството на полицијата на терен е перманентно, сепак граѓаните се тие кои имаат вистински и навремени информации за одредена појава на загадување или појава на деликвентно однесување кон животната средина, која тие мораат да ја пријават на полицијата.

Перманентната и секојдневна соработка на полицијата со локалната заедница, ќе ги зајакне нивните меѓусебни односи и довербата, а како резултат на тоа секако дека ќе се подобри превентивното дејствување на полицијата на терен, и ќе се намали бројот на извршени еколошки деликти, со што пак ќе се намали севкупното деликвентно однесување и ќе се подобри вкупната безбедност на граѓаните. Кај граѓаните треба постојано да се јакне довербата во полицијата и тие мораат да сватат дека полицијата не треба да биде осамена во борбата против деликвентното однесување, и дека тие треба да бидат нејзин рамноправен партнер.

Преку соработката со полицијата, граѓаните се запознаваат со природата на работата на полициските службеници и со нивните овластувања, додека пак припадниците на полицијата се запознаат со ставовите и очекувањата граѓаните делот на заштитата на животна средина.

Граѓаните мора да ја сфатат потребата од соработка со полицијата во борбата против еколошкиот криминалитет. Одговорноста за заштитата на животната средина тие треба да ја доживеат и да ја сфатат како своја обврска и должност.

7.3. Останати субјекти во спречувањето и сузбивањето на еколошкиот криминалитет

Во спречувањето и сузбивањето на еколошкиот криминалитет секако дека не смее да се занемари и улогата која ја имаат научните установи, научно-истражувачки институции, заводи и институти. Тука спаѓаат: Заводот за просторно планирање и заштита на животната средина, Републичкиот завод за здравствена заштита, Републичкиот хидрометеоролошки завод, Рударскиот институт, Републичкиот завод за заштита на спомениците на културата, Републичкиот завод за заштита на природните реткости и многу други научно-истражувачки институции.¹⁰⁶

Секој од овие субјекти, во рамките на својот делокруг на работа, доаѓа до информации за одредени еколошки појави, за кои е должен ги информира како полицијата, така и останатите надлежни инспекциски органи. Овие субјекти се обврзани меѓусебно да соработуваат и да ја даваат потребната стручна помош еден на друг, со што и тие активно се вклучуваат во борбата против еколошкиот криминалитет.

Свој придонес во борбата против еколошкиот криминалитет, пред сè на полето на подигнување и развој на еколошката свест, анимирањето на јавноста за одредени еколошки проблеми и вклучување на младите во заштитата на природата, имаат и многу други субјекти како што се медиумите, разните невладини организации итн.

На јавноста треба да се гледа како на еден моќен субјект, кој преку разните форми на дејствување (организирање на разни мирни протести и демонстрации, собири, маршеви, итн.), активно треба да учествува во заштитата и унапредувањето на животната средина.

¹⁰⁶ Поопширно во: Саздовска, Малиш, М, „Еколошка Криминалистика“, График мак принт, Скопје, 2007, стр.120.

ГЛАВА 8

УЛОГАТА НА ПОЛИЦИЈАТА ВО СУЗБИВАЊЕТО И ОТКРИВАЊЕТО НА ЕКОЛОШКИТЕ ДЕЛИКТИ

8. УЛОГАТА НА ПОЛИЦИЈАТА ВО СУЗБИВАЊЕТО И ОТКРИВАЊЕТО НА ЕКОЛОШКИТЕ ДЕЛИКТИ

До подобри резултати во борбата против еколошкиот криминалитет, а со тоа и до поголема заштита на животната средина, е можно да се дојде со целосно ангажирање и координирано дејствување и преземање на мерки од страна на сите субјекти кои имаат надлежности на ова поле. Сите надлежни органи, согласно своите законски овластувања, преку примена на свои методи, треба да обезбедат информации за одредена еколошка состојба кои ќе помогнат да се утврди дали се работи за еколошки прекршок или еколошко кривично дело. Доколку се утврди дека се работи за кривично дело, тогаш, од страна на полицијата и надлежните инспекциски органи се преземаат мерки за негово докажување, откривање на сторителите и нивни соучесници доколку ги има, како и за обезбедување на релевтни докази за докажување на нивната кривична одговорност.

За успешно сузбивање на овој вид на криминалитет, сите надлежни органи, вклучително и полицијата, треба заеднички да развијат соодветна методолошка рамка на дејствување, во која ќе бидат содржани активности кои треба да ги преземаат во откривањето, докажувањето и разјаснување на еколошките кривични дела.

Сузбивањето на еколошките деликти претставува најодговорен дел од работата на полицијата и е насочен кон откривање на еколошките деликти—*ad rem*, и кон откривањето на извршителот на деликтот—*ad personam*. За жал, во праксата често се случува да се открие еколошкиот деликт, но не и сторителот, привремено, па дури и трајно. Во оваа ситуација не доаѓа до процесуирање и извршителот не може да се земе на одговорност. Клучен елемент во борбата против еколошките деликти е самиот чин на откривање на еколошките деликти—*ad rem* и откривањето на сторителот на тој деликт—*ad personam*.¹⁰⁷

8.1. Откривање на кривичните дела

Во откривањето на еколошките кривични дела, полицијата презема определени криминалистички мерки и активности, кои се всушност основа за откривање и на останати кривични дела кои таа ги гони по службена должност. Со примената на разните криминалистичко-тактички дејства, полицијата доаѓа до сознанија за одредено еколошко кривично дело, мотивот, средствата и начинот на негово извршување, односно за можниот сторител на делото.

¹⁰⁷ Ljuština, A., „Ekološki delikti i policija“, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2010, str.48.

Откривањето на кривичното дело е процес кој започнува со добивањето на сознание за извршување на одредено еколошко кривично дело и трае сè до неговото конечно завршување, односно расветлување и докажување.

Согласно членот 142 од Законот за Кривична постапка¹⁰⁸, ако постојат основи на сомнение дека е извршено кривично дело кое се гони по службена должност, Министерството за внатрешни работи е должно да ги преземе потребните мерки да се пронајде сторителот на кривичното дело, сторителот или соучесникот да не се скрие или не побегне, да се откријат и обезбедат траги на кривичното дело и предметите што можат да послужат како доказ, како и да ги собере сите известувања што би можеле да бидат од корист за успешното водење на кривичната постапка. За извршување на овие задачи полицијата може да: бара потребни известувања од граѓани, да изврши потребен преглед на превозни средства, на патници и багаж; за неопходно потребно време да го ограничи движењето на определен простор; да преземе потребни мерки во врска со утврдувањето на идентитет на лицата и на предметите; да распише потрага по лица и по предмети по кои се трага; во присуство на одговорно лице да изврши преглед на определени објекти и простории на државни органи, институции што вршат јавни овластувања и други правни лица и да оствари увид во определена нивна документација, како и да презема други потребни мерки и дејствија. За преземените дејства полицијата е должна да состави записник или службена белешка.

8.2. Собирање на информации

Според членот 42 од Законот за полиција, полицискиот службеник е овластен да собира информации во врска со казниви дела, во непосредни разговори со граѓани и претставници на државни органи и правни лица. Собирањето на информации како должност на полициските службеници е дефинирана и во Членот 11 од Правилникот за начинот на вршење на полициските работи¹⁰⁹, каде е наведено дека заради пронаоѓање на сторители на казниви дела, полициските службеници собираат потребни информации од граѓани и претставници на државни органи и правни лица. Полицискиот службеник за секоја добиена информација изготвува службена белешка, која ја доставува до непосредниот раководен полициски службеник.

¹⁰⁸ Закон за Кривична постапка Сл. Весник на Р. Македонија бр. 15/1997, 44/2002, 74/2004, 83/2008, 67/2009, 51/2011.

¹⁰⁹ Правилник за начинот на вршење на полициските работи, Сл. Весник на Р. Македонија бр. 149/2007, 110/2011.

Доколку се оцени дека има потребата одредени информации да се проверат или потврдат, полицијата со писмена покана, во која покрај податоците¹¹⁰ утврдени со закон, има печат од организационата единица во која се повикува граѓанинот и потпис на полицискиот службеник кој го врши повикувањето, може да повика граѓанин во надлежна организациона единица на Полицијата. Повиканото лице може, но и не мора да даде известување, и истото не смее повторно да биде повикано заради истите причини.

Доколку при собирање на информации службеното лице (судот), постапи согласно одредбите од членот 3 и членот 210 од Законот за кривична постапка, тогаш добиените информации, можат да бидат употребени како доказ во кривичната постапка.

Информации за одредени еколошки кривични дела можат да се собираат и со непосреден контакт со граѓаните, од средствата за јавно информирање, преку размена на информации со останати субјекти надлежни за заштитата на животната средина итн.

8.3. Сопирање, легитимирање, преглед или претрес на лица, превозни средства и багаж

Според член 43 од Законот за Полиција, преглед или претрес на лице, превозни средства, на патници и багаж, подразбира постапка која ја вршат припадници на полицијата кога постојат основи на сомневање дека ќе бидат пронајдени одредени предмети или средства со кои е извршено одредено кривично дело, предмети што можат да послужат како доказ во одредена постапка или пак одредена противправно стекната корист со извршување на некое еколошко кривично дело како на пример: незаконит лов, незаконит риболов, шумска кражба, превоз на опасни или радиоактивни материи спротивно на закон, итн. Преглед на лице се врши со увид и проверка на облеката и обувките, а при преглед на превозно средство се врши визуелна проверка на сите отворени и затворени простори и места во превозното средство и багажот кој се превезува. За вршење на преглед или претрес на превозни средства полицискиот службеник може да користи соодветни технички средства или службено куче, или да бара помош од стручно лице. За извршениот преглед на лице, превозно средство или багаж полицискиот службеник изготвува соодветен записник.¹¹¹

Во однос на разјаснувањето и докажувањето на еколошкиот криминалитет, односно на самите еколошки кривични дела, претресот особена примена наоѓа при обезбедувањето на материјални докази кога постои:

¹¹⁰ Член 43, од Законот за Полиција.

¹¹¹ Поопширно во: Правилник за вршење на полициски работи, член 50-54.

- загадување на водата за пиење - пронаоѓање на загадувачките материи како средства на извршување со кои е загадена водата;
- производството на штетни средства за лечење на добиток или живина - пронаоѓање на произведените средства;
- загадување на добиточната храна или вода - пронаоѓање на штетни материи како средство за извршување со кои е загадена храната, односно водата;
- уништување на насади со употреба на штетна материја - пронаоѓање на штетната материја како средство за извршување на делото;
- незаконита експлоатација на минерални сировини - пронаоѓање на бесправно експлоатираните минерални сировини и средствата за извршување на делото и превозните средства;
- пустошење на шума - пронаоѓање на средствата за извршување и противправно присвоените исечени стебла;
- незаконит лов - пронаоѓање на средствата за извршување и убиениот дивеч;
- незаконит риболов - пронаоѓање на средствата за извршување и уловената риба.
- внесување на опасни материи во земјата - пронаоѓање на опасните материи и превозните средства;
- мачење и убивање на животни - пронаоѓање на средствата за мачење и убивање на животните;

Претрес на дом и други простории на обвинет или други лица може да се преземе ако е веројатно дека со претресот ќе се фати обвинетиот или ќе се пронајдат траги на кривичното дело или предмети важни за кривичната постапка, додека претрес на лица може да се преземе кога е веројатно дека со тоа ќе се пронајдат траги или предмети важни за кривичната постапка. Претресувањето го наредува судот со писмено образложена наредба, во која посебно се назначуваат местото и лицето што се претресува, како и предметите или лицата што се бараат, односно одземаат. Наредбата за претресување му се предава пред да почне претресувањето на лицето кај кое или врз кое ќе се изврши претресување. Пред претресувањето ќе се повика лицето на кое се однесува наредбата за претресување, доброволно да го предаде лицето, односно предметите што се бараат. Кон претресување може да се пристапи и без претходно предавање на наредба, како и без претходна покана за предавање на лице или предмети, ако се претпоставува вооружен отпор или при сомневање дека е сторено тешко кривично дело што го сторила група или организација претресот да се изврши ненадејно, или ако претресувањето треба да се изврши во јавни простории. Претресувањето се врши дење, а

може да продолжи и ноќе ако е започнато дење, а не е довршено. По исклучок, претресувањето може да се изврши ноќе ако постои опасност од одлагање.¹¹²

Претресувањето се спроведува согласно одредбите на Законот за кривична постапка, во присуство на држателот на домот, а ако е тој отсутен ќе се повика неговиот застапник или некој од возрасните домашни или соседи кои мораат да бидат полнолетни граѓани. При претресот заклучени простории, мебел или други предмети ќе се отворат со сила, само ако нивниот држател не е присутен или не сака доброволно да ги отвори и при тоа ќе се одбегнува непотребно оштетување. Претресувањето на женско лице го врши само женско лице, а сведоци можат да бидат само женски лица. Доколку не е можно веднаш да се обезбеди присуство на сведоци, а постои опасност од одлагање, претресувањето може да се изврши и без присуство на сведоци, а причините за тоа мораат да се назначат во записникот кој се составува за секое претресување на дом или лице. Записникот го потпишуваат службеното лице кое го врши претресувањето, лицето кај кое или врз кое се врши претресување и лицата чие присуство е задолжително, а во него се внесуваат и точно се назначуваат предметите и исправите што се одземаат. Ако во дом и други простории се наоѓа лице што по наредба на суд треба да се притвори или присилно да се доведе, овластените службени лица на Министерството за внатрешни работи можат и без наредба за претрес да влезат во домот. Полициски службеници можат и без наредба за претрес и без присуство на сведоци да извршат претрес на лице при извршување на наредба за приведување или при лишување од слобода, ако постои сомнение дека тоа лице поседува оружје или орудие за напад, или ако постои сомнение дека ќе ги отфрли, сокрие или уништи предметите што од него треба да се одземат како доказ во кривичната постапка.¹¹³

8.4. Утврдување на идентитет на лица и предмети

Полициските службеници имаат овластување да извршат проверка и утврдување на идентитет на лица (член 38, 39 и 40 од Законот за Полиција), како и утврдувањето на идентитет на предмети (член 41 од Законот за Полиција).

Проверката на идентитетот на лице подразбира утврдување на правните, стварните и телесните обележја на едно лице кои го разликуваат од други лица, а се врши врз основа на увид во валиден документ со слика (лична карта, патна исправа, возачка дозвола или друга јавна исправа со негова фотографија).

¹¹² Пошироко во: Закон за кривична постапка, член 198 и 199.

¹¹³ Исто, член 200-202.

Заради утврдување на обележја и својства на предмет по кои тој се разликува од други истоветни предмети, односно заради утврдување на однос помеѓу лице или настанот и предметот, може да се изврши утврдување на идентитет на предмет. Во оваа постапка полицискиот службеник ќе побара од лицето кое учествува во постапката за утврдување на идентитет на предмет согласно закон, да го опише предметот и да ги наведе неговите обележја и својства. Полицискиот службеник, по дадениот опис на предметот, ќе му го покаже на лицето предметот на кој му се утврдува идентитетот, по можност заедно со други истоветни предмети, со цел истиот да го препознае.

Утврдување на идентитетот на лице задолжително мора да се изврши доколку лице биде затекнато во извршување на одредено еколошко кривично дело, или пак доколку постојат основи на сомнение дека лице е извршител на кривично дело.

8.5. Ограничување на движење на определен простор

Полицијата има право заради: спречување на извршување на казниво дело; постоење основи за сомневање дека е сторено кривично дело за кое се гони по службена должност; пронаоѓање и фаќање на сторител на казниво дело; пронаоѓање и фаќање на лице по кое се трага; откривање и обезбедување траги на кривично дело и предмети што можат да послужат како доказ во постапка; случаи на загрозување безбедност предизвикана од природни непогоди и други несреќи и собирање известувања што можат да бидат од корист за успешно водење на постапка, да врши пренасочување, насочување или ограничување на движењето на лица и превозни средства на определен простор за време кое е нужно потребно и кое не може да биде подолго од времето неопходно потребно за остварување на целта заради која дошло до примена на овие дејствија.

При постапување по напред наведените случаи, полициските службеници можат да вршат преглед на одредени објекти, простор, лица и превозни средства, како и да преземаат одредени криминалистичко-тактички дејства и оперативно-тактички дејства, односно рација, заседа и блокада на определени објекти, патишта и друг простор.

Постапувањето на полицијата, односно примената на напред наведените оперативно-тактички и криминалистички дејства, во зависност од поставените цели и можностите за извршување, се врши одделно или комбинирано.

При откривањето на еколошките кривични дела најчесто треба да се користи и се користи заседата.

8.5.1. Заседа

Заседата се спроведува со поставување на полициски службеници на места каде се очекува извршување на кривично дело или наидување на лица по кои се трага, со цел, спречување на извршување на кривично дело, односно фаќање на лицата по кои се трага и нивно предавање на надлежен суд.

Во врска со остварување на одредените цели на планот на борбата против еколошкиот криминалитет, заседата може да се применува заради откривање на одредно еколошко кривично дело и претставува планирана оперативна-тактичка мерка која се организира за фаќање на сторител на кривично дело и негово лишување од слобода, пронаоѓање и одземање на разни предмети кои потекнуваат од извршени кривични дела, а пред се од кривичните дела недозволен лов, недозволен риболов, пустошење на шума итн.

8.6. Преглед или претрес на определени објекти, простории на државни органи, институции што вршат јавни овластувања и други правни лица и увид во нивна документација

Согласно член 60 од Законот за полиција, а од аспект на спречување и сузбивање на еколошките деликти, полицијата е овластена, во согласност со законските одредби и во присуство на одговорно лице да изврши преглед или претрес на определени објекти, простории на државни органи и институции што вршат јавни овластувања и други правни лица и да изврши увид во определена нивна документација. Оваа активност полицијата ќе ја примени доколку располага со информации за подготовка или извршување на одредено еколошко кривично дело, или пак поседува информации дека во одредени простории или објект се наоѓаат и можат да бидат пронајдени определени траги или предмети од такво кривично дело.

При вршење на оваа активност, полицијата има право да изврши увид во документација, која во случај на потреба може да биде и привремено одземена, доколку може да послужи како доказ во водење на постапка за одредено еколошко кривично дело.

8.7. Прибирање на почетни сознанија

Почетната активност на полицијата во откривањето, разјаснувањето и докажувањето на еколошките кривични дела, е прибирањето на почетни извори на сознанија за одреден еколошки деликт, кои потоа треба да доведат до откривање и обезбедување на одредени траги за кривично дело, но и на други релевантни докази.

Полицијата до почетни сознанија за некој еколошки деликт, односно за евентуални извршители на таков деликт најчесто доаѓа преку полициските службеници кои се директно присутни на теренот, односно преку нивно непосредно забележување или пак врз основа на одредени индикации од теренот.

Извршувајќи ги останатите свои активности, полициските службеници може да забележат одредени појави и промени кои можат да укажат на постоење на одредено нарушување на животната средина. Овие информации и податоци понатаму треба да подлежат на дополнителна проверка од страна на полицијата, која со своето оперативно делување и активности, по потреба може да ги вклучи и останати субјекти надлежни за заштита на животната средина.

Прибирањето на почетни сознанија е мошне значаен елемент во активностите на полицијата и другите инспекциски служби и субјекти вклучени во таканаречената „методолошка рамка“ за дејствување против еколошкиот криминалитет. Полицијата не треба, во никој случај, да ги маргинализира своите активностите за прибирање почетни сознанија и да се потпира само на сознанијата добиени од останатите субјекти и органи. Полицијата, при своите редовни активности на откривање на одредени други кривични дела, или проверка и постапувања по одредени информации за други кривични дела, може да дојде до информации за извршување на одреден еколошки деликт. Во таков случај, полицијата е должна да изврши проверка и споредба на добиените информации со такви информации од други извори, при што треба да се води сметка дека донесените заклучоци треба да бидат резултат на точно утврдени и целосно проверени факти.

Посредните сознанија за индикации за еколошки деликт се остваруваат преку индиректната работа на полицијата, а најчесто преку:

- добиени известувања од граѓани,
- пријави од инспекциски органи,
- со јавно поговарање,
- од средствата за масовно информирање, разните заводи, институти, стопански субјекти и слично.
- меѓународна полициска соработка - известувања добиени од Интерпол, Европол и полиции на други странски држави.

8.7.1. Прибирање на почетни сознанија од граѓани

Доколку располагаат со одредени сознанија за постоење на одредени активности на подготовка и извршување на одреден еколошки деликт, сознанија дека бил извршен

еколошки деликт или пак дека некое лице е извршител на еколошки деликт, граѓаните треба да ја известат полицијата.

Самиот развој на еколошката свест кај луѓето, нејзиното втемелување во воспитно-образовниот процес на младата популација, разните кампањи кои се водат преку медиумите, придонесуваат да се зголеми бројот на пријавите или известувања за загрозување и деградација на животната средина кои граѓаните ќе и ги даваат на полицијата.

Граѓаните сакаат да живеат во здрава животна средина и бараат начини како истата да ја заштитат. Полицијата, никогаш не треба да ги занемарува информациите и пријавите од граѓаните за одредени појави на еколошки криминалитет и кон секоја таква информација, треба да пристапи крајно сериозно, бидејќи само со таков пристап, проверка, понатамошна обработка и анализа на добиената информација, може да се дојде до одредени сознанија за извршени еколошки деликти или за нивни извршители.

8.7.2. Прибирањето на почетни сознанија од инспекциските служби

Инспекциските органи како стручни органи, имаат право и должност да преземаат мерки и активности за заштита и унапредување на животната средина, да поднесуваат соодветни кривични и прекршочни пријави, да вршат контрола и надзор во однос на почитувањето на законите и прописите за заштита на животна средина, мониторинг во почитувањето на нормативите и техничките критериуми на одредени производители, да преземаат мерки за следење и проучување на појави на загадување на животната средина, кои може да се окарактеризираат како еколошки прекршок или еколошко кривично дело. Доколку дојдат до евентални сознанија за постоење на одреден еколошки деликт, тие се должни за тоа да ја известат полицијата и јавниот обвинител. Многу често, штом ќе ја известат полицијата за одредена еколошка појава или еколошки деликт, инспекциските служби го препуштаат водењето на понатамошната постапка исклучиво на полицијата, додека тие самите многу ретко поднесуваат пријави за овие деликти.

8.7.3. Прибирањето на почетни сознанија од средствата за јавно информирање

Преку соодветна обработка и проверка на информации добиени од средствата за јавно информирање, а кои се однесуваат за одредени извршени еколошки деликти, загадување на животната средина, како и одредени загадувања предизвикани од сообраќајни незгоди при транспорт на опасни материи, хаварии на одредени постројки, истекувања на отпадни материи во водотеците, податоци за загадување на воздухот и

почвата, пустошење на шумите итн., полицијата може да добие одредени податоци со чија што помош ќе утврди постоење на еколошко кривично дело, или пак ќе го открие неговиот извршител.

8.7.4. Јавно поговарање

Под јавно поговарање се подразбира ширење на информации за извршување на еколошки деликт од страна на поединец, правен субјект, при што не се знае валидноста на таквата информација, а воедно не е познат ниту нејзиниот извор. Иако ширењето на ваквите информации за кои многу често не се знае дали имаат вистинска основа или се целосно или делумно измислени и чија крајна цел е непозната, полицијата мора детално да ги провери, да преземе мерки за утврдување на идентитетот на лицето од кое потекнала првобитната информација, да утврди како до него дошла информацијата, односно од кого лицето ја чуло, кои се неговите мотиви истата да ја прошири понатаму итн. За да се избегнат разните манипулации со јавноста и нанесувањето на штети на лицата, деловните субјекти или институциите за кои се однесува информацијата, неопходно е од нивна страна истата да се потврди или демантира.

8.7.5. Меѓународна полициска соработка

„Бришење на границите помеѓу државите“, развојот на сообраќајните и транспортните средства, на средствата за комуникација, се фактори кои овозможуваат слободен и брз проток на информации, луѓе, капитал, размена на стоки и услуги, со што се создаваат услови и можности за интернационализација на криминалитетот воопшто, а со тоа и на еколошкиот криминалитет.

Загадувањата кои ги предизвикуваат еколошките деликти во никој случај не можат да се ограничат само на територијата на една земја, на еден регион, а нивните последици и штетни влијанија да не се рефлектираат на поширок регион. Паралелно со интернационализацијата на овој вид на криминалитет, и извршителите на еколошките деликти сè повеќе и сè почесто се организираат и поврзуваат на меѓународно ниво, односно на ниво на повеќе земји или региони.

Поради сите овие причини, а со цел поуспешна борба и спречување и сузбивање на овој вид на криминал на меѓународен план, се повеќе се интензивира меѓународната полициска соработка во рамките на Интерпол. Заради поголема координација и подигнување на меѓународната соработка на повисоко рамниште, во рамките на ЕУ е формирана меѓународната полициска организација Европол.

Со размената на податоци и користење на информационите системи во кои се содржани податоци за извршители на одредени кривични дела, за можни извршители на

такви дела, може навремено да се преземат мерки за спречување на извршување на одредено еколошко кривично дело или пак откривање на неговиот извршител или извршители.

8.7.6. Прибирањето на почетни сознанија со помош на индицијален метод

Факт е дека еколошките кривични дела и нивните извршители тешко се откриваат и тешко се обезбедуваат докази за нив. Често пати и покрај сите преземени мерки и активности на надлежните органи, се случува одредено еколошко кривично дело да биде откриено, но неговиот извршител да остане непознат, или пак во полош случај да останат неоткриени и извршителот и кривичното дело. Доколку со примена на други методи не се успее да се открие одредено еколошко кривично дело или неговиот извршител, неопходна е примената на индицијалниот метод, како дел од криминалистичката дејност на полицијата.

Суштината на индицијалниот метод се заснова на користењето на индиции кои имаат еколошки карактер (основи на сомнение), кои претставуваат утврдени факти и овозможуваат донесување на заклучоци за постоење на еколошко кривично дело и осомничено лице.¹¹⁴

Со примената на овој метод се вршат аналитички проценки на сите надворешни промени кои укажуваат на можноста за постоење, односно дека е извршено еколошко кривично дело и при тоа треба да се разгледаат сите индиции, да се изврши нивна проверка и анализа, односно криминалистичка обработка, бидејќи само во тој случај можноста кривично дело или неговиот сторител да не бидат откриени се сведува на минимум.

Индициите може да се однесуваат на извршеното еколошко кривично дело или на извршителот на делото и тие можат да бидат: индиции пред извршувањето на кривичното дело (мотив, сомнително однесување, волја, карактер итн), индиции за време на извршување на кривичното дело (поседување на средства за извршување, присутност на лице место, вештини, знаење, навики и сл.) и индиции после извршувањето на кривичното дело (сомнително однесување, корист од извршеното дело, пронајдени траги на извршителот, поседување на одземени предмети, средства и сл.).¹¹⁵

¹¹⁴ Bošković, M., Bošković, D., „Ekološki Kriminalitet“, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2010, str.189.

¹¹⁵ Исто, стр. 190.

При разјаснувањето и докажувањето на еколошките кривични дела најзначајни извори на индиции се добиваат од вештачењето, увидот, од увид и контрола на деловна документација, од известување од сведоци итн.

8.8. Одредување и обезбедување на местото на еколошкиот деликт

Мерки за обезбедување на лице местото, полицијата треба да преземе веднаш по добиеното сознание за постоење на основи на сомнение дека е извршено еколошко кривично дело. За нејзино правилно постапување, со оглед на сите специфичности на еколошките кривични дела и на трагите од нив, можностите за ширење на трагите на поширок простор, како и неопходноста од поседување на стручни знаења, во обезбедувањето на лице местото треба да се вклучат и други надлежни инспекциски органи и субјекти, кои со стручната помош ќе помогнат во одредувањето на просторот кој ќе се смета за место на извршување на делото, во обезбедувањето на траги и предмети од лице местото, како и прибирањето на други потребни информации за расветлување и докажување на кривичното дело.

Полицијата како најмобилен субјект од сите останати субјекти надлежни за спречување и сузбивање на еколошкиот криминалитет, треба навремено и брзо да излезе на лице местото на настанот, каде може да затекне одредени сведоци или очевидци кои можат да дадат корисни информации за расветлување на делото. Исто така, може да се најдат одредени траги и предмети кои ќе помогнат за успешно разрешување на кривичното дело. Со одредбите од член 142 став 1 од Законот за кривична постапка, полицијата се обврзува да открива и обезбедува траги и предмети кои можат да послужат како доказ за одредно кривично дело. Токму затоа, со навременото излегување и преземањето на мерки за обезбедување на лице местото на настанот од страна на полицијата, се намалува можноста за уништување на трагите од самото лице место, што пак претставува битен предуслов за успешно водење на понатамошниот тек на постапката.

Во своето работење, полицијата мора да направи приоритет во преземањето на активностите при обработката на теренот и во текот на самата истрага.

Кога полицискиот службеник ќе дознае дека е извршено одредено еколошко кривично дело, или настан, поради што ќе треба да се изврши непосредно забележување, утврдување или разјаснување на фактите, тој е овластен да го обезбеди местото на настанот до доаѓање на службените лица од надлежниот државен орган, истото да го прегледа заради откривање и обезбедување траги и предмети од кривично дело што

можат да послужат како доказ, пронаоѓање на сторител, како и прибирање известувања во врска со кривичното дело, прекршокот или настанот.¹¹⁶

Полицискиот службеник при обезбедување на лице местото на извршување на одредено еколошко кривично дело, треба и мора да ги преземе потребните мерки за заштита на просторот на местото на настанот од евентуални промени.

Согласно членовите 55 и 56 од Правилникот за вршење на полициските работи, полицискиот службеник при обезбедување на местото каде е извршено кривично дело, прекршок или настан ќе ги преземе следните дејствија:

- ќе го задржи сторителот, ако го затекне на местото на настанот или ако е фатен од други лица;
- ќе преземе мерки и активности за неодложно укажување помош на настраданите лица;
- ќе ја извести за случајот дежурната служба во полициската станица на чие подрачје тој е случен и ќе побара на местото на настанот да излезе увидна група, јавен обвинител и истражен судија;
- привремено ќе ја ограничи слободата на движење на присутните и видно ќе го обележи местото;
- ќе издаде потребни предупредувања и наредби;
- визуелно ќе го прегледа објектот, просторијата, просторот, предметите и документацијата кои се наоѓаат на местото на настанот;
- ќе изврши преглед над лицата, предметите и превозните средства;
- ќе го провери и утврди идентитетот на затекнатите лица и предмети;
- привремено ќе ги одземе предметите кои може да послужат како доказ во соодветна постапка;
- ќе ги заштити трагите и предметите од значење за разјаснување на настанот и
- ќе забрани снимање на местото на настанот, освен под услови предвидени со закон.

Полицискиот службеник при прегледот на местото на настанот мора да постапува на начин со кој ќе спречи уништување на трагите и ќе оневозможи промена на затекнатата состојба.

Полицискиот службеник прибира информации за настанот од лицата затечени на местото на настанот и од овластените лица кои може да влезат на местото на настанот, вклучувајќи ги и другите полициски службеници.¹¹⁷

¹¹⁶ Закон за полиција, член 62.

Полицискиот службеник кој го обезбедува и прегледува местото на настанот, веднаш го запознава одговорниот полициски службеник во полициската станица на чие подрачје се случил настанот за затекнатата фактичката состојба на местото на настанот, а по пристигнување на овластени лица од надлежен државен орган, на друг полициски службеник кој е овластен да изврши увид, или на овластено лице за преземање на понатамошни мерки и активности, им дава усно известување за затекнатата состојба и за другите факти утврдени на местото на настанот, за преземените мерки и активности или за настанатите промени на местото на настанот.

По извршеното обезбедување и преглед полицискиот службеник кој го обезбедувал местото на настанот изготвува службена белешка¹¹⁸.

Една од спецификите на еколошкиот деликт е сознанието дека е тешко да се одредат границите на местото на настанот, бидејќи тоа опфаќа големо територијално подрачје поради што се одредува макролокација на местото на настанот и ориентација на теренот (река, пат, маркантен објект), а потоа се одредува зона на трагите на местото на настанот, микролокација на еколошкиот деликт.¹¹⁹

По одредувањето на местото на настанот, мора да се евидентираат сите оние лица кои влегувале или го напуштиле местото на настанот, оригиналната локација на жртвите или објектите доколку се забележи дека се поместувани, да се преземат мерки да се сочуваат и заштитат оние докази кои се нестабилни и кои можат лесно да се уништат, како и да се отстранат сите неповикани и неовластени лица од местото на настанот.

Одредувањето на лице место на еколошкиот деликт и со тоа на објектот на увид, претставува најважно и најсложено прашање на целокупното полициско обезбедување на местото на настанот и услов за непречено вршење на увидот.

Заради самиот факт што уништување или промена на одредени траги, било тоа да е резултат на природни процеси или резултат на дејство на човечки фактор, може да оневозможи добивање на релевантни информации и одговори за самиот еколошки деликт, потребно е, на основа на констатираните траги и предмети од самото лице место

¹¹⁷ Правилник за вршење на полициските работи, член 56.

¹¹⁸ Според член 57 од Правилникот за вршење на полициските работи, по извршеното обезбедување и преглед (согласно член 55 од овој Правилник), полицискиот службеник кој го обезбедувал местото на настанот изготвува службена белешка која покрај податоците од усното известување за затекнатата состојба и за другите факти утврдени на местото на настанот кое го дава на овластени лица од надлежен државен орган, на друг полициски службеник кој е овластен да изврши увид или на овластено лице за преземање на понатамошни мерки и активности по нивното пристигнување на лице местото за преземените мерки и активности или за настанатите промени на местото на настанот, содржи и податоци за: полицискиот службеник и местото кое е обезбедувано; причините поради кои се извршени овие дејствија; времето за известување и пристигнување на местото на настанот, како и за затечените лица на местото на настанот.

¹¹⁹ Ljūština, A., „Ekološki delikti i policija“, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2010, str.56.

на настанот, како и врз основа на останатите податоци со кои располагаат, полицијата и останатите надлежни субјекти, со соодветна помош на повиканите вешти лица, да преземат мерки и постапки секој во рамките на своите надлежности, за разјаснување и докажување на оние факти во врска со еколошкото кривично дело кои можат да се разјаснат и докажат пред завршувањето на увидот.¹²⁰

За обезбедување на лице местото на настанот, полицијата мора или да постави соодветни пречки или пак доколку условите тоа го овозможуваат да користи веќе постоечките природни пречки. Заради зачувување на идентитетот на лице местото и на трагите, заради контрола на луѓе и животни кои влегуваат и го напуштаат местото на настанот и спречување на неовластен пристап, истото по потреба се оградува со ленти или јажињата.

8.9. Обработка на лице местото на еколошкиот деликт

По добивање на информација дека е извршен одреден еколошки деликт, полицијата презема мерки за утврдување на валидноста и вистинитоста на таквата информација и треба да утврди дали еколошкиот деликт се случил, местото-локацијата каде се случил, односно бил извршен, времето на негово случување, какви се последиците од него, поради што е неопходно да се упатат полициски службеници на самото лице место посочено како место на еколошкиот деликт.

За добиеното сознание дека е извршено одредено кривично дело, полицијата мора да го извести јавниот обвинител и надлежните инспекциски органи, за да можат тие навремено да излезат на местото на настанот, а со цел понатамошно успешно водење на постапка на увид и вештачење.

Од правилното постапување на полициските службеници на лице местото на еколошкиот деликт, од нивната стручна и квалитетна обработка на самото лице место и на пронајдените траги и предмети, во голема мера ќе зависи нивното натамошно користење како докази во постапката. Затоа, самата обработка на лице местото на извршување на еколошкиот деликт мора да биде изведена во согласност со позитивните законските прописи, пред сè со Законот за кривична постапка, бидејќи доколку не се направи адекватна обработка на доказниот материјал, тој нема да биде прифатен како доказ од страна на судот.

Полициската обработка на лице местото на еколошките деликти, претставува внимателно, методично и детално непосредно сетилно забележување и прегледување на

¹²⁰ Попширно види во: Bošković, M., Bošković, D., „Ekološki kriminalitet“, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2010, str. 178.

местото на настанот со преземање на низа мерки и активности на полицијата, со цел да се откријат околностите и да се добијат податоци кои укажуваат на тоа:

- дали е сторен еколошки деликт (прекршок, кривично дело);
- кога е сторен еколошкиот деликт (временска рамка на еколошкиот деликт) ;
- местото на еколошкиот деликт т.е. просторот опфатен со еколошкиот деликт;
- начин на кој е извршен еколошкиот деликт (загадување, уништување итн);
- средства со кои е сторен еколошкиот деликт (загадувачка материја – вид) ;
- мотив за еколошкиот деликт;
- кој е извршителот на еколошкиот деликт;¹²¹

Со правилно постапување при обработката на лице местото, полицијата треба да овозможи навремено прибирањето на докази и податоци кои понатаму ќе можат успешно да се користат за расветлување на еколошките деликти. За квалитетна и стручна обработка на самото лице место на еколошкиот деликт, потребно е полициските службеници да ги познаваат позитивните законски прописи од областа на заштитата и унапредувањето на животната средина како и другите еколошки прописи, како и да поседуваат соодветни технички знаења за „еколошките докази“, што пак бара нивна дополнителна обука за правилно постапување.

Полициско-криминалистичката обработка на местото на настанот на еколошкиот деликт, претставува централна област на криминалистичката работа, а обработката на лице местото на еколошкиот деликт и употреба на соодветниот криминалистички метод, зависи од низа фактори кои ја карактеризираат конкретната еколошка ситуација:

- местото на загадување, односно просторот кој е зафатен со загадување;
- местото на кое се наоѓа изворот на загадување;
- видот на материјата со која е извршено загадувањето на одредени елементи на животната средина;
- количината и видот на трагите, просторот на нивната распространетост, нивната променливост и отпорност;
- видот и тежината на настанатите последици за животната средина;
- видот и тежина на последиците по здравјето и животот на луѓето и имотот;
- причината за загадување и мерките за заштита на животната средина кои не се почитувани;
- времетраење на загадувањето;

¹²¹ Ljuština, A., „Ekološki delikti i policija“, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2010, str.54.

- поминато време од извршеното загадување до создавањето на надлежниот орган дека е загрозувана животната средина;
- брзината на излегување на надлежниот орган и криминалистичката техника на местото на извршување на загадувањето на животната средина;
- условите кои погодувале на загадувањето на животната средина т.е. кои деструктивно делувале на релевантните траги;
- расположливата документација која укажува на мерките на безбедност;
- преземени дејства и мерки за прикривање на битните елементи на загадување од кои зависи постоењето на еколошко кривично дело;
- преземени дејства и мерки за да се санираат последиците предизвикани со конкретно загадување на животната средина и превентивни дејства и мерки преземени заради елиминација на криминогените фактори кои биле причина за конкретното загадување на животната средина;¹²²

8.9.1. Специфичности на обработката на лице местото при загадување на почвата

Високиот техничко-технолошки развој, примената на разни хемиски препарати во земјоделството, масовната употреба на вештачки ѓубрива, пестициди и хербициди, неправилното складирање на разните видови на отпад, а особено на нуклеарниот отпад, ја загадуваат не само почвата, туку и околните води со разни штетни материи, кои потоа преку синџирот на исхрана го загрозуваат и човекот и останатиот жив свет.

Кога се работи за еколошки деликт со кој е предизвикано загадување на почвата, по одредувањето на границите на лице местото, потребно е определениот простор да се подели на квадрати со големина 50 x 50 сантиметри (квадратен метод на пребарување) и сите квадрати да се означат според одреден распоред. Примерок од почва се зема од центарот на секој квадрат во количина од сто до двеста грама и се пакува во чиста амбалажа на која е означен бројот на парцелата од која е земен. За да бидат валидни како судски докази, вака земените примероци, мораат да се документираат (со фотографија, скица, записник).

8.9.2. Специфичности на обработката на лице местото при загадување на водата

Загадувањето на водите може да настане по природен пат, (од земјотреси, поплави, активирање на вулкани итн.), или да биде предизвикано од одредена човекова активност.

¹²² Исто, стр. 54-55.

Кога се работи за загадување на вода, навременото и правилно земање на примероци заради идентификација на загадувачките материи, е битна претпоставка за успешно разјаснување и докажувањето на еколошкиот деликт. Во зависност од брзината на проток на одредената водена површина, треба да се пресмета на кој нејзин дел се наоѓа загадувачката материја, по што примероци од водата се земаат низводно, односно по течението на реката и спротивно од течението на реката, како и од самото место каде се наоѓа загадената површина.

За земање на примероци при загадување на вода како основни се користат диференцијалниот и интегралниот метод.

Кај диференцијалниот метод, секој земен примерок посебно се означува со што се добива конечен број на примероци кој соодветствува со бројот на местата од кои е земена загадена вода, додека при примена на интегралниот метод се врши земање на примероци на вода од повеќе места, по што сите земени примероци се мешаат заедно и се добива единствен (интегрален) примерок.

8.9.3. Специфичности на обработката на лице местото при загадување на воздухот

При постоење на загадување на воздухот, што поитно и побрзо мора да се утврди степенот на загадување и степенот на опасност по здравјето на луѓето, заради преземање на мерки за заштита и евентуална евакуација на населението од загаденото место.

Земањето на примерок заради утврдување на супстанцијата која е предизвикувач на загадувањето, може да се направи со впумпување на загаден воздух во посебно за тоа одредени садови, или со пропуштање на воздух преку специјални филтри на кои се таложат загадувачките супстанции, но тогаш не може да се земаат примероци од гасовити продукти, бидејќи истите поминуваат низ филтрите, туку само цврсти честички, по што за понатамошна анализа треба да се праќа филтер хартијата на која е извршено таложењето.

8.9.4. Специфичности на обработка на лице место при уништување на флората и фауната

Кога се работи за уништување на флора и фауна, при обработка на лице местото, бидејќи пред сè се работи со биолошки траги, потребно е внимателно постапување и придржување до правилата кои треба да се почитуваат и да се применуваат при собирање и чување на биолошки материјал.

Носење на заштитни ракавици е задолжително поради можноста за контаминирање на примероците, а промена на ракавиците мора да се направи после земање на секој нов примерок или трага. При земање на примероци од одредени

растенија, треба да се обезбеди примерок од цело растение од загрозеното подрачје. Со оглед на тоа дека примероците од растително потекло се подложни на гниење, на сушење и губење на својствата, што ги прави неупотребливи, треба да се обезбеди растителниот примерок што побрзо да се дистрибуира до соодветната лабораторија за понатамошна анализа и вештачење. Пакувањето на овој вид на траги и примероци треба да се врши исклучиво во хартиена амбалажа, а не во пластични кеси бидејќи тие го забрзуваат процесот на гниење и го прават примерокот, односно трагата неупотребливи и некорисни како докази во понатамошната постапка.

8.10. Регистрирање на лице местото

Заради документирање на ситуацијата и првобитната состојбата затекната на самото лице место на еколошкиот деликт, како и за поверодостојно прикажување на фактичката состојба, положбата на физичките докази и на евентуално пронајдените предмети и нивно презентирање пред судските органи, во полициската постапка како методи на регистрирање на лице местото се користат фотографии, цртежи и белешки.

8.10.1. Фотографско регистрирање на лице местото

Еден од најверодостојните начини за регистрирање на лице местото претставува фотографирањето. Истото треба да биде што подетално и направено од разни агли, треба да го опфати целиот простор на кој е извршен еколошкиот деликт, соседните места на кои се случиле некои важни настани непосредно пред или по извршувањето на еколошкиот деликт итн. Самото фотографирање ќе има своја вредност и фотографиите можат да се користат во понатамошната судска постапка како доказен материјал, само ако до моментот на фотографирање не биле преземани или вршени било какви дејства на самото лице место, во смисла на отстранување или преместување на одредени предмети.

Доколу со извршувањето на еколошкиот деликт е опфатено лице место кое се простира на поширок простор, заради добивање на поцелосна слика и увид во првичната состојба, треба е да се направи панорамско фотографирање, или лице местото да се фиксира со метод на стереофотограмметрија¹²³ и тоа во случаи кога трагите се јавуваат како мегатраги (карактеристично за загадувања на водите).

При фотографирањето треба особено да се внимава да бидат забележани и да се фиксираат сите битни детали, односно материјални траги. Но, поради тоа што од самата фотографија не може точно да се утврди оддалеченоста и одстојанието помеѓу

¹²³ Фотографски метод на снимање на терен со кој се добиваат просторни снимки - 3Д. Служи за изработка на 3Д слики и изработка на скици на основа на 3Д снимки. Снимањето се врши со два фотоапарати истовремено, а истите се поставени на одредена оддалеченост еден од друг.

фотографираните траги и одредени предмети најдени на лице местото, неопходно е потребно да се направи скицирање на лице местото и за истото да се изработи скица, односно ситуационен план.

Кога местото на извршување на еколошкиот деликт е во затворена просторија, со фотографирањето треба да се опфатат и соседните простории.

При фотографирање на одредени траги и предмети пронајдени на самото лице место, треба да се води сметка на фотографиите да може јасно да се видат и најситени детали на нив, како и од самата фотографија да може да се утврди нивната местоположба во однос на самото лице место.

При фотографирањето честопати е потребно да се направи и тнр. размерна фотографија. Ова е фотографија на која е прикажан одреден предмет чија големина е важна како референтна точка и до истиот предмет пред да се фотографира се поставува друг предмет на кој има видлива мерна скала.

Кога се користат уреди за визуелно снимање на лице местото, треба да се применуваат истите принципи како и при фотографирањето. На видео записот треба да се види целото лице место заедно со соседниот простор, а снимањето треба да биде детално и систематично. Многу корисно за разјаснувањето и докажувањето на еколошките деликти би било доколку одреден полициски службеник го опише лице местото и текот на настаните на самото лице место.¹²⁴

8.10.2. Скицирање на лице место

Скицирањето подразбира изработка на цртеж на лице местото со слободна рака, со кој треба да се даде прецизен опис на димензиите на самото лице место и положбата на сите предмети во врска со еколошкиот деликт. Затоа, мора да се изврши точно и прецизно мерење на растојанијата кои се прикажуваат на скицата, при што прикажаните параметри не треба да бидат резултат на произволна процена.

На скицата треба да биде означен правецот на „Север“ (заради полесна ориентација на скицата во просторот), прикажаните предмети и траги да бидат обележани со одредена буква или број, а под самата скица треба е да се прикаже легенда или листа на предмети, на која со соодветни букви или броеви се означени трагите или предметите.

Врз основа на направена скица од лице местото и на мерењата (димензиите) од скицата, се изработува ситуационен план, кој мора да ги содржи информациите

¹²⁴ Поопширно во: Ljuština, A. „Ekološki delikti i policija“, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2010, str. 57.

податоци од скицата на лице местото, сè со цел доказниот материјал да биде прифатлив во судскиот процес.

Со развојот на информатичката технологија, сè почесто во праксата се применуваат разни компјутерски програми, кои имаат голема примена во самата реконструкција на лице местото и овозможуваат употреба на голем број на симболи, компјутерски скици и шеми, како и избор на размер, внесување на комплицирани детали итн.

8.11. Спроведување на систематска претрага-пребарување по доказен материјал

Сите траги и предмети, најдени на лице местото на еколошкото кривично дело, како и секое лице затекнато на лице местото или во негова непосредна близина, претставуваат потенцијални докази за негово разјаснување и докажување. Токму заради тоа, мора да се направи систематско и темелно пребарување на лице местото и при тоа да се забележи се она што може да претставува доказен материјал. Оваа постапка треба да се практикува и тогаш кога на самото лице место ќе се затекнат извршителите на еколошки деликт и кога е стекната јасна слика за мотивите на извршување и за околностите под кои е извршен деликтот.

Пребарувањето на лице местото зависи од големината на неговиот простор, локацијата, медуимот на животната средина кој е загаден итн. Содржината на пребарувањето се одредува и зависи од специфичните околности на извршениот еколошки деликт, а од обученоста и способностите на полициските службеници кои учествуваат во претрагата ќе зависи и откривањето и препознавањето на соодветните траги и предмети на лице местото.

Покрај од големината на просторот и од локацијата на лице местото, начинот на пребарување ќе зависи и од бројот на лица вклучени во пребарувањето и собирањето на доказниот материјал. Најдобро е лице местото да се подели на помали делови и да се изврши нивно детално пребарување, или пак со пребарување да се отпочне од некое надворешно место и постепено да се оди спирално до самиот негов центар.

8.12. Собирање и пакување на физичкиот доказен материјал

Секоја трага или предмет пронајдени на лице местото или во непосредната негова околина, а се поврзани со извршениот еколошки деликт, можат да бидат важен доказен материјал. Затоа е многу важно, пронајдените траги од еколошките деликти, веднаш и стручно да се спакуваат, со цел избегнување на било каква нивна промена, или

дополнителна контаминација. Предметите, односно трагите, треба да се сочуваат и да останат во првобитната сосотојба во која биле подигнати од лице местото, се до нивното предавање во соодветна, а најчесто форензичка лабораторија.

Целта на земањето на примероци е да се дознае дали се случило загадување, и доколку се случило, каков е видот на загадувањето. Припадниците на полицијата (криминалистички техничари, форензичари), при обработка на местото на настанот на еколошкиот деликт, треба да се обидат да дознаат како загадувачот стигнал тука, кој е загадувач и времето кога се случило загадувањето. Истите за извршениот криминалистичко-технички преглед на местото на настанот изготвуваат службена белешка.

8.13. Земање на примероци

Успешното спроведување на постапката на земање на примероци од лице местото на кое е извршен еколошки деликт, ќе зависи пред сè од видот на загадувањето. Полициските службеници мораат да утврдат дали се работи за загадување кое можело да се очекува, или пак истото настанало случајно, да ги утврдат локациите на изворните точки на загадувањето доколку тие постојат итн.

Доколку е можно, треба да се направи план за земање на примероци, кој треба да ги опфати следните елементи:

- мапа на подрачјето;
- локација на местото на земање на примерокот;
- вид на примерокот (почва, талог, вода) ;
- длабочината на која се земаат примероците;
- некои конструкции лоцирани на земјата или под нивото на земјата, како што се цистерните.¹²⁵

Примероци треба да се земат и од незагадениот дел на лице местото и тоа од непосредната близина на самото лице место.

Бидејќи при еколошки деликти многу често животната средина се загадува со материи опасни и штетни по здравјето на луѓето и живиот свет, полициските службеници при преземањето на активностите на лице местото, доколку има потреба за тоа, мораат да користат и заштитна опрема (заштитна маска, ракавици, наочари, а по потреба и во зависност од околностите шлем, антифони, заштитни наметки итн).

¹²⁵ Исто, стр. 59.

ГЛАВА 9

РАСВЕТЛУВАЊЕ НА ЕКОЛОШКИТЕ ДЕЛИКТИ

9. РАСВЕТЛУВАЊЕ НА ЕКОЛОШКИТЕ ДЕЛИКТИ

Расветлувањето на еколошкиот деликт претставува мисловен процес во кој нејасните и непотполни индикации и информации за самиот деликт или неговиот сторител, а со кои се полицијата располага на самиот почеток, со примена на разни постапки како трагање, собирање, проверка на информациите и нивно верификување ќе ја доведе до крајната цел - процесуирање на еколошкиот деликт.

Во текот на процесот на расветлување на еколошкиот деликт, ангажираните полициски службеници мораат да настапуваат креативно, да се стават во улога на извршителот на деликтот, односно да се обидат мисловно да го реконструираат размислувањето и однесувањето на сторителот во текот извршувањето на самиот деликт и на тој начин да се обидат да ги состават коцките на „мозаикот“ наречен еколошки деликт и истиот да го расветлат.

9.1. Општа полициско-оперативна програма за расветлување на еколошките деликти

При постоење на одреден вид на загадување, кај него можат да се утврди постоење на одредени елементи: предмет на загадувањето, видот на средства со кои е извршено загадувањето, местото и времето на загадување, начинот на кој е извршено загадувањето, видот на деликтот (кривично дело или прекршок), извршител/и на деликтот, мотивите за извршување, односно збир на елементи кои заедно претставуваат еден заокружен криминалистички систем.

Елементите на овој систем меѓусебно кореспондираат, а во постапката на расветлување на еколошките деликти, најважни се следните нивни заемни врски:

- штетни последици и извори на загадувањето;
- штетни последици и нивни траги (боја на почвата, боја на водата, мирис на водата, воздух, повреди на телото и внатрешните органи на риби и други водени животни, промени на растенијата и слично);
- размер и обем на штетните последици (количина на уништена риба, број на заболени луѓе, големина на загадена територија или акваторија) ;
- својства и количина на загадувачката супстанција;
- количина на загадување и други карактеристики на изворот на загадување;
- околности кои придонеле за загадувањето;
- субјективни и објективни фактори (хидрометеоролошка ситуација, хидролошки режим, месниот релјеф, температурна инверзија и слично;

- оддалеченост на местото на настанување на штетни последици и изворот на загадување;
- извор на загадување и извршители на деликтот;
- извршител на деликтот и негов статус (одговорно лице, работник или трето лице и начин на извршување - сторување или несторување) ;
- извори на загадување и начин на загадување;
- начин на загадување и време на исфрлање или одлагање на штетни супстанции (често се тоа вечерни часови, ноќе, за време на празници и неработни денови кога е послаба активноста на контролните органи или во време на сезонска работа, на пример, при преработка на земјоделски производи неминовно е зголемување на производството, но често, истото е без замена на системите на филтри за пречистување или отсуство и недостаток на опрема и уреди за пречистување-излез од системот за чисто техничко производство) и
- мотиви и цели на сторување (несторување, извршители и начин на извршување).¹²⁶

Врз основа на напред наведените заемни врски, проф. д-р Александра Љуштина, изработила Општа полициско-оперативна програма за расветлување на еколошките деликти, која може да се користи и кај нас и самото нејзино користење да придонесе за поуспешно расветлување на еколошките деликти.

Прашањата на Општата полициско-оперативна програма се:

1. Што е предмет на загадување: водена површина, атмосферскиот воздух или земјиштето (почвата);
2. Во што конкретно е изразено загадувањето;
 - во зголемување на концентрацијата за загадувачки материи во воздухот, водата или почвата;
 - во зголемување (подигање) на температурата на водата и нејзина заматеност, присутноста на одредени мириси, промена на вкусот и бојата, губење на други својства на водата при нејзиното користење, појавување на непријатен мирис во воздухот, промена на составот на земјиштето и појавата на одредени страни супстанции во земјиштето;
 - во исфрлање на штетни супстанции за кои не е востановена максимална дозволена концентрација во водата, почвата или воздухот;

¹²⁶ Љуштина, А. „Ekološki delikti i policija“, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2010, str.63.

- во испуштање на отпадни води во водени објекти;
 - во испуштање на отпадни води кои содржат радиоактивни супстанции во вештачки езера и канали, рибници или живеалишта на водени птици, во потоци и други водени објекти, од кои водата може да доспее до вештачките езера;
 - во испуштање на штетни материи во воздухот и
 - одлагање на отпадни материи, (најчесто во тврда состојба) на почвата.
1. Какви се другите штетни последици од загадувањето:
 - заболување или помор на луѓе, риби, рибина икра, домашни животни, дрвја, овошки, загрозување на посевите и сл.
 2. Кои услови придонеле за заболување или уништување на луѓето, рибите, домашните животни, загрозување на посевите и други штетни последици?
 - постои ли причинско-последична врска помеѓу загадувањето на воздухот, водата или земјиштето и настапувачките штети и последици?
 1. Каде, на која територија, акваторија или воздушен простор настапиле штетни последици како резултат на исфрлени и испуштени штетни супстанции, водени објекти, на почвата или во атмосферскиот воздух (загадување, заболување на луѓето или помор на риби, домашни животни, дрвја, овошки, загрозување на посеви и слично)?
 2. Кога дошло до загадување на водата, воздухот или загадување на земјиштето и кога настапиле други штетни последици?
 3. Кој е патот на доаѓање на штетни супстанции до местото на загадувањето и други штетни последици?
 4. Каде се наоѓа изворот на загадување?
 5. Што се јавува како извор на загадување?
 6. Кога и колку траело загадувањето на водата, воздухот и земјиштето?
 7. Кои околности погодувале на извршувањето на еколошкиот деликт?
 8. Кои технички услови довеле до испуштање на загадувачки супстанции во водата, воздухот и земјиштето?
 9. Кои норми на заштита на животната средина не се почитувани и дали се нарушени правилата на производство?
 10. Кој е начинот на извршување на деликтот, кои противправни активности биле исполнети, кои законски прописи не биле почитувани?

11. Кој е одговорен за загадување на водата, воздухот, земјиштето и настапувањето на други штетни последици?
12. Кога се пристапило кон кршење на прописите (сторувањето) или кога не се постапувало по прописите, или кога е тоа законски очекувано пропишано (несторување)?
13. Постојат ли причински врски помеѓу постоечките активности или неактивности (воздржување од активности) со загадување на водениот објект, атмосферскиот воздух, загадувањето на земјиштето и други штетни последици?
14. Кои се мотивите, целите на противправна штетна активност или неактивност на обвинетото лице или повеќе лица?
15. Кој е карактерот или обемот на користа добиена со тој деликт?
16. Кои се олеснителни, а кои отежнувачки околности за сторителот на еколошкиот деликт. Кои други околности ја карактеризираат неговата личност?
17. Која е формата и степенот на вина на субјектот на еколошкиот деликт (доколку станува збор за повеќе лица, треба да се утврди одговорноста на секој посебно)?
18. Кој вид на еколошки деликт е извршен (кривично дело, прекршок)?¹²⁷

**Табела 4. Шематски приказ на Општата
полициско-оперативна програма**

Прашање на програмата	Што е познато по одредено прашање		Што е неопходно да се утврди? (кои верзии да се проверат)?	Како да се утврди посакуваниот сегмент (кои активности и мерки треба да се спроведат?)
1	Познато, сигурно	Познато, не сигурно	4	5
	2	3		

Со оглед на тоа дека Општата полициско-оперативна програма е изработена од проф. д-р. Александра Љуштина, за нејзино правилно користење и употреба, таа го пропишала и користењето на одреден систем на правила:

1. Детално да се објаснат прашањата на програмата;

¹²⁷ Исто, стр.64-65.

2. Да се провери дали информацијата за предметниот настан има обележје на еколошки деликт;
3. Доколку информацијата за еколошкиот деликт е сигурна, потребно е да се процени степенот на нејзината веродостојност, односно да се поткрепи со аргументи;
4. Да се оформат прашањата од програмата:
 - 4.1. Со прецизирање на прашањата да се настојува да се добие врската со наредните прашања од програмата (на пример, ако средството на загадување е нафта, следи прашањето во која количина е присутна нафтата, кога и од каде можела да дојде во водениот објект или земјиштето);
 - 4.2. За конкретни прашања да се наведат (според расположливите податоци) сите теоретски можни верзии, да се користи мисловната реконструкција на настанот, доколку е потребно за оценување на веродостојноста на мисловната реконструкција на настанот да се побара помош на специјалист од одреден профил, а можните верзии, да се внесат во рубриката 4 (четири) од полициско-оперативната шема на програмата;
 - 4.3. Во рубриката пет од шемата, да се наведат сите активности и работи кои овозможуваат проверка на поставените верзии;
5. Доколку прибраните информции носат карактер на сигурност, во рубриката четири на алгоритамската шема на полициско-оперативната програма да се впишат верзиите и оперативните активности, а во рубриката пет да се наведат соодветните (што попрецизни) активности со помош на кои е можно да се добијат неопходните информации;
6. Ако во прибраните податоци не постои информација за конкретно прашање од програмата, да се користат препораките од рубриката пет;
7. При премин на секое следно прашање од програмата да се користат препораките од програмата од 1-6 еден до шест;
 - 7.1 Доколку одговорот по разгледувањето на прашање од програмата носи карактер на сигурност, да се провери изворот на информации и да се размисли дали постои можност тие податоци повеќе и поконкретно да се продлабочат;
 - 7.2. Да се проверат добиените податоци внесени во рубриката два од полициско-оперативната шема (сигурно познато, меѓу нив да нема противречности);

Доколку добиените одговори на претходните прашања се веродостојни, да се провери дали нема противречности помеѓу нив;

- 7.2.1. Доколку постојат вакви противречности, треба да се размисли како што посестрано да се објаснат (дали порано при внесувањето е направена грешка и слично) ;
- 7.2.2. Доколку е неопходно, за отстранување на воочените противречности, во рубриката пет на алгоритамската шема на криминалистичката програма, треба да се предвидат мерки и активности кои овозможуваат отстранување на постоечките воочени противречности;
- 7.2.3. Доколку отстранувањето на противречностите не е можно, да се процени во кој дел на полициско-оперативната програма, податоците се јавуваат како најсигурни (најверодостојни);
- 7.2.4. При оцена на податоците, да се земе во предвид изворот на информации кои предизвикале противречности, како што се помалку веродостојни информации;
8. Добиените податоци да се проверат за секое конкретно прашање и да се проба со формирање за слика на еколошкиот деликт во целина;
9. Формулирање на индивидуални задачи кои произлегуваат од добиените податоци од еколошкиот деликт;
10. Да се организира решавање на предвидените задачи;¹²⁸

Од самата програма за расветлување на еколошките деликти, може да се заклучи дека расветлувањето на одреден еколошки деликт треба да биде со преземање на меѓусебно поврзани активности со кои ќе се дадат правилни одговори на прашањата содржани во програмата.

Користењето и примената на оваа програма, секако дека ќе даде свој придонес во расветлувањето на еколошките деликти и во нашата земја. Сепак, програмата не треба да биде сфатена како непроменлива и крута рамка за постапување на полициските службеници која не треба да биде надоградувана со нови прашања и рамка која треба да ја ограничи иновативноста на полициските службеници при расветлувањето на еколошките деликти, бидејќи секој деликт е посебен и има свои специфични карактеристики.

¹²⁸ Исто, стр. 65 - 66.

ГЛАВА 10

ДОКАЖУВАЊЕ НА ЕКОЛОШКИТЕ ДЕЛИКТИ

10. ДОКАЖУВАЊЕ НА ЕКОЛОШКИТЕ ДЕЛИКТИ

За обезбедување на докази за евентуално извршен еколошки деликт, односно еколошко кривично дело, потребно е да се преземат одредени постапки и активности за негово докажување, односно да се изврши увид, претрес и вештачење.

10.1. Увид

Увидот се врши на самото лице место на извршување на еколошкото кривично дело, во неговата поблиска или поширока околина во зависност од специфичностите на самото кривично дело. Увидот се презема откако ќе се обезбеди самото лице место и во увидот е потребно и неопходно да се вклучат сите останати субјекти надлежни за борба против еколошкиот криминалитет.

Увидот се презема кога за утврдување или за разјаснување на некои битни факти во постапката е потребно непосредно набљудување. Полицијата сама може да изврши увид само во исклучителни случаи, односно по добиено одобрение од јавен обвинител. Кај еколошките кривични дела со оглед на нивната сложеност и специфичност, полицијата таквата активност треба да ја избегнува, а увидот треба да го врши јавниот обвинител во соработка со надлежни инспекциски органи и вешти лица, чие ангажирање ќе зависи од видот на извршеното еколошко кривично дело.

Со вршењето на увидот треба да се: утврди дали постои кривично дело; за каков вид на кривично дело се работи; да се утврдат доказите; да се открие идентитетот на жртвата; да се утврди видот и големината на штетата и да се изврши контрола на одделни докази.¹²⁹

Увидот има две основни фази: статичка и динамичка фаза. Во текот на овие фази, тимската работа на сите надлежни субјекти, треба да е насочена кон пронаоѓање и прибирање на материјални траги и предмети од кривичното дело, навремено и правилно земање на примероци, сè со цел обезбедување на квалитетни докази. Во статичката фаза на увидот треба, детално и стручно да се изврши криминалистичко-техничкиот преглед и фиксирање на затекнатата состојба на местото на кое се врши увидот. Пронајдените траги на лице местото, веднаш по влегувањето во самиот круг на лице местото треба да се обележат со соодветни ознаки (бројки или букви), кои мораат да бидат лесно воочливи и треба да се внимава секоја трага да има своја ознака, односно, да не се случи две траги да бидат исто обележани. По ова следи фотографирање и скицирање на лице

¹²⁹ Саздовска, Малиш, М, „Еколошка Криминалистика“, График мак принт, Скопје, 2007, стр. 148.

местото. Динамичката фаза на увидот е значајна пред сè за обезбедувањето на материјални докази. Се состои од: земање и пакување на материјалните траги најдени при статичката фаза на увидот; предизвикување на латентни папиларни линии доколку се смета дека извршиелот оставил такви траги; детален преглед на лице местото заради пронаоѓање на траги кои не биле пронајдени во статичката фаза.¹³⁰

Во зависност од конфигурацијата на теренот, односно од природата на еколошкиот деликт, увидот може да се врши во форма на спирала која се стеснува; линиски, со методот на поединечен преглед; преглед на јазолни точки (дел од самото место каде што се концентрирани трагите) во статичката фаза од увидот, а потоа, при динамичната фаза од увидот, со откривање, фиксирање, стручно опсервирање на трагите, нивно ситуационо вештачење или транспортирање до лабораториите. При вршењето увид на овој начин, со преглед на јазолните точки, членовите на увидната екипа, со статичкиот метод за секој јазолен дел од самото место ја фиксираат неговата општа состојба, размерите, распоредот, растојанието во однос на други јазолни места и трагите, додека со динамичкиот метод се обезбедуваат *corpora delikti* (докази). По завршување со прегледот на едно јазолно место, увидната екипа преминува на следното и сл.¹³¹

Самиот увид треба да се врши внимателно, педантно и без пропуштање на ниеден детал на самото лице место. Со увидот треба да започне од периферијата и да се оди кон центарот, односно кон делот каде е лоциран непосредниот причинител на загадувањето. Доколку се работи за поширок простор на кој се врши увидот, тогаш како и кај пребарувањето на лице местото, поширокиот простор треба да се подели на повеќе делови-сектори и во вршењето на увидот да се ангажираат поголем број на членови на самиот увиден тим. Доколку со преземените активности навреме се лоцира местото на непосредниот загадувач, тогаш увидот треба да започне токму од таа локација и да продолжи кон периферијата на местото на настанот.

Активностите кои се преземаат од надлежните служби при вршењето на увидот мораат да се фиксираат во записник за извршен увид, заедно со изготвените скици и фотографии кои се негов составен дел.

Иако се многу ретки, сепак има случаи кога на самото лице место на еколошкото кривично дело може да се затекнат и одредени лица кои можат да дадат одредени информации во врска со извршеното еколошко кривично дело.

¹³⁰ Поопширно во: Bošković, M., Bošković, D., „Ekološki Kriminalitet“, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2010, str.178 -179.

¹³¹ Саздовска, Малиш, М, „Еколошка Криминалистика“, График мак принт, Скопје, 2007, стр.150.

Овластените службени лица на Министерството за внатрешни работи имаат право, лицата затечени на местото на извршувањето на кривично дело да ги упатат до истражен судија или да ги задржат до неговото доаѓање, ако тие лица можат да дадат податоци важни за кривичната постапка и ако е веројатно дека подоцна не би можело да се изврши нивно сослушување или тоа би било врзано со значително одолжување или со други тешкотии. Задржувањето на овие лица на местото на извршувањето на кривичното дело не може да трае подолго од шест часа¹³². Сослушувањето на вакви лица треба најпрво да го направи полициски службеник, а по потреба и негова проценка и јавниот обвинител.

Увид во документацијата треба да се изврши доколку се констатира дека одредена документација е во причинска поврзаност со одредено загадување на животната средина. Како документација која може да послужи за разјаснување и докажување на одредено еколошко кривично дело може да бидат разни проектни и технички документи, дозволи за работа, дневници за работа на одредени постројки, документи за транспорт на одредни опасни материи итн. Таквата документација се одзема и запечатува за да може понатаму да биде предмет на соодветно вештачење, заради нејзино користење како доказен материјал за одредено преземање, односно непреземање на соодветни мерки и почитување, односно непочитување на одредени процедури и постапки. Доколку се случи дел од документацијата да биде уништен, оштетен или преправен од страна на сторителот, тогаш треба да се преземаат мерки за утврдување на нејзино постоење, нејзино пронаоѓање без оглед на тоа во каква состојба ќе биде најдена.

Заради откривање на извршителот на кривичното дело, потребно е активностите кои се преземаат во текот на вршењето на увидот се насочат кон локацијата каде се наоѓа непосредниот извор на загадување, бидејќи на тоа место и на тој простор морал да делува и самиот извршител на еколошкото кривично дело.

Врз основа на добиените и собраните информации, пронајдените траги и предмети, увидот во документацијата и другите преземени постапки, неопходно е да се изработат повеќе верзии за можни сторители на еколошкото кривично дело, од кои со нивна понатамошна разработка и проверка, ќе бидат отфрлени оние кои се нецелосни, за на крај да остане верзијата која ќе го потврди постоењето на кривичното дело.

¹³² Закон за кривична постапка, член 142, став 1.

10.2. Вештачење

Дел од богатството на информации за текот на извршувањето и за извршителот на одредено кривично дело кои ги носат материјалните траги, се јавуваат во облик кој може директно да се користи во процесот на расветлување на кривичното дело од страна на полицијата, криминалистичкиот техничар или истражниот судија. Меѓутоа, уште поголем број на информации, кои ги носат материјалните траги и предметите од кривичното дело, најчесто се така кодирани, така да за нивно декодирање (спознавање) е потребно специјално знаење и технички средства. За откривање на таквите информации, се користат одредени стручни лица наречени вешти лица (вештаци), а самата постапка вештачење.¹³³

Вештачењето најчесто се одредува заради добивање на одредено стручно мислење или одреден наод на стручно лице, а со цел утврдување на или оценка на некој важен факт. Иако се смета за доказна постапка, вештачењето може да се преземе пред поведувањето, но и во текот на кривичната постапка. Специфично за еколошките кривични дела е тоа што вештачење се презема скоро во сите ситуации кога има загадување на било кој елемент на животната средина, а загадувачот не е познат. Самото вештачење се презема врз основа на писмена наредба од јавниот обвинител, а при вештачењето на одредено еколошко кривично дело, најчесто има потреба за вклучување и ангажирање на разни вештаци од повеќе профили.

Избраното вешто лице, треба навремено, односно пред почетокот на вештачењето да се запознае со сите релевантни информации, податоци и списи-документација од извршеното еколошко кривично дело, а доколку е можно, пожелно е и негово активно вклучување во вршењето на увидот на лице местото на кривичното дело. За вешто лице треба да се одредува лице од соодветна струка, или пак да се одреди институција која е компетентна да го изврши бараното вештачење, бидејќи наодот и мислењето на вештото лице особено кај еколошките кривични дела може директно да влијае на одлуката на обвинителот за покренување на кривична постапка и на конечната пресуда на судот.¹³⁴

Во зависност од содржината на самата конкретна еколошка ситуација во постапката на разјаснување и докажување на еколошките кривични дела се користат повеќе видови на вештачења и тоа: судско-медицински, хемиски, физички, физичко-хемиски, биолошки, ветеринарски, ихтиолошки, хидрометеоролошки вештачења итн. Бидејќи со самото загадување на животната средина всушност се врши загадување на

¹³³ Mitrović, V., „Kriminalistička tehnika“, Viša škola za unutrašnje poslove, Beograd, 1986, стр. 373.

¹³⁴ Поопширно во: Bošković, M., Bošković, D., „Ekološki Kriminaliter“, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2010, стр.183.

воздухот, водата почвата и шумите, сосема е логично и вештачењата да се систематизираат во таа насока, и тие да се разликуваат со оглед на различните начини на утврдување на причините на одредено загадување и самиот загадувач, во зависност од загадувачката материја и загадениот објект.¹³⁵

Според д-р Александра Љуштина, во теоријата на кривично-процесното право постојат повеќе различни гледања за процесната природа на вештачењето:

- вештачењето е само извор на докази бидејќи работата на вештакот главно се сведува на прибирање на посебен вид докази кои без познавање на проблематиката и стручноста на вештакот не би можеле да се откријат и обезбедат. Со своето стручно знаење, на основа на такви докази, тој прави наод и дава свое мислење,
- вештачењето е посебен вид на пресуда заснована на достигнувањата и познавањето на науката и техниката, од што произлегува дека наодот и мислењето на вештакот се конечни и дефинитивни,
- вештачењето претставува посебен облик (вид) на увид, бидејќи, за да може да се изврши вештачење, вештакот мора да го заврши увидот на лице местото на случувањето или предмет на вештачењето,
- вештачењето претставува посебен вид на сведочење, бидејќи за работите за кои може да се изјасни вештакот, наложуваат посебно знаење и стручност по кои вештите лица се разликуваат од обичните сведоци,
- вештачењето е помош на судот во утврдувањето на фактите.¹³⁶

10.2.1. Ситуационо вештачење

При вршењето на увид, односно вештачење, кај кривичните дела загадување на човековата околина, потребно е да се има предвид брзата промена на состојбите на самото место, која е условена од многу фактори. Поради тоа, постои опасност да дојде до губење на постојните траги и предмети на делото, со што се отежнува обезбедувањето на доволен и квалитетен број на податоци и материјални докази со кои би се разјаснило и докажало кривичното дело. Токму од овие причини, а и заради намалување на информацискиот дефицит, неопходно е потребно вршење на ситуациони вештачења.¹³⁷

¹³⁵ Исто.

¹³⁶ Ljuština, A., „Ekološki delikti i policija“, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2010, str.68.

¹³⁷ Саздовска, Малиш, М, „Еколошка Криминалистика“, График мак принт, Скопје, 2007, стр.154.

Со оглед на специфичноста на еколошките деликти, најсоодветно е ситуационото вештачење или експертизата да се врши на лице местото на настанот, за време или непосредно после увидот. Со ваквиот вид на вештачење, односно експертиза надвор од лабораторија, вештото лице може директно да ја согледа целокупната ситуација и фактичката состојба. Со своето присуство на лице местото, вештото лице остварува непосреден и директен контакт со пронајдените траги и предмети, и воедно е во тек со сите настани на лице местото, така да во одреден случај, вештото лице може на самото лице место да даде свој наод и мислење.

Вештачење на самото место на настанот би требало да се врши во случај кога:

- за решение на суштинските прашања важно е да не се испитуваат само изолирани вистински докази доставени од местото на настанот, туку и целокупната ситуација на извршување на еколошкиот деликт,
- неопходно е да се испитаат и взаемните врски помеѓу трагите и предметите токму од местото на настанот,
- технички е невозможно вистинските докази од местото на настанот да се достават до стационарните криминалистички лаборатории (подложност на уништување, гломазност).¹³⁸

Одредени автори му даваат предност на лабораториското во однос на ситуационото вештачење, а во прилог на тоа наведуваат дека при вештачење на самото лице место, постојат низа ограничувачки фактори. Поборниците пак на ситуационото вештачење сметаат дека ситуациони вештачења треба да се вршат секогаш кога тоа ќе го дозволат условите и околностите. Присуството на вештакот на вршење на увид кај еколошките деликти е потребно, највеќе од причини што тие можат да дадат свое мислење за други прашања кои не се однесуваат на вештачењето на пронајдените траги и предмети, а и при вештачењето кое ќе го прават во лабораториите ќе имаат претстава за меѓусебниот однос на трагите и предметите, што е особено значајно за вештиот наод и мислење.

И кај овој тип на вештачење неопходна е потребата од координираност и меѓусебна соработка на сите вешти лица вклучени во разјаснувањето и докажувањето на еколошкиот деликт.

За непречено извршување на ситуационите вештачења потребна е и соодветна опрема, специјални подвижни криминалистички лаборатории, кои треба да бидат така опремени да овозможат вештачење на самото лице место.

¹³⁸ Ljuština, A., „Ekološki delikti i policija“, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2010, str.69.

Кај нас во Република Македонија, ниту еден надлежен субјект не располага со специјални подвижни криминалистички лаборатории за ситуационо вештачење, така да со евентуално набавување на вакви возила би се создале услови за нивна наменска употреба. Дотогаш вештачењата ќе се вршат со онаа опрема со која се располага.

ЗАКЛУЧОК

Животната средина, претставува нераскинлив систем, една поврзана целина во која човекот како единственото свесно суштество почнал да се чувствува како нејзин апсолутен „господар“, како некој има право да одлучува за сè што се случува и ќе се случува на планетата Земја. Но, „Хомо сапиенсот“ што поскоро мора да свати, дека за да го продолжи својот натамошен развој и да го осигура својот натамошен опстанок на оваа планета, ќе мора нивото на респект на самата природа и животната средина да го подигне на многу повисоко ниво, да почне сите свои активности да ги прилагодува во насока на нивна заштита, а воедно да ги презема потребните мерки за заштита на останатите животни форми на планетата. Сведоци сме дека дека негрижата за животната средина и нејзината деградација се очигледни појави, дека животната средина секојдневно станува сè позагрозена како резултат на разните видови загадувања предизвикани од негативните човекови активности. Енормното и евидентно загадување на воздухот, водата и почвата како медиуми на животната средина, е директна причина за исчезнувањето на голем број на животински и растителни видови.

Натамошниот развој на науката, техниката и технологијата, не треба да биде насочен единствено кон зголемување на човековата благосостојба и економскиот профит, туку паралелно треба да се движи во насока на поголема заштита и подобрување на состојбата на животната средина и природата.

Загадувањето и уништувањето на животната средина е појава која е присутна во сите делови од земјина топка, иако последиците од загадувањето во разни региони различно се манифестираат, како по обем така и според видот на загадување.

Натамошниот развој на еколошката свест на современиот човек мора да се движи во насока на намалување на последиците од загадувањето; отстранување на последиците од загадувањето на медиумите на животната средина; намалувањето на дејството на јонизирачките зрачења; смалувањето на бучавата; намалување на загрозеноста на растителните и животинските видови итн.

Грижата и заштитата на животната средина, треба да се свати не само како грижа за заштита на животот и здравјето на луѓето, туку и како грижа за зачувување и на останатиот целокупен растителен и животински свет, односно на севкупната флора и фауна.

Еколошкиот криминалитет, со сите своите појавни форми, облици и специфичности, денес е неодминлив сегмент од современото човеково секојдневие и живеење и истиот треба да се разгледува и третира како дел од вкупниот општ криминалитет. Еколошкиот криминалитет претставува посебен вид криминалитет,

манифестиран преку разни човекови активности кои за последица имаат загадувањето на животната средина, без оглед на тоа дали се работи за загадување од помал или поголем обем, на потесно или пошироко подрачје, загадување кое го доведува во опасност здравјето на луѓето или предизвикува негативни последици врз останатиот жив свет.

Неспорна е констатацијата дека со техничко-технолошкиот развој и развојот на општеството во целина се зголемува и бројот на еколошките деликти, а паралелно со тоа и бројот на нивни сторители. Наспроти оваа, мал е бројот на откриени, евидентирани и процесуирани кривични дела пред надлежните судски органи, поради што велиме дека „темната бројка“, односно бројката на неоткриени еколошки кривични дела е многу голема и тешко дека ќе се најде начин како оваа појава да се надмине. Во намалувањето на „темната бројка“ не еколошкиот криминалитет свој придонес треба да даде целокупната општествена заедница преку нејзино ангажирање во изработка и реализација на разни проекти во процесите на образование, воспитување и едукација на децата, натамошниот развој на еколошката свест кај поголемиот дел од населението, спроведувањето на проекти од областа на екологијата и заштитата на животната средина од страна на невладиниот сектор итн.

Во рамките на еколошкиот криминалитет можат да се подведат оние еколошки деликти (кривични дела и прекршоци) со чие извршување се загрозуваат или повредуваат основните еколошки вредности, односно кои како објект на заштита ја имаат самата животна средина.

Еколошкиот криминалитет, како општествена опасност, претставува глобален проблем со интернационални димензии и карактеристики, а самото негово третирање и проучување еден комплексен систем.

Потребата од заштита на животната средина произлегува од потребата за создавање на услови за остварување на едно од основните човекови права кое се гарантира во највисоките правни акти на скоро секоја земја, а тоа е правото на секој човек на здрава животна средина.

Во Р. Македонија, заради постигнување на посакуваното ниво на заштита на животната средина, во откривањето, сузбивањето и спречувањето на овој вид на криминалитет, покрај полицијата, мораат активно да бидат вклучени и да дадат свој придонес и останатите субјекти надлежни за борба против еколошкиот криминалитет, а пред сè надлежните инспекциски органи како и останатите релевантни државни органи и институции. Заради негово намалување и во исто време зголемување на заштитата на животната средина, сите надлежни органи мораат да го интензивираат преземањето на мерки и активности за борба против еколошкиот криминал како една од формите на организираниот криминал кој е во постојан пораст.

Полицијата претставува незаобиколен фактор и еден од главните носители во борбата со еколошкиот криминалитет.

На планот на превенцијата, полицијата со своето континуирано присуство на терен остварува увид и на одредени настани и појави од еколошки карактер, односно еколошки деликти. Преку правилна и целосна соработка со локалната заедница, полицијата треба навремено да добива информации за евентуални негативни однесувања на поединци или групи насочени кон животната средина.

Доколку изостанат резултатите од превентивното делување, полицијата неминовно применува репресивни мерки, односно мерки за откривање, разјаснување и докажување на кривичното дело, односно откривање на сторителот.

Од спроведеното истражување констатирано е дека ефикасноста на полицијата во борбата против еколошкиот криминалитет, ќе зависи од понатамошниот развој и примена на современи методи на полициско делување, методи кои ќе се темелат на современи научни и технички достигнувања, како на примената на одредени криминалистичко-тактички мерки и постапки за документирање и докажување еколошките деликти.

Согласно законските овластувања кои полицијата ги има и ги применува, надлежностите и мерките кои ги презема во борбата против организираниот криминал, а со тоа и против еколошкиот криминалитет како негов составен дел, нејзината соработката со останатите органи надлежни за справување со овој криминалитет, можеме слободно да кажеме дека полицијата има клучна улога во превенирањето, спречувањето и сузбивањето на еколошкиот криминалитет.

Република Македонија посветува посебно внимание на усогласувањето на домашната законска регулатива со онаа која е донесена и која постои во Европската Унија и која и ние мораме да ја имплементираме во нашето законодавство, со оглед на фактот дека веќе подолг временски период, како земја аспирант ги насочуваме сите капацитети за што поскоро да добиеме датум за преговори и да станеме полноправна членка на ЕУ.

Законската регулатива во нашата земја е донесена во сите области и следствено на тоа донесен е најголемиот број на закони кои ја третираат проблематиката на заштитата природата и животната средина. Кај одреден дел од веќе постоечката законска регулатива и постоечки наши закони, каде имало потреба за одредени усогласувања со законодавството на ЕУ, се направени нивни измени и дополнувања, кои потоа се усвоени во законодавниот дом и со тоа и тие се усогласени со барањата на ЕУ.

Но, сето ова не значи дека сите промени во сферата на законодавството се завршени. Секако дека како што ќе се појавуваат и развиваат други и нови форми на

загрозување и загадување на животната средина, со појавата на нови видови загадувачки супстанции, на нови облици на извршување на еколошките деликти, така ќе се менува, прилагодува и усогласува и постојното наше законодавството.

Постоењето на добра законска регулатива претставува солидна превентивна основа во сферата на еколошкиот криминалитет. Меѓутоа, колку и да е добро поставено законодавството, колку и да ни се добри законите, доколку не се почитуваат и спроведуваат во пракса, нивниот придонес во заштитата на животната средина ќе биде незначителен.

Согласно постоечката законска регулатива во Република Македонија како субјекти кои имаат свои надлежности и обврски во борбата против кривичните дела од областа на еколошкиот криминалитет се јавуваат надлежни инспекциски органи, јавното обвинителство, судовите, разни институти итн.

Постапувањата на граѓаните спротивно на позитивните законски прописи кои ја третираат проблематиката на заштитата на животната средина и нивното непочитување и прекршување, односно нивната негрижа како кон природата и животната средина, неминовно ќе доведат до еден природен дисбаланс, кој секако дека негативно ќе се одрази како врз живиот свет, така и врз самите луѓе.

Затоа во никој случај, односот на современиот човек набљудуван низ призмата на неговите активности кои ги презема за да го подобри нивото на општествен развој и благосостојбата на сопственото живеење, не треба да го доведе во прашање развојот и просперитетот на идните генерации, односно прашањето на нивниот понатамошен развој и нивниот опстанок.

За таа цел потребно е максимално мобилизирање на сите субјекти кои имаат законски овластувања и се надлежни за преземање на мерки од нивниот делокруг на работење во поглед на заштитата на животната средина и нејзино унапредување. Меѓуинституционалната соработка, размената на потребните информации, планирањето на заедничко делување против сторителите на еколошки кривични дела не треба да се практикува во рамките на одредена земја како единка и изолиран меѓународен субјект. Доколку изостане соработката помеѓу државите на глобално или меѓународно ниво, не може да се зборува за вистинска борба со овој вид на криминалитет. И тоа само од едена едноставна причина, криминалот не познава граници, а особено тоа важи за еколошкиот криминал.

Во моменталната организациона поставеност на Министерството за внатрешни работи, почнувајќи од Секторите за внатрешни работи, па понатаму продолжувајќи кон повисоките организациони облици, пред сè во Бирото за Јавна безбедност при МВР,

нема систематизирано посебно работно место, кое во описот и пописот на работните задачи ќе има задача или обврска борба против еколошките кривични дела. Оваа проблематика се третира во рамките на општиот криминалитет, односно во рамките на организираниот криминал.

Значи, не постои систематизирано работно место во рамките на организациските единици на криминалистичката полиција, односно полициски службеници кои би биле тесно специјализирани за извршување работни задачи од областа на еколошкиот криминалитет, полициски службеници кои ќе бидат конкретно едуцирани и опремени со потребна опрема и кои ќе можат на најпрофесионален начин да преземаат потребни мерки за следење на состојбите, контрола и надзор над критичните сектори на еколошко загадување, а паралелно со тоа да ја интензивираат соработката со други специјализирани органи заради навременото добивање на информации за одредени еколошки кривични дела и нивно понатамошно процесуирање.

Како заклучок од сето ова може да се наведе дека:

- Министерството за внатрешни работи на Република Македонија, односно полицијата како орган на државната управа е должна да се грижи за одржување на јавниот ред и поредок, за заштита на правата и слободите на граѓаните, вклучувајќи го тука и правото на здрава животна средина.
- Полицијата со низа позитивни законски прописи (Закон за полиција, Закон за внатрешни работи, Закон за кривична постапка) е обврзана да врши контрола и надзор, односно да презема мерки за спречување, откривање и докажување на кривичните дела, вклучително и на еколошките кривични дела.
- Своите активности насочени на спречувањето и сузбивањето на овој вид на криминалитет, полицијата ги спроведува со преземање на соодветни превентивни и репресивни мерки и методи на дејствување.
- Репресивната дејност на полицијата се карактеризира со преземање на криминалистичко-тактички работи и истражни постапки, а во поново време и примена на посебни истражни мерки, со цел обезбедување докази и откривање на извршителите на ваквиот вид на кривични дела.
- Помеѓу надлежните органи и институции многу често постои неусогласеност, некоординација, односно отсуствува меѓуинституционалната соработка. Доколку на тоа се додаде и фактот дека постои расцепканост на надлежностите и овластувањата кај овие субјекти, тогаш можеме да заклучиме дека тоа во крајна линија доведува до недоволна ефикасност во

справувањето со еколошкиот криминалитет, односно во заштитата на животната средина.

Од наведените заклучоци, произлегуваат одредени предлози за надминување на актуелната состојба во РМ во врска со еколошкиот криминал:

- Надлежните институции, полицијата, органите на прогон и инспекциските служби, треба, преку интензивирање на меѓусебната соработка, сопствено екипирање и опремување, како и едукација на персоналот да тежнеат кон поефикасно справување со еколошкиот криминалитет, како сè поевидентен и загрижувачки проблем на денешницата.
- Делувањето на полицијата на планот на превенцијата на еколошкиот криминалитет не треба да биде независно од останатите надлежни субјекти за борба против овој вид на криминалитет, туку нејзините активности и мерки кои ги презема треба да се движат во насока на перманентна соработка, меѓусебна размена на информации за еколошки појави, проблеми и состојби, меѓусебна соработка при изработка на планови за заедничко делување против еколошките деликти и заштитата на животната средина и природата итн.
- Полицијата како еден од главните фактори за борба против еколошкиот криминалитет е должна на останатите субјекти вклучени во борбата против еколошкиот криминалитет да им дава соодветна стручна помош. Но тука се поставува прашањето: дали полицијата е во доволна мера е оспособена и обучена и опремена за борба и справување со овој вид на криминалитет. Секако дека постои потреба за понатамошна едукација, екипирање и стручно усовршување на полициските службеници, но и потреба од материјално-техничко доопремување со потребни средства, за да може полицијата во рамките на своите овластувања да презема мерки и да им ја дава потребната стручна помош на останатите субјекти.
- Заради надминување на напред наведените недостатоци во рамките на самата полиција, зголемување на соработката со останатите надлежни субјекти, доследното почитување на нивните надлежности, надминувањето на расцепканоста на надлежностите на субјектите вклучени во спречувањето и сузбивањето на еколошкиот криминалитет, како и со оглед на перспективите за развој и манифестирање на еколошкиот криминалитет, а заради постигнување на крајната цел-ефикасна заштита на животната средина, се јавува потребата во организациската поставеност на МВР, да се предвидат и посебни организациони единици кои ќе работат на полето на сузбивање на еколошкиот криминалитет, по примерот на организационите единици за

сузбивање на општиот и организираниот криминал, односно да се формира посебна организациона единица за борба против еколошкиот криминалитет (**еколошка полиција**), која како стручен орган ќе се занимава со заштитата на медиумите на животната средина и на природата. Во нејзина надлежност, освен спречувањето и сузбивањето на еколошките кривични дела, би било и постапувањето по еколошките прекршоци. Ова е пред сè, поради фактот што полицијата е законски обврзана да се бори против сите облици на криминалитет, и располага со обучен и оспособен кадар за борба против криминалот, така да ќе биде потребно само екипирање, стручно усовршување и дообучување и доопремување со потребни средства и опрема за непречено извршување на задачите за заштита на животната средина и борба против еколошкиот криминалитет.

- Со самото постоење на посебна организациона единица во рамките на министерството за внатрешни работи, ќе се надминат напред наведените слабости во функционирањето на заштитата на животната средина, ќе може да се изврши подобра едукација на персоналот за борба со еколошките деликти, ќе може да се изврши стручно екипирање на персоналот како и негово перманентно усовршување, опремување со потребната опрема за работа, односно за откривање, разјаснување и докажување на еколошките кривични деликти, а пред сè еколошките кривични дела.
- Со формирањето на еден ваков орган, несомнено дека ќе се зголеми ефикасноста на борбата против еколошките девијации во делот на стручноста, компетентноста и надлежноста.
- Како алтернативно решение би било формирање на еколошка полиција како посебен орган во рамките на Министерството за заштита на животната средина и просторно планирање, која би ги обединила и делот од останатите субјекти (на пример шумската полиција). Ова би имало поголеми финансиски импликации, пред сè во поглед на набавка и опремување со потребна опрема и материјално-технички средства, набавка и опремување на лаборатории, едуцирање на персоналот, а секако дека ќе со тоа ќе се создаде и потреба за измени на постоечката законска регулатива.

БИБЛИОГРАФИЈА:

1. Ангелески М., (1993), Криминалистика, Новинско издавачка организација Студентски збор, Скопје.
2. Аќимовска Малтиќ И., (2010), Заштита на животната средина и инспекциски надзор во Р.Македонија, во Безбедност, еколошка безбедност и предизвиците на Република Македонија, Зборник на трудови, факултет за безбедност Скопје, Ван Гог, Скопје.
3. Бејби А., Бренан А.М., (2010), Екологијата пред сè: еколошки начела и прашања поврзани со животната средина, Центар ТРИ, Скопје.
4. Бошковић М., Јовичић Д., (2002), Криминалистика – методика, Висока школа унутрашњих послова, Бања Лука.
5. Бошковић М., (2007), Криминологија, Правни факултет, Нови Сад.
6. Bošković M., Bošković D., (2010), „Ekološki kriminalitet“, Fakultet za bezbjednost i zaštita, Banja Luka, Univerzitet Sinergija.
7. Бошковић М., (1993), Методика откривања и разјашњавања еколошког криминалитета, Министарство унутрашњих послова Република Србија, Београд.
8. Вајденфелд В., Весселс В., (2009) „Европа од А-Ш“, Прирачник за европска интеграција, Фондација “Конрад Аденауер”, Скопје.
9. Велкова Т., (2007), Еколошко право, авторизирани предавања, Прв приватен универзитет ФОН, Скопје
10. Вилкинсон Д. М., (2009), Основните процеси во екологијата-пристап од аспект на системите на Земјата, Издавачки центар ТРИ, Скопје.
11. Витларов Т., (1997), Казненоправна заштита на животната средина, во Судска ревија, год.3 број 3.
12. Vodinelić, V. (1984), Kriminalistika, Savremena administracija, Beograd.
13. Vodinelić, V., Aleksić, Z., Milovanović, Z., Metodika otkrivanja, dokazivanja i razjašnjavanja ekološkog kriminaliteta, Revija bezbednost I DSZ, 4, 1990.
14. Димитриевић Ј., (1998), Животна средина, Сигнум, Скопје.
15. Добсон Е., (2009), Правда и животна средина: концепти на одржување на животната средина и теории за дистрибутивна правда, Арбериа Дизајн, Скопје.
16. „Еколошки криминал у Србији“, у Магазин о корупцији Тхе Пулс-Пулс, Центар за менаџмент, Београд, 08/2004. стр.15-19.

17. Зигел Д, Бунт.В.Д.Х., Заич. Д., (2009), Глобален организиран криминал - Трендови и случувања, Скопје, Магор.
18. Иванов, Д. А., „Инспекцискиот надзор во заштита на животната средина - со посебен осврт на Државниот инспекторат на животната средина“, Магистерски труд, Скопје, 2011.
19. Јолцић Владан, (1995), Еколошки криминалитет у праву и стварности, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд.
20. Јовашевиќ Д., (2010), Заштита животне средине у упоредном кривичном праву, у Страни правни живот бр.3. Институт за упоредно право, Београд.
21. Јолцић В., Јовашевиќ Д., (2012), Еколошко кривично право, меѓународни и уставни основи, стварност и можности, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд.
22. Камбовски В., (1997), Казнено право - посебен дел, Просветно дело, Скопје.
23. Квал К.Е., Меллбуе А. Ј., Транџу Б.С., (2006), „Политика и Демократија“, Феникс Скопје,
24. Кавај Р., (1996), Еколошки маркетинг, Матица македонска, Скопје.
25. Кајзер Г., (1995), „Криминологија“, Александрија, Скопје.
26. Костић М., (2008) „Архуска конвенција и заштита животне средине у Европској унији“- Правни живот и меѓународне интеграције - Правни живот часопис за правну теорију и праксу, том I - бр. 9, Удружење правника Србије, Београд.
27. Костић М., (2009) Еколошки криминал и негово сузбијање,- Правни живот, тематски број Право и време, бр. 10, Београд, Удружење правника Србије.
28. Котовчевски М., (2002) Современ тероризам, Скопје, Македонска цивилизација.
29. Котовчевски М., (2000), Национална безбедност на Република Македонија, I дел, Македонска цивилизација, Скопје.
30. Крег П., Бурка Г., (2010), Право на ЕУ: текстови, случаи и материјали, Магор, Скопје.
31. Лајман Д. М., Потер В. Г., (2009), Организиран криминал- четврто издание, Магор, Скопје.
32. Мјелдхеим Л., Лиллејорд С., Сџлвберг Е., (2006), Спектар, Феникс, Скопје.
33. Митровић В., (1986), Криминалистичка техника, Виша школа унутрашњих послова, Београд,

34. Прирачник на ИЕМА, (2009), Управување со животната средина во организации, Коста Абраш, Охрид.
35. Рајкел Ф., (2009) Прирачник за транснационален криминал, Датапонс, Скопје.
36. Ристески К., Давитковски Б., (1997), Еколошко право, Студентски збор, Скопје.
37. Ристески К., (1999), Еколошка криза 2, Студентски збор, Скопје.
38. Саздовска Малиш М., (2007) Еколошка Криминалистика, График Мак Принт, Скопје.
39. Саздовска Малиш М., (2008) Еколошка Криминалистика, Полициска академија, Скопје.
40. Саздовска Малиш М., (2005), Криминалистичката полиција и еколошкиот криминалитет, Јофи-скен, Скопје.
41. Симоновић Б., Матијевић М., (2006), Криминалистика–тактика, Интернационална асоцијација криминалиста, Бања Лука.
42. Сулејманов З., (2003), Криминологија, Институт за социолошки и политичко-правни истражувања, Скопје.
43. Милевски Т., (2006), Еколошка безбедност, Филозофски факултет, Скопје.
44. Милески, Т., (2011) „Еколошка безбедност“: одржлив развој–одржлива безбедност, Филозофски факултет, Скопје.
45. Милто Мулев, (1997), Заштита на животната средина, Скопје.
46. Милто Мулев, (2008), Еколошки лексикон, „Алфа 94“М.А , Скопје.
47. Наумов Т., (2002), Екологија со дефендологија, Битола.
48. Faure M., (2004), European Environmental Criminal Law, European Environmental Law Review.
49. Clifford M., (2008), Environmental crime-enforcement, policy and social responsibility, Aspen Publ.
50. Comte F., (2003), Criminal Environmental Law and Community Competence, European Environmental Law Review.
51. Часопис МУП-а Републике Србије „Безбедност“, 2/07.
52. Цуклески, Г., Николоска, С., (2007) „Економска криминалистика“, Скопје.

ЗАКОНИ И ПОДЗАКОНСКИ АКТИ:

1. Закон за кривична постапка, Сл. Весник на Р.Македонија бр.15/97,44/2002, 74/2004, 83/2008,67/2009,51/2011.
2. Кривичен законик на РМ, Сл. Весник на Р.Македонија бр.37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/11и 185/11).
3. Закон за животната средина, Сл. Весник на Р.Македонија бр. 53/2005, 81/2005, 24/2007, 159/2008, 83/2009 и 48/10, 51/11.
4. Закон за прекршоците, Сл.Весник на Р.Македонија бр.62/06, 51/2011.
5. Закон за полиција, Сл. Весник на Р.Македонија бр.114/06.
6. Закон за внатрешни работи, Сл. Весник на Р.Македонија бр.92/.2009.
7. Закон за заштита на природата, Сл. Весник на Р.Македонија бр. 67/2004, 14/2006, 84/2007, 35/10, 47/11 и 148/11.
8. Закон за водите, Сл. Весник на Р.Македонија бр. 87/2008, 6/2009, 161/2009, 83/10 и 51/11 и 44/12.
9. Закон за шуми, Сл. Весник на Р. Македонија бр.64/09 и 24/11.
10. Закон за заштита од јонизирачко зрачење и радијациона сигурност, Сл. Весник на Р.Македонија бр. 48/2002 и 135/2007 и 53/11.
11. Законот за заштита од пушењето Сл. Весник на Р. Македонија бр. 36/95, 70/03, 29/04, 37/05, 103/08, 140/08 и 35/10 и 100/11.
12. Закон за квалитетот на амбиентниот воздух (Пречистен текст), Сл. Весник на Р. Македонија, бр.100/12.
13. Закон за заштита од бучава во животната средина, Сл. Весник на Р.Македонија бр. 79/2007, 124/10, 47 /2011.
14. Закон за управување со отпад, Сл. Весник на Р.Македонија бр. 68/2004, 107/2007, 102/2008, 143/2008 и 124/10 и 51/2011.
15. Закон за управување со пакување и отпад од пакување, Сл. Весник на Р.Македонија бр. 61/2009, 17/2011, 47/2011 и 136/2011,39/2012.
16. Закон за јавна чистота, Сл. Весник на Р.Македонија бр.111/2008 111/2008, 64/2009, 88/2010, 114/2010, 23/2011, 53/2011 и 80/2012.
17. Закон за ловство, Сл. Весник на Р.Македонија бр. 26/2009, 82/2009 и 1/2012.

18. Закон за хидрометеоролошка дејност, Сл.Весник на Р. Македонија бр. 103/2008 и 115/2008 и 53/11.
19. Закон за инспекциски надзор, Сл. Весник на Р. Македонија” бр. 50/10, 162/10 и 157/11
20. Закон за превоз на опасни материи во патниот и железничкиот сообраќај, Сл.Весник на Р.Македонија бр. Сл.Весник на Р.Македонија бр. 92/2007, 161/2009, 17/11 и 54/11
21. Закон за промет со експлозивни материи, Службен лист на СФРЈ бр. 30/85, 6/89 и 53/91 и Сл.Весник на Р.Македонија бр.12/193,66/2007,86/2008
22. Закон за безбедност во сообраќајот на патиштата, Сл.Весник на Р.Македонија бр. 54/2007, 86/2008, 8/2008, 64/2009, 161/2009, 36/11, 51/2011.
23. Правилник за начинот на вршење на полициските работи, Сл. Весник на Р. Македонија бр.149/2007, 110/2011.